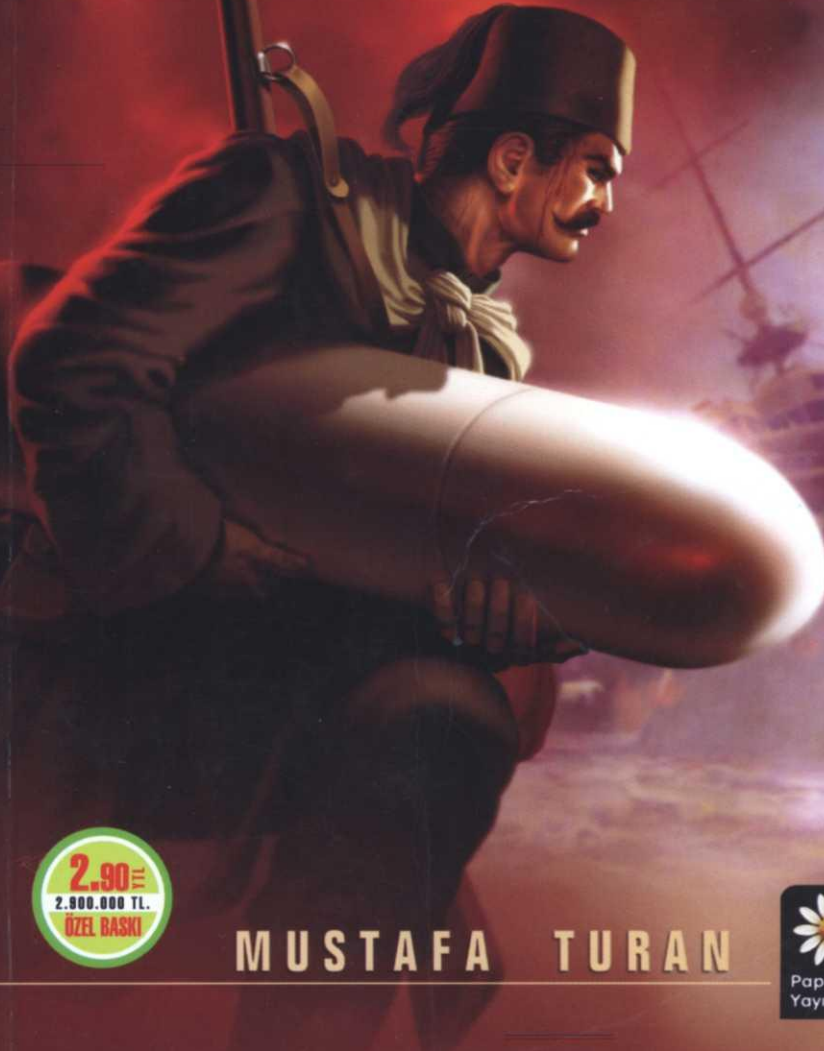

DESTANLAŞAN

ÇANAKKALE

2.90 TL
2.900.000 TL.
ÖZEL BASKI

MUSTAFA TURAN

Papatya
Yayınları

DESTANLAŞAN ÇANAKKALE

Mustafa TURAN

MUSTAFA TURAN

1957 Yılında Bilecik iline bağlı Gölpazaran ilçesinde doğan Mustafa Turan, ortaöğretimini Bilecik ve Bursa'da, yüksek tahsilini de İstanbul'da tamamladı. 1981'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinden mezun olduktan sonra vatani görevini Lefkoşa'da yaptı. Yurda dönüşünü müteakiben bir süre İstanbul, Artvin, Bolu ve Sakarya'da değişik okullarda tarih öğretmenliği, okul müdürlüğü ve Milli Eğitim Şube Müdürlüğü görevlerinde bulundu.

Kısa adı İLESAM olan Türkiye İlim ve Edebiyat Eserleri Meslek Birliği" üyesi olan ve ülke genelinde düzenlenen yarışmalarda çeşitli ödülleri de bulunan Yazarın sırasıyla şu kitapları yayımlandı:

Temel Sorunların Analizi

Şafak Sökerken

Cihan Hakimiyetine Giden Yol

Serzeniş

Tarih Boyunca Babaların Çocuklarına Öğütleri Tarih

Anekdotları Destanlaşan Çanakkale

Yazarın yayımlanacak olan kitapları da şunlardır:

İlim ve Hikmet Erbabından Altın Öğütler

Tarihte 365 Gün 6 Saat

Küçük Çocuğun Büyük Dünyası

Yazarın bazı bakanlıkların yayın organlarıyla, çok değişik dergi, gazete ve antolojilerde inceleme ve araştırma yazılarıyla, makale ve şiirleri yayınlanmaktadır.

Mustafa Turan, evli ve iki çocuk babasıdır.

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	7
------------	---

I. BÖLÜM

SİYASİ VE ASKERİ AÇIDAN ÇANAKKALE	15
Çanakkale Savaşları Nasıl Başladı?	15
Çanakkale Savaşlarının Siyasi Ve Askeri Açından Önemi Nedir?	26
Galatasaray Öğrencileri	63

II. BÖLÜM

ANILARLA ÇANAKKALE	63
Galatasaray Öğrencileri	63
General Guro'nun Gözyaşları.....	68
ingilizlerin Kraliyet Alayı Nasıl Kayboldu?	70
Anzak Subayının Bir Anısı	75
Topraktan Şüheda Fışkırır mı?	77
Öğretmen iffet Hanım'm Hatırası.....	78
Avustralyalı Bir Subayın Anısı	80
Çan Mallı Köyünden Şerif Ali Aslan'ın Anısı	80
Ladikli Gazi Ahmet Ağa'nın Bir Anısı.....	81
Bir Düşman Subayının Anısı	82
Gazeteci Ziyad Ebuzziya Anlatıyor.....	84
Muallim Hasan Ethem'in Mektubu	86
Kınalı Hasan'm Mektubu	88
Mehmet Tevfik'in Mektubu	89
Üsteğmen Zahit Bey'in Mektubu ve Vasiyeti.....	91
Avustralyalı Çavuş H. D. Coliver'in Bir Mektubu	91
Bir Askerin Günlüğünden.....	92
Mustafa Çoruh'un Bir Anısı	93
Bir Gazinin Hatırası.....	94
M. İhsan Gençcan'ın Hocasından Naklettiği Hatıra.....	95
Fransız Jean Grammont'un Anısı.....	97
Hız. Peygamber'in Türbedan'nın Anlattıkları	98
Bir Anzak Askerinin Hatırası	100
215 Okka (276 Kilo) Mermiyi Kaldırarak Fizik Kurallarını Alt Üst Eden Seyyid Onbaşı'nın Hatırası	100
Çanakkale Çınarlı Köyünden Mustafa Acar'ın Anısı	106
Dr. Hikmet Arda'nın Anısı.....	106
Çan-Göle Köyünden Mehmet Yavaş'ın Anısı	107
Mülazım Ahmet Halit'in Hatırası	108
Esat Paşa'nın Hatırası	109
İngiliz Genel Kurmay Başkanı Mareşal Festings'in Bir Anısı.	112
Anzaklar'a ilk Kez Dur Diyen Yiğitler.....	114
Çanakkale Gazilerinden İsmail Ufuk'un Bir Anısı.....	118
Ezine'li Halil Helvacı'nın Anısı.....	121
Faik Çimentepe'nin Bir Anısı	121
Avustralya'lı Harold Clive Newman Anlatıyor.....	123

Kolumu Kesiver Kumandanım	124
Tahsin Kaptan'ın Bir Anısı.....	126
Anzaklı Ömer'in Hikayesi.....	127
Hamdullah Suphi Tannöver'in Bir Anısı.....	133
General Şükrü Naili'nin Anısı	134
Çan Halılağa Köyünden Mustafa Aksoy'un Anısı	135
Yeşil Kuşlar	136
Nusret Mayın Gemisi ve 26 Mayıs.....	137
Andre Lemoine'nin Bir Anısı	138
Şehitler Alayı	138
Şamandıra Nasıl Kaydıldı?.....	139
Düşman Kumandanı General Hamilton'un Hatıralarından Biri	140
Dr. Binbaşı Rifat Bey'in Anısı.....	140
İngiliz Komutanın 21 Ağustos 1915 Tarihli itirafı ,..142	
Bir Görgü Tanığının ifadesi.....	142
Asker Bir Şoför'ün Anısı.....	142
Gazanfer, Muzaffer, Mücahid.....	143
Çanakkale Destam'nın Yazılış Öyküsü.....	145
Çanakkale için Ne Dediler.....	150
Şiirlerle Çanakkale	162
Bibliyografya	172
Dipnotlar	• 174

ÖNSÖZ

I. Dünya Harbi'nin, gerek Türk, gerekse dünya tarihi açısından en önemli bölümünü hiç şüphe yok ki Çanakkale savaşları işgal eder. Zira, Çanakkale'nin o dehşet anım görenler kıyametin koştüğünü zannederler. Dünya tarihi, metre kareye altı bin merminin düştüğü böylesi bir savaşı ne görmüş, ne de tanımıştır. İki taraftan tam yarım milyon insanın hayatına mal olan büyük bir savaştır Çanakkale...

Çanakkale savaşları; tarihin kaderini değiştiren, Türk'ün şan ve şerefini şahikaya erdiren, vatana sevgi duygusunu geliştiren, iman gücünü bayraklaştıran ve orada savaşanları kutsallaştıran kahramanlaştıran görkemli bir destandır.

Dünyayı yenenlerin ve yenilmez sanılanların yenilgiye uğradığı Çanakkale; dünya tarihinde ve Türk milletinin hafızasında abideleşen, ebedileşen, heykelleşen, efsaneleşen ve destanlaşan bir büyük zaferdir.

Çanakkale'de, iman ve azmin karşısında maddi güç ve teknik dize gelmiş, mana maddeyi delmiş, Hakkın ve haklının zaferi tescil edilmiştir.

Çanakkale'de, kibirle gelenlerin nasıl hüsrarla döndüğüne, Haçlı zihniyetinin ümit ışıklarının nasü söndüğüne tarih şahit olmuştur.

Çanakkale, 250 bin şehidin kefensiz yattığı, Türk'ün şanına şan kattığı ve bir devrin battığı yerdir.

Asimi, esasım, özbenliğimi, kimliğimi, kişiliğimi, inancım, tarihini, kültürünü ve misyonunu bilmeyen mületle-rin, yeryüzünde uzun müddet payidar olduklarına tarih

bugüne kadar şahit olmamıştır.

İnsanın kendisinde olmayanı başkasına vermesi nasıl mümkün değilse, bizim de millet olarak milli bir şuur kazanmadığımız sürece, bu şuur gelecekte nesillere aktarmamız mümkün olmayacaktır. Çünkü başka milletler sığ bir göl gibi olan kısa ve kısır tarihlerini, kendi nesillerine tarih yerine destan diye okuturken ve geçmişlerine ihtişam kazandırmaya çakşırken, biz engin bir derya misali olan zengin tarihimizle güçlü kültür ve medeniyetimizi nesillerimize gereği gibi tanıtamamaktayız. Kendi kendimize yaptığımız bu kötülüğü, dünyada hiçbir düşmanın yapması mümkün değildir. Artık bu acı gerçeği itiraf etmenin ve gerekli tedbirleri alma zamanının geldiğini düşünmek gerekir.

Her Çanakkale'ye gidişimde oradan ayrılırken ruhum, soğuk bir demir kızgın ateşten nasıl çıkarsa öyle üzgün ve kırgın dönerdim. Zira tarihimiz açısından müstesna yerlerden birisi olan Çanakkale'ye gelen ziyaretçilerin pek çoğu Şairimizin:

"Bastığın yerleri toprak diyerek geçme tanı

Düşün olunda binlerce kefansız yatanı,

Sen şehit oğlusun, incitme yazıktır atan..."

Mısralarında ifadesini bulan bir şuur ve bilinçten uzak bir vaziyette, dolaştıklarım, hatta şehitliklere aşk sloganı yazacak kadar, meselenin özünden habersiz gezdiklerini üzümlük müşahade etmişimdir. Eğer bu davranış; cehaletten değilse, gaflet ve duyarsızlıktandır, diye iç çekmişleridir.

Çanakkale'ye ziyarete gidecek tüm kabilelere önceden; nereye ve niçin gittikleri, varlığımızı, vatanımızı ve hürriyetimizi orada kefansız yatan şehitlerimize borçlu olduğumuz anlatılarak, temelde bir altyapı oluşturulup bir şuur ve bilinçlendirme yapıldıktan sonra gezinin gerçekleştirilmesinin daha faydalı olacağını hep düşünmüştümdür.

Ben bu kitabı, bu mantık içerisinde ve SUR dergisinde aşağıda gelecek makaleyi okuduktan sonra yazmaya karar verdim.

Artışıyla eksisiyle bir döneme damgasını vuran devlet adamlarımızdan merhum Turgut Özal, milli değerlerine sıkı sıkıya bağlı olan Japonların Batı'ya meydan okuyan ilerleyişi karşısında, 1980'li yıllarda Japon eğitim sistemine ilgi duyar. Bu sebeple inceleme ve araştırma yapmak üzere bir Japon Pedagog heyetini Türkiye'ye davet eder. Alanında uzman olan bu Japon heyeti, ülkemizin çok değişik yerlerinde inceleme ve

araştırmalar yapar. Görüşme ve temaslarda bulunur. Sonra da bütün bu faaliyetlerin sonuçlarını takdim etmek üzere, zamanın Eğitim Bakanı Vehbi Dinçerler'le birlikte Başbakan Turgut Özal'ın huzuruna çıkar. Eğitim alanında uzman olan Japon heyetinin karan kısa ve kesindir. Derler ki:

"Sizin gençlerinizde miRi şuur yok."

Bu karar; Başbakanlıkta bulunan Türk yetkililer üzerinde bomba tesiri meydana getirir ve büyük bir şok yaşatır. Biraz şaşkınlık, biraz da hayret içinde:

"Nasıl yani..?" diyerek şu soru sorulur:

"Peki siz Japonlar, gençlerinize milli şuur verme adına ne yaparsınız? Hangi programı, nasıl uygularsınız?"

Bunun üzerine Japonlar ilginç, ilginç olduğu kadar da bizim açımızdan acı acı düşündürücü olan şu cevabı verirler:

"Biz, sizden aldığımız "AMİN ALAYI" *{Osmanlılarda çocuğun yaşı 4 yû, 4 ay, 4 gün olunca Amin Alayı denen bir törenle eğitime başlatılırdı. Anlaşılan Japonlar bunu alarak kendilerine uyarlamışlar}* ile eğitime giriş yaparız. Ve ilk eğitime şok testler uygulayarak başlarız. Bu çocukları uçak kadar hızlı giden trenlere bindirir ve çok katlı yollardan geçiririz. En üstün teknolojiyle ve robotlarla çalışan dev fabrikalarımızı gezdiririz. Bu baş döndürücü teknoloji karşısında sarsılan ve şok olan çocuklarımıza deriz ki:

"Gördüğünüz bu hızlı trenleri ve üstün teknolojiyi sizin atalarınız yaptı. Eğer siz daha çok çalışsanız, daha hızlı giden ulaşım araçları yapar, daha üstün teknoloji meydana getirir, daha gelişmiş ve modern fabrikalar kurarsınız." Daha sonra bu çocukları Hiroşima ve Nagaza-ki'ye götürüp gezdiririz.

II. Dünya savaşında atom bombasıyla yerle bir edilen bu bölgeleri biz, gelecek nesillere ibret olsun diye aynen koruruz. Buraları çeşitli bilgiler vererek onlara gezdirir ve gösteririz. Atom bombasıyla hiçbir canlının ve bitkinin yaşayamaz hale geldiği bu yerleri çocuklarımız büyük bir dikkat ve hayretle seyredirler. Bu gördükleri şeyler onların taze hafızalarında hiçbir zaman silinmeyecek derin izler bırakır. Ve yine deriz ki:

"Eğer siz çalışmazsanız, vatanınızı korumaz, milletinizi sevmezseniz, birlik ve dirlik içinde olmazsanız; işte böyle düşmanlar sizin ülkenizi bombalar, yakar, yıkar ve yaşanmaz bir hale getirirler. Ama çalışsanız, güçlü olursanız düşmanlar size saldırmaya cesaret edemezler. Vatanınız yücelir, milletiniz yükselir. Dünyadaki bütün insanlar size saygı duyarlar. Artık çalışmak ve çalışmamak konusunda kararınızı siz verin..."

Bu ikinci şoklarçocuklanmız kendilerine gelerek iyi ve çalışkan bir Japon olmaya doğru ilk adımı atmış olurlar. Böylece de MİLLÎ BİR ŞUUR kazanırlar."

Tam bu sırada orada bulunan Türk yetkililerinden biri:

"İyi de bizim Hiroşima ve Nagazaki'mtz yok ki" der.

Bunun üzerine Japonlar der ki:

"Sizin binlerce Hiroşima ve Nagazaki gibi değerleriniz var. Bizimkilerden çok daha etkili ve tesirli tarihi bölgeleriniz var. I. Dünya Savaşı içinde meydana gelen ve bir metre kareye altı bin merminin düştüğü Çanakkale zaferinin kazanıldığı bu bölge; çocuklarınız ve gençlerinizin şok olması için yeter de artar bile..."

Dünyanın en gelişmiş ve en güçlü ordularına karşı ve üstün teknolojiye rağmen Türkler olmazları olduruyor ve bütün dünyayı hayretler içinde bırakan bir zafer kazanıyorlar, imanın, azmin ve iradenin tekniği yendiğini ispatlıyorlar. Bütün dünya'ya meydan okuyorlar.

İşte sadece bu olay, bu bölge ve bu zafer dahi gençlerinizin millî şuur kazanmalarına yetecek mahiyettedir. Bu sebeple gençlerinizi gruplar halinde Çanakkale'ye götürüp gezdirmelisiniz. Her Türk genci Çanakkale savaşlarının olduğu bölgeyi mutlaka gezerek görmeli ve öğrenmelidir. Daha sonra onlara demelisiniz tcl

Sizler birlik ve beraberlik içinde çalışmazsanız, güçlü ve kuvvetli olmazsanız, düşmanlar yine Çanakkale'ye gelirler, ülkenizi işgal eder ve özyurdunuzda hür yaşamayı size çok görürler. Ama çalışırsanız, birlik ve dirlik içinde olursanız, teknolojiyi yakalarsınız. Ülkenizi kalkındırır ve müreffeh bir hale getirirsiniz.

Gençlerinize bunları telkin ettikten sonra, bu zaferin destanını en iyi şekilde ifade eden Mehmet Akif'i ve Safa-hatı'm okutmalısınız..."

Japonların verdikleri bu ibretli ve acı ders, bizim için çok manidardır. Bu tablo bize, maalesef yen içinde kolumuzu kaybetmişiz de haberimiz yok dedirtmektedir ve kafalara dank eden düşündürücü manzaramızı sergilemektedir.

Şimdiye kadar yazdığım kitapların hiçbirinin, beni bu kadar derinden etkilemediğini belirtmek isterim. Çünkü Çanakkale'yi yazarken ruh dünyamda o kadar derin akisler ve depremler meydana geldi ki, çoğu konulan tüylerim ürpererek ve gözyaşlanma hakim olamayarak yazdım. Okurken sizlerin de aynı duygulanı yaşayacağınıza eminim.

Çanakkale savaşlarının nasıl ve ne şekilde cereyan ettiğinden, belki daha önemlisi, o dev düşman güçlerine Çanakkale'de geçit vermeyen, şanlı Mehmetçiğin yüksek ruhu, imam, azmi ve vatan sevgisidir.

Çanakkale zaferinin madde ile değil, mana ile kazanıldığına dair elimizde sayısız belge ve bulgular mevcuttur.

Düşmanın Akdeniz Kuvvetleri Komutam Hamilton: *"...Sadece bugün 1800 şarapnel attık. Aylardan beri gece gündüz savaş gemilerimiz Türk mevzilerini bombalıyor. Son derece hırpalanmış Türkleri koruyan CENAB-İ ALLAH'la-ından ayırmak içirt başka ne yapılabilir?..."* diye sorduktan sonra şöyle diyordu:

"Bizi Türkler'in maddi gücü değil, manevi gücü mağlup etmiştir. Çünkü onların atacak barutu bile kalmamıştı. Fakat biz, gökten inen güçleri müşahede ettik. Sanki biz daha buralara gelmeden, akibetimiz kararlaştırılmıştı. Ve şimdi de üzerimizde icra ediliyordu"

Bir İngiliz Amiral de: *"...Toprağı şarapnellerimizle delik deşik ettik. Bir kalburun yüzü gibi birbirine temas eden daireler haline getirdük. Artık bu toprakta bir canlının mevcudiyetine müspet ilim ve akıl inanamazdı. Fakat biraz sonra kabarttığımız bu tümseğin altından elinde süngüsü ile bir Türk neferinin Allah diye fırladığını görünce acimizi anladık."* diye çaresizliğini belgeliyordu.

Öte yandan bu hareketin fikir babası ve uygulayıcısı olan İngiliz Deniz Bakam Çörçil ise. o rezil mağlubiyetten sonra mahkemede tazyik altında kalınca çaresiz şöyle haykıracaktı: *"Anlamıyor musunuz, biz Çanakkale'de Türkler ile değil, ALLAH ile harp ettik. Tabii ki yenildik..."*

Bu işin başka da bir izah tarzı yoktur. Gerçekten Çanakkale'de öylesine ulvi hadiseler cereyan etmiştir ki, bunları hiçbir idrak, akıl ve mantık açıklayamaz. Koca Se-yid'in fizik kanunlarını alt üst eden 276 kiloluk mermiyi kaldırmasından, İngiliz Kraliyet Alayı'nın kaybolmasından, Gelibolu ormanlarında korkunç ve yırtıcı Aslanların görünmesinden, küflü, paslı esrarengiz 26 Türk mayınının gizemli ve görkemli başarısına kadar olayların tamamı mânâ ile ilgilidir.

Yılmaz Tartan'ın ifadesine göre: *"Dün kıtlık çekirgesi gibi boğazın mavi sularına kan içmek için üşüşenlerin tonunlarına, Çanakkale destanının mânâ ve maksadı anlatılmıŒ. Böylece yeni hatalara düşmesinler; buna rağmen bir çığırılığa teşebbüs edebilecekler de 'hafıza-i beşer nisyan ile maluldür' tezine sarılmasınlar. Çanakkale destanını öğrenmek ve yeni nesillere öğretmek Türk milletinin şeref borucudur."*

Uzun zamandır üzerinde çalıştığımız bu kitabı, beş bölüm halinde hazırladık:

I. Bölümde; fazla teferruata girmeden Çanakkale'nin siyasi ve askeri yönünü inceledik.

II. Bölümde; mektup, anı, hatıra ve menkıbe diye ifade edebileceğimiz konulara yer verdik. Çünkü Çanakkale'nin geniş bir mana ve yüksek bir ruh yönü vardır. Zaten Çanakkale'yi de Çanakkale yapan, hadisenin bu boyutudur. Savaş esnasında o bölgede öylesine esrarengiz olaylar cereyan etmiştir ki, artık akıl ve idrak iflas etmiştir. Fizik kanunları alt üst olmuş, tasan hafsalası, muhakemesi ve muvazenesi sarsılmıştır. Mânâ maddeyi felç etmiş, düşünce ve mantık geçersiz kılınmıştır. Dolmazlar doldurulmuş, olmazlar öldürülmüştür. İnanç, iman ve azim, tekniği yenmiştir.

Savaşın seyri boyunca meydana gelen bu ilginç olayların anılarını yerli ve yabancılar, anlatmak suretiyle ta-rih'e zenginlik kazandırmışlar, bize de düşünme, muhakeme etme, ibret alma ve istikbale daha sağlıklı bir şekilde hazırlanma fırsatı vermişlerdir.

Çünkü bu hatıraların pek çoğunda acı vardır. Feryat, özlem ve gözyaşı vardır.

Bunlar okunduğu zaman; tasam sarsan, tüylerini diken diken eden, düşündüren, heyecanlandıran ve gözleri yaşartan bir ortam oluşacağına inanıyorum. Böylelikle başlangıçta da belirttiğimiz gibi, özellikle anlatılan bu hakikatler gençlerimize, eksikliğim duyduğumuz milli bir şuurlu, vatan sevgisi, tarih bilinci, çalışma ve başarıya azmi ve şehitlerimize karşı da minnet ve şükran duygusu kazandıracağını düşünüyorum.

Genelde bu tür kitaplarda aşağı yukarı aynı olaylar

değişik ifadelerle verilmektedir. Biz bu anıları, çok değişik kitap, dergi ve gazete gibi bibliyografyada gösterdiğimiz kaynaklardan derledik.

m. Bölümde de; siyasi, askeri ve edebi şahsiyetlerin, değişik açılardan, çeşitli değerlendirmeleriyle Çanakkale'yi verdik.

IV. Bölüme ise; Şiirlerle Çanakkale dedik.

Dünya tarihinde, hakkında en çok konuşulan ve en çok kitap yazılan Çanakkale'yi, biz de değişik boyutlardan incelemeye çalıştık. Bununla aziz milletimize, özellikle de gençlerimizin tarih bilincine bir nebze katkı sağlayabildiy-sek ne mutlu bize. Bu duygular içinde en derin selam sevgi, ve saygılarımla...

Mustafa TURAN

Şubat/2004

SAKARYA

I. BÖLÜM

SİYASİ VE ASKERİ AÇIDAN ÇANAKKALE

ÇANAKKALE SAVAŞLARI NASIL BAŞLADI?

Çanakkale savaşlarını daha iyi anlayıp değerlendirebilmemiz için, I. Dünya harbine gitmemiz, Savaşın mantığını anlayıp kavramak için de, yaklaşık yarım asır geriye dönerek meydana gelen gelişmelerin bir tahlilini yapmamız gerekiyor. Bu tahlilin ardından, Çanakkale savaşlarının nasıl ve ne şekilde cereyan ettiğini kronolojik bir for-matta günbegün verdikten sonra, konu daha iyi anlaşılıp takip edilecektir.

öncelikle şu hususu belirtmemiz gerekir ki, 1789 Fransız ihtilali, beraberinde milliyetçilik akımı ile bağımsızlık ve özgürlük cereyanını önce Avrupa, bilahere de dünya gündemine getirmişti. Bu fikirler, yüzyıllar boyunca oluşmuş ve kendine özgü çok uluslu yönetim sistemlerinin tamamını temelinden sarsmış bir ölüm fermam niteliğindedir. Avrupa, dolayısıyla dünya 19. asra bu yeni fikirlerin ortaya çıkardığı karışıklıkla toz duman içinde girmişti.

Üç asır boyunca dünya nizamında söz sahibi olan Osmanlı gücü, 17. yüzyılın sonlarına doğru durağanlaşmanın ardından, silkelenece ve sarsılmaya başlanmıştır. Bu devin tökezleyip sarsılması, etrafındaki düşmanları daha bir cesaretle harekete geçmeye yöneltmişti. Dört buyandan saldırıya geçen Avrupalı büyük güçler, bir yandan da Osmanlıdaki azınlıkları kışkırtarak ve silahlandırarak ayaklanmaya teşvik ediyorlardı. Osmanlı ise sürekli kan kaybediyordu.

Avrupalı devletler Osmanlı'nın yumuşak kamı olan azınlık sorununa daha fazla el atarak, siyasi, dini ve hukuki anlamda içişlerine karışmayı sürdürünce, Osmanlı'nın bu sorunları çözmek maksadıyla yaptığı Tanzimat, Islahat ve Meşrutiyet de meselelere köklü çözüm getirememişti.

Avrupa'da 19. yüzyılın ikinci yarısında, Batıyı temelinden sarsacak ve ileride konumuz olan Çanakkale'yi de doğuracak olan siyasi bir gelişme ortaya çıkıyordu. Bu gelişme; 1871'de

İtalya ve Alman birliklerinin kurulmasıydı. Özellikle Almanya'nın kara Avrupa'sında hakimiyetini genişletme politikası takip etmesi, denizlerde ve sömürgelerde ise, İngiltere ile rekabete girmesi, Birinci Dünya Savaşma giden yolu açacaktır. Bu yüzden genelde tarihçilerin ittifak ettikleri gibi, Umumi Harbin ana çıkış sebebi İngiltere ile Almanya'nın arasındaki bu silahlanma yansıdır. Bu silahlanma yansı zamanla İngiltere ve Almanya etrafında bütünleşen siyasi bloklar çıkaracaktır ki, biz İngiltere'nin başını çektiği Fransa ve Rusya'nın katıldığı bloka İtilaf devletleri bloku derken, Almanya'nın başını çektiği İtalya ve Avusturya -Macaristan'ın katıldığı bloka da ittifak devletleri **jDİoku** demekteyiz. Avrupa'da oluşan bu iki blokun güç gösterisi düellosuyla girdikleri tünelin öbür ucu I. Dünya savaşma çıkmıştır.

Batı'mın dilinde "Hasta Adam" diye nitelenen Osmanlı, 20. yüzyıla kolu kanadı budanmış olarak girmişti. Buna rağmen hala dünyanın büyük devletleri içinde sayıl-makdaydı.

Dünyanın sömürgeleşebilecek yerlerini uzun zamandır İngiltere, Fransa, Hollanda, Portekiz, İspanya gibi devletler sömürgeleştirmişlerdi. Bu sömürge yansında birliklerini geç kuran İtalya ve Almanya geri kalmışlardı. Onlar da sömürge elde etmek için nereye el atsalar, el atılan yer bir başkasının sömürgesi çıkmaktaydı. Topraklarının önemli bir kısmını kaybetmesine rağmen hala elinde geniş topraklar bulunduran ve can çekişmekte olan Osmanlı toprakları, bunlar için tam bir fırsat oluşturmaktaydı. İtalya derhal harekete geçerek 1911'deTrablusgarb'a saldırır ve Osmanlı-İtalyan harbi başlar. Türk subayların yerli halkı örgütlemeleri ile başlayan mücadelede, İtalyanların tam hezimete uğrayacakları bir anda, Rusya'nın kışkırtmasıyla Balkan ittifakını meydana getiren devletler Osmanlıya saldırmışlardır. Zaten zayıf bir durumda olan Osmanlı iki cephede birden savaşamayacağını düşünerek Trablusgarp'da bir anlaşma yolunu tercih etmiştir. 1912'de Uşi'de imzalanan anlaşma ile Osmanlı hem 1 milyon 759 km kare toprağı, yani iki Türkiye büyüklüğü kadar bir toprağı kaybediyor, hem de artık Afrika kıtasına veda ediyordu. Böylece Osmanlı 11 yıl sürecek ve 1922'de bitecek bir savaşlar zincirine dahil olmuştu. Bu süreçte de Osmanlı kabuk değiştirerek yem bir devlet şeklinde ortaya çıkacaktır.

1908'de ilan edilen Meşrutiyetten bir süre sonra İttihat ve Terakki idareyi ele geçirmiş ve asker de bu dönemde fiilen siyasetin içine girmişti. Hatta askeri kesim "İttihatçı" ve "Halaskar" diye iki gruba ayrılmıştı. Böyle bir ortamda girdiğimiz ve daha önce bizim birer vilayetimiz olan Balkan

devletleri karşısında, Adriyatik'ten Çatalca'ya kadar büyük bir hezimet içinde neredeyse hiç savaşmadan çekilmişdik. Bereket ikinci Balkan savaşında Meric'e kadar olan bölgeyi kurtarabildik. 550 yıllık Türk yurdu olan Rumeli'nin geniş toprakları 1908 ile 1914 arasında kumara verircesine kaybedilmiştir. Diğer yerlerdeki kayıpla-n da ilave edecek olursak, bu altı senede neredeyse Devletin yansı beceriksiz politika sonucu elden uçup gitmiştir.

Balkan savaşları Avrupa'yı genel bir savaşın eşiğine getirmişti. Bu noktada İttifak ve İtilaf devletlerinin nüfus ve asker durumuna bir göz atacak olursak şöyle bir tablo çıkar karşımıza:

İngiltere'nin başını çektiği, Fransa ve Rusya ile sömürgeler dahil blokun nüfusu 1 milyar, asker sayısı da 40 milyonu geçiyordu. Bu dev güce karşı Almanya'nın başını çektiği Avusturya-Macaristan ve İtalya'nın toplam nüfusları 168 milyonu ancak buluyordu. Asker sayıları da 22 milyon civarındaydı.

28 Temmuz 1914'de Avusturya'nın Sırbistan'a harp ilan etmesiyle başlayan 1. Dünya harbi, kısa zaman içinde tüm Avrupa'ya yayılmıştı. Almanların öteden beri olası bir savaşta uygulayacakları taktik ana hatlarıyla bilinmekteydi. Buna göre Almanya Belçika üzerinden var gücüyle Fransa'ya saldırarak, yıldırım hareketiyle Fransa'yı ezdikten ve devre dışı bıraktıktan sonra, olanca gücüyle Rusya'ya saldıracaktı. Ama bu plan tutmadı. Zira Almanlar plan gereği harekete geçip, hakikaten Lüksemburg, Belçika ve Kuzey Fransa'yı işgal ettiler. Lakin Paris'e 30-40 km kala Marne ırmağı civarında yapılan Marne savaşları ile İngiliz desteğindeki Fransız ordusu Almanları durdurdu. Dolayısıyla uzun süre devam edecek olan siper savaşları da başlamış oldu . Bu şekilde Alman planı suya düşmüş oluyordu. Aynı zamanda böyle bir savaşta Almanların kazanacağı yolundaki genel kanaat de yok oldu ve Almanların müttefikler karşısında kaybedeceği de anlaşılmıştı. Artık Perşembe'nin geleceği Çarşamba'dan belli olmuştu. Ama bu gerçeği dünyada anlayamayan tek kişi Enver Paşa'ydı.

Enver Paşa, basan merdivenlerini basamak basamak değil, sıçrayarak çıkmış ve kurmay yarbayken birden tümgeneralliğe yükseltilmiştir. Bu da yetmemiş, aynı anda hem harbiye nazın, hem de genel kurmay başkanlığına gelmişti. Saraya damat girmiş ve 33 yaşında Başkumandan vekili sıfatıyla söz sahibi olmuştu. Deneyimsiz ve basiretsizlikle verilen kendi başına buyruk bir yanlış kararla, koca bir Osmanlı Devleti'nin idam fermanını da Enver Paşa bizzat imzalamıştı.

2 Ağustos 1914'de Türk-Alman saldırmazlık paktı imzalandı. Bu anlaşmaya göre Rusya, Almanya ve Avusturya'ya savaş açtığı takdirde, Osmanlı da kendini Rusya ile savaş halinde sayacakür. İşin enteresan tarafı, bu tarihte zaten Almanya Rusya'ya savaş açmış bulunuyordu. Rusya'nın da buna karşılık vereceği gün gibi aşıkardı. Osmanlı'nın Almanya'nın yanında savaşa girmesi, Almanya'nın menfaatine uygundu. Çünkü bu şekilde Almanya'nın doğu cephesindeki yükü azalacak ve İngiliz sömürge yolları kesilecek, Halife vasıtasıyla tüm Müslümanlar Almanya yarımında yer alacak ve Berlin-Bağdat demiryolu kullanılarak Musul-Kerkük petrolerinden yararlanılacaktı. Böylece Almanya kendi çıkarları için, bir ölçüde kendi oynayacağı bir rolde, Enver paşa marifetiyle Osmanlı'yı figüran gibi kullanacaktı. Uzun yıllar boyunca savaşlarda yorgun ve yoksul düşmüş bir millet, bir anda kendisini ateş çemberinin içinde buluyordu. Hem de 7-8 cephede birden ki, bu cephelerden en büyüğü Çanakkale cephesi idi.

İleride Çanakkale cephesindeki gelişmelere tekrar değineceğiz. Ancak biraz önce belirttiğimiz gibi, bu noktada genel olarak ve kronolojik bir şekilde Çanakkale cephesinde meydana gelen gelişmeleri görelim:

2 Ağustos 1914'de Türk -Alman anlaşması imzalanmıştı. 9 Ağustosta Albay Cevat Bey Çanakkale müstahkem mevki komutanlığında görevlendirilir. 10 Ağustosta ise İngiltere iki Alman savaş gemisinin boğazlardan geçişini protesto eder.

2 Eylülde Osmanlı Devleti seferberlik ilan eder ve 9 Eylülde yabancı devletlere ticari, siyasi ve hukuki anlamda tanıdığı tüm ayrıcalıklardan(kapitülasyonlardan)kaldırır. İlk olarak 1535'de Kanuni tarafından Fransızlara lütfen verilen bu ayrıcalık, zamanla genişletilmiş ve çığırından çıkarak Yabancı devletlerin Osmanlı'yı sömürme aracı haline gelmişti. Bu karar, kapitülasyonlardan yararlanan devletlerin canını sıktıysa da savaş içinde olduklarından tepki koyamamışlardır. İşin garibi en sert tepki, bizim kendisi için ateşe atıldığımız Almanya'dan gelmiştir.

26 Eylülde Osmanlı Devleti boğazı tamamen kapadığını ilan etmiştir.

31 Ekimde Rusya Osmanlı devletine savaş ilan etmiştir. Rusya'nın bu kararını, Padişah dahil hiçbir Osmanlı'nın haberi olmadan, Enver Paşa'nın izniyle Karadeniz'e açılan iki Alman gemisinin Rus limanlarını bombalaması üzerine alınmıştır.

3 Kasımda İngiliz donanması Çanakkale boğazında saldırıya geçmiş Seddülbahir ve Kumkale istihkamlarımızı bombalamıştır.

4 Kasımda Çanakkale'nin savunması ile 3. kolordu görevlendirilmiştir.

5 Kasımda İngiltere ve Fransa Osmanlı Devletine savaş ilan ettiler.

11 Kasımda Osmanlı Devleti yeryüzündeki tüm Müslümanlara Cihad-ı ekber denen büyük cihat çağrısı yaptı.

28 Ocakta İtilaf devletleri Çanakkale'ye taarruz kara-n aldılar.

19 Şubatta dünyanın en büyük donanması ve yenilmez armadanın 12 savaş gemisi Çanakkale boğazında tabyalan topa tutarak bombardıman etmiş ve Aralık 1916'ye kadar sürecek olan Dünyanın en kanlı savaşı başlamıştır.

25 Şubatta deniz dalgalı olduğu için ara verilen bombardımana, 10 gemi ile devam edilmiş, ancak yine bir sonuç alınamamıştır.

26 Şubatta Müttefikler Limni adasına yığmak yapılmasına karar verdiler.

5 ile 10 Mart arasında bombardımana devam eden düşman yine bir sonuç elde edememişti.

8 Martta Nusret Mayın Gemisi personeli Karanlık limana büyük bir gizlilik içinde 26 mayın döşer.

14 Martta İtilaf devletlerinin bu cephesine komuta edecek olan İngiliz komutan General Hamilton görevine başladı.

16 Martta, Müttefikler meydana gelen başarısızlıklar ve olağanüstü olaylardan sınırları bozulup rahatsızlanan Amiral Karden'in yerine Amiral De Robeck'i getirdiler.

18 Martta, dünyanın en güçlü donanması kesin sonuç almak ve boğazı geçerek İstanbul'a ulaşmak için olanca gücüyle boğazda saldırıya geçti. Ancak büyük bir hezimete uğrayarak geri çekildi. Böylece 18 Mart Deniz zaferi kazanılmıştı.

25 Martta Çanakkale cephesindeki Türk askerine komuta etmek üzere Türklerce mareşal rütbesi verilen, Alman Generali Liman Von Sanders 5. Ordu komutanı olarak görevlendirilmiştir.

28-29 Martta Müttefikler denizden Çanakkale'yi geçemeyeceklerini anlayarak karadan hücumu karar verdiler ve kara hücumuna Rusların da katılmasını istediler. Gerçekten de

bir Rus kolordusu İstanbul önlerine kadar geldi. Ancak bir sonuç alınamayacağını düşünerek geri çekildi. Bu harekete karşılık Türk donanması da Odesa'yı bombaladı.

25 Nisan sabaha karşı saat 04. 30'da Anzaklar (Avustralyalı ve Yem Zelandalı askerler) Anburnu'na, 5 İngiliz Tümeni de Seddülbahir'e çıkarma yaptılar. İki Fransız alayı ise Anadolu yakasında Kumkale'ye çıkmıştı. Bu kara çıkarmaları dünyamn en büyük donanması desteğinde yapılmışü. Türkler ise asıl kuvvetlerin gemilerin top menzillerinin gerisinde yerleştirmişlerdi. Kıyıya yalan kısmı koruyan çok az sembolik birlikleri vardı. Lakin sahile ayak basan taburlar hem ilerleyemiyor, hem de sürekli eriyorlardı. Beş ayrı noktadan yaptıkları çıkarma sonunda ancak küçük bir köprübaşı tutabilmişlerdi. Bir İngiliz savaş muhabiri şöyle diyordu: "**Türk askeri cesur, kahraman, subayları ise pek akıllı.**" Çünkü düşman birlikleri sahilden karaya çıkar çıkmaz lürkler düşman top menzili dışmda tuttıkları birliklerin süratle düşman askerleri üzerine sevketmişlerdi. Göğüs göğüse muharebeler başlayınca da, kendi askerlerini de öldüreceği için düşman gemileri ateş edemiyorlardı.

Kumkale'ye çıkan Fransızlar ise, ummadıkları bir direnişle karşılaşmışlar ve Kumkale sokaklarında çok kanlı göğüs göğse muharebeler yapılmıştır. 27 Nisanda şiddetli Türk hücumlarına maruz kalan Fransızlar, General Hamilton'un emriyle karadan tamamen geri çekilerek, topyekun denize dökülmekten güç bela kurtulmuşlardır.

26 Nisanda İtalya, İtilaf devletleriyle gizli bir anlaşma yapıyordu. Bu anlaşmaya göre İtilaf devletleri Osmanlı'yı yıktıktan ve Anadolu'yu parçaladıktan sonra, Anadolu'dan İtalya'ya da toprak vermesi vaadi karşılığında İtalya, İngiliz-Fransız-Rus blokuna geçiyordu.

28 Nisanda I. Kirte muharebesi başlıyor. Şimdiki Alçı-tepe köyünün eski ismi Kirte'dir. Düşman burayı ele geçirmek amacıyla yaptığı bu ilk saldırıda muvaffak olamayınca, bu kez bu bölgeden düşmanı şiddetli bir taarruzla denize dökmele maksadıyla 1-2 ve 3-4 Mayıs tarihlerinde Türk taarruzu yapılır. Ancak başarısızlıkla neticelenir.

6-9 Mayıs tarihleri arasında düşman tekrar saldırıya geçmiş ve çok çetin, karık çarpışmalar meydana gelmiştir. Biz bu çarpışmalara II. Kirte savaşları diyoruz. Düşman Seddülbahir'den içerilere girip ilerleyebilmesi için, öncelikle Alçıtepe'yi ele geçirmesi gerektiğini biliyordu. Giriştiği ilk iki taarruzda ele geçiremediği bu stratejik noktaya, 4-6 Haziran tarihlerinde tekrar saldırır. Böylece III. Kirte savaşları başlar.

Çok kanlı geçen bu çarpışmalarda da düşman bir başarı elde edemez. Böylece tarihe meşhur Kirte savaşları diye geçen ve Alçıtepe'yi ele geçirme amacıyla yapılan saldırıların hepsi sonuçsuz kalır.

Kirte savaşlarıyla umduğunu bulamayan düşman birlikleri, 21-22 Haziran tarihlerinde Kerevizdere üzerine saldırıya geçer. Türk birliklerinin kuvvetli mukavemeti karşısında, burada da bir netice alamayınca, bu kez sahile daha yalan bir yer olan Zığmdere üzerine 28-29 Haziran tarihlerinde taarruza başlar. Ancak yine başarılı olamaz. Artık taarruz sırası Türk kuvvetlerine gelmiştir. Bu amaçla 2 Temmuzda başlayan Türk saldırıları da netice vermez. Bu saldırıya karşılık üzere düşman birlikleri Zığmdereye ikinci defa 12-13 Temmuz tarihlerinde taarruz ederler. Ama güçlü Türk barajını yine geçemezler. 6-7 Ağustosta Kirte istikametinde yapılan taarruzdan da bir netice alamayan düşman, sahilden itibaren 3-4 kilometrelik bir alanda çakılıp kalacaktır.

Mayıs ortalarında Anzaklara bölgenin en elverişli yeri olan Kabatepe kumsalına çıkarma yapmaları emri verildi. Bu emri yerine getirmek için harekete geçildiği bir anda, inanılmaz bir şey gerçekleşti ve Kabatepe kumsalına çıkacakları yerde, gemilerin bilinmeyen bir akıntıya kapılarak ve gece karanlığında bir mil kuzeye Anburnu yarları denen en elverişsiz yere çıkarma yaptılar. Böyle bir ihtimal düşünülerek yerleştirilen bir avuç Türk birliği, Anzak birliklerinin bu olumsuz durumundan yararlanmasını bildi ve düşmana büyük zayıflar verdirdi.

Müttefiklerin Anburnu'ndaki Anzak koyuna asker çıkardıkları haberüü edan Albay Mustafa Kemal, hiç emir beklemeden ve vakit kaybetmeden kendi insiyatifi ile harekete geçti. Bir dağ bataryası ile sıhhiye bölüğünü yanına alıp Kocaçimentepe bölgesine doğru ilerledi. Bundan sonrasını kendisinden dinleyelim:

"Şimdi burada tesadüf ettiğimiz sahne en entera-san bir sahnedir. Olayın en mühim anı bence budur. Bu esnada Conkbayırı'nın güneyindeki 261 rakımlı tepeden sahilin gözetlemesinde görevli bulunan bir müfreze eratının Conkbayırı'na doğru koşmakta olduğunu gördüm. Size şu karşılıklı konuşmayı aynen ifade edeceğim!

Şahsen bu eratın önüne çıkarak:

- **Niçin kaçıyorsunuz? Dedim.**
- **Efendim, düşman! Dediler.**

- Nerede?

- İşte, diye 261 rakımlı tepeyi gösterdiler..

Hakikatte düşmanın bir avcı hattı 261 rakımlı tepeye yaklaşmış ve serbestlik içinde İleriye doğru yürüyordu. Şimdi vaziyeti düşünün: Ben kuvvetlerimi bırakmışım, erat on dakika istirahat etsin diye... Düşman da bu tepeye gelmiş... Demek ki düşman bana benim askerimden daha yakın! Ve düşman; benim bulunduğum yere gelse kuvvetlerim pek fena bir vaziyette yakalanmış olacaktı. O zaman artık bunu bilmiyordum, bir mantık düşüncesi ile midir, yoksa içimden gelen tabii bir duygu ile midir bilmiyorum=

Kaçan erata:

- Düşmandan kaçılmaz dedim.

- "Cephanemiz kalmadı" dediler.

- Cephanemiz yoksa süngünüz var, dedim.

Ve bağırarak bunlara süngü taktırdım ve yere yatırdım. Aynı zamanda Conkbayınna doğru ilerlemekte olan piyade alayı ile dağ bataryasının yetişebilen eratım marş marşla bulunduğum yere gelmeleri için yanımdaki emir subayını geriye gönderdim. Bu erat süngü takıp yere yatınca düşman erleri de yere yattı. Kazandığımız an bu andır."

Bu olaydan az sonra 57. alay da yetişmişti. Albay Mustafa Kemal: "**Ben size taarruzu emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum. Biz ölünceye kadar geçecek zaman içinde yerimizi başka kuvvetlerimiz ve kumandanlarımız alacaktır.**" sözlerini bu noktada söyleyecektir. 19 Mayıs'ta başlayan bu karşılıklı çetin ve kanlı muharebeler neticesinde düşmana ağır kayıp verdirilerek püs-kürtülmüştü.

«Düşman birlikleri Ağustos başlarında bir başka nokta olan Küçük Kemikli ve Büyük Kemikli burunları arasında uzanan Suvla koyundan başlayarak saldırıya geçer. Anafartalar ve Conkbayın güzergahından ilerleyip, Gelibolu Yarımadasının en staretejik tepesi olan Kocaçimen-tepeyi ele geçirmek amacıyla bir planın tatbikine başlar. 6 Ağustosta Anafartalar ovasına çıkarma yaparak 9 Ağustosta Conkbayınını ele geçirir.

5. Ordu komutanı Liman Von Sanders, Kurmay Albay Mustafa Kemal'i Anafartalar grup komutanlığına tayin ederek 7. ve 12. Tümenleri de emrine verir. Bu birliklerle hem İngiliz kolordusu, hem de Anzak kolordusuna karşı konulmasını ister.

9 Ağustos günü saat 4.00'de Albay Mustafa Kemal'in kumandasındaki askerler karşı hücumla geçerler. Saat 08.00'e kadar devam eden kanlı çarpışmalarda tepedeki İngiliz askerlerinin büyük bölümü imha edilmiş, kaçabilenler de fundalıklarda takip edilerek avlanmıştır. Düşman 21 Ağustos günü Suvla koyundan tekrar ve en şiddetli taarruzlarından birini daha yapacak ama, yine geri püskür-tülecekti. Böylece Anafartalar ve Corikbayın savaşları da birliklerimizin başarısıyla sonuçlanıyordu. Sadece bu savaşlarda düşmanın 45 bin ölü verdiği düşünürsek, muharebelerin ne kadar çetin ve kanlı geçtiği daha yalandan görürüz.

17 Ekim 1915'de Başkumandan General Harnilton başarısızlığından dolayı İngÜtere*ye geri çağrıldı. Yerine de General Şir Charles Monroo görevlendirildi. **Yem** komutan da Türkleri yenip Çanakkale'yi geçmenin imkansız olduğunu görmüştür. Londra'ya Gelibolu'nun tahliye edilerek bu cepheden çekilmenin uygun olduğu yönünde verdiği rapor üzerine, General Monroo da görevden alınmış, yerine General Birdwood getirildi. Ancak O'da aynı kanaatim rapor edince, çekilme kararları alınmaktan başka çare olmadığı anlaşılacaktır.

23 Kasım'da İngiliz Harp Meclisi, 6 Aralık'ta da Fransızlar Gelibolu'yu boşaltma kararını alır.

Bu kararlar üzerine düşmanlar 12 Aralık'ta tahliyeye başlayacak; 20 Aralık'a kadar Anafartalar ve Anbur-nu'ndan 9 Ocak 1916'ya kadar da Çanakkale'den tamamen çekileceklerdir.

ÇANAKKALE SAVAŞLARININ SİYASİ VE ASKERİ AÇIDAN ÖNEMİ NEDİR?

Tarihte meydana gelen ve bu gün de kabul edilen savaşların, temelde iki şekli vardır. Bu şekillerden birisi taarruz savaşı, diğeri ise, savunma savaşıdır.

Türk tarihinde esas olan taarruz savaşıdır. Tâ Uzak Doğu'dan kalkıp Viyana'ya uzanmamızın altında yatan temel neden de bu keyfiyettir. Türk toplumu hareketli bir toplumdur. Zaten Yörük kavramı da yürümek fiilinden gelmektedir. Türklerin lügatinde savunma diye bir kavram yoktur. Teorikte taarruz yapabilmemiz için savunma yapacak olan karşınızdaki gücün en az üç misli bir kuvvete sahip olmanız gerekir. Ancak pratikte bu kural, Türkler için fazla bir önem arz etmez. Bizde

savunma savaşı yapmak zorunda kalındığı zaman, bu savaşm taarruzdan farkı yoktur. Kanije'de savunma yaparken aniden taarruza geçen Tiryaki Hasan Paşa'nın beş bin kişilik bir kuvvetle Ferdinand'ın elli bin kişilik Avusturya ordusunu nasıl bozguna uğrattığına, Plevne Savunmasında Gazi Osman Paşa'nın bir avuç askerle koca bir Rus ordusunu nasıl dize getirdiğine, Akka savunmasında ihtiyar Cezzar Ahmet Paşa'nın Avrupa'yı kasıp kavuran Napolyon'un o yenilmez deneni ordusunu nasıl perişan ettiğine tarih şahittir.

Çanakkale'yi de aynı kategoride değerlendirmek gerekir. Zira bu örnek savunma savaşları içinde Çanakkale'nin ayrı bir yeri ve önemi vardır.

Avrupalı: "Bütün milletlerin, müdafaaadan ümidinin kesildiği yerde O'nun taarruzu başlar." diye tanımlar bizi.

Bir yanda dünyanın en güçlü ordu ve donanmaları, diğer yanda Avrupalıların "Hasta adam" dedikleri uzunca süren savaşlarda yorgun ve bitkin düşmüş, teknolojisi zayıf, ama imam, azmi, ve iradesi tam olan Osmanlı kuvvetleri.

Dünyada kendilerini emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili sayan ve kendilerine çok güvenen bu mağrur düşmanlar, Türkleri rahatça yeneceklerim düşünüyorlardı.

Tarihe açılan pencereden geniş bir perspektifle 24 asır öncesine bakarsak; Makedonya kralı Büyük İskender'in Asya Seferine giderken, Çanakkale boğazı üzerine tarihte ilk kez gemileri yan yana dizerek bir köprü kurduğunu ve ordusunu Çanakkale'nin Anadolu yakasına geçirdiğini görürüz. Yedi asır öncesine bir göz atarsak, Sultan Alpaslan'ın 1071 Malazgirt zaferiyle kapılarını açtığı Anadolu'nun, Türkleşmesi ve İslamlaşması sürecinin tamamlanmasının ardından, bir atom çekirdeğinin infilak etmesi gibi, ya da sönmüş dev bir yanardağın tekrar vol-kanlaşması gibi bir enerjiyle harekete geçtiğine tanık oluruz. Osmanlı gücü, kabuğunu yırtarak 1354'de ilk kez Çanakkale Boğazı yoluyla Rumeli'ye sıçradığını ve Çimpe kalesini üs tutarak Avrupa'nın fethine bu noktadan başladığını müşahede ederiz.

Osmanlıların Rumeli'ye geçişi, Türk tarihinin bir dönüm noktasını teşkil etmesi bakımından önemlidir. Bu olay, sadece Türk tarihinin değil, dünya tarihinin seyrini de değiştirecektir. Zira boğazların hakimiyeti Türklerin eline geçmesiyle birlikte, fethin alt yapısı da hazırlanmış oluyordu. Bundan önce de Türkler tam 18 defa Rumeli'ye geçmişlerdi. Ancak bu geçişin mahiyeti, öncekilerden çok daha farklıydı. Bu harekette Anadolu gibi Rumeli'nin de yurt tutulması amacı güdülmüyordu.

Şimdi Avrupa'nın kendi kaderini değiştirecek olan, Türklerin Rumeli'ye geçtiği bu bölgeden, 561 yıl soma bu hadisenin rövanşım almak istercesine, tekrar aynı noktadan saldırıya geçmesi, tarihler arasındaki hadiseler birbirleriyle irtibatlandırıldığında çok manidar ve enteresan olduğu görülecektir.

Ecdadımız Çanakkale'de kandan irinden deryalar geçti. Birbirlerinin cesetlerine basarak düşman üzerine cesaretle yürüdü. Hem yurdunu alçaklara çiğnetmemek, hem de gelecek nesillere bağımsız bir vatan bırakmak için kan akıttı ve şehit oldu. Sir Konbet der ki: *"Çanakkale'de her şeyimiz kusursuzdur. Fakat başarılı olmadık Zira Türkler, yuvalarına girmiş aslanların hiddet, cesaret ve kahramanlığı ile savaşıyorlardı. Böyle millet görmedim."*

Çanakkale'de, şehit kanlarıyla yoğrulan kutsal topraklar alçaklara çiğnetilmemiş, imanlı ellerde heybetle duran sancak ve mavi göklerin süsü şerefle dalgalanan albayrak inmemiş, şehadetleri dinin temeli olan ezan-ı Muhammedi dinmemiştir.

Çanakkale, şiirlerimizde ve türkülerimizde destanlaşan, zihinlerimizde ve gönüllerimizde silinmez izler bırakan bir zaferdir.

Çanakkale, iman ve azmin maddi güç ve kuvveti yendi denildiği, Türk'ün cesaret, kahramanlık ve yiğitliğinin düşmanlar tarafından öğrenildiği bir yerdir.

Çanakkale, Mehmetçiğin Türk tarihine ve Türk milletine üstün bir hizmeti olduğu gibi, kendilerini yenilmez sananların da en büyük hezimetini olmuştur.

Çanakkale, kendisine hasta adam denen bir milletin uyanışı, dirilişi ve şahlanması olduğu kadar, en kötü günde ve en zor şartlarda bile zafere inanışı ve zaferi kazanışıdır.

Çanakkale, alçakça ve insafsızca yurdumuza saldıran zalimlerin rezil, zelil, milletimizin ise aziz olduğu bir savaştır.

Çanakkale, yorgun ve bitkin bir milletin, paylaşılmış yurdunu istiklale kavuşturan destanlaşan bir zaferdir.

Çanakkale, Y. Hikmet Bayur'un ifadesiyle: *"Savaş malzemesi bulmak için düşmandan ganimet almayı hesaplayan, kum torbası olarak gönderilen çuvalın elbisesine yama yapan ve düşman öldürme fiilini, Anburnu'nda bal yapmaya benzeten bir ordunun destanıdır."*

Çanakkale, İmanın küfrü boğduğu, milletin bağrından isimsiz nice kahramanların doğduğu, bizi esir etmek isteyenlere iyi bir ders verildiği, Birinci Dünya savaşının iki yıl daha uzamasına mal olduğu, dolayısıyla sonuçları dünya kaderini değiştirmiş bir zaferdir.

Bütün olumsuzluklar içinde kazandığımız bu zafer, dost ve düşman tarafından takdir edilmiş ve "*Çanakkale Geçilmez*" sloganı tarihe armağan edilmiştir.

Üzerinde dört mevsimin yaşandığı ve dünyada bir emsalinin daha bulunmadığı bu cennet vatan, engin tarihi ve zengin coğrafyasıyla Yüce Kudret'in Türk milletine bir lüt-fudur.

Şairin: "*Ol maniler ki derya içredür, deryayı bilmezler.*" Dediği gibi, ne yazık ki böylesi bir değerın kadri gereğince bilinmediği bir yana, istikbalimizin teminatı olan gelecek nesillere de maalesef bildirilememektedir.

Dünyada siyasi, askeri ve ekonomik güçle birlikte kültür ve medeniyette de ileri gitmiş milletler, tarihlerinde yer alan önemli simge ve semboleri yaşatarak, gelecek nesillere en sağlıklı bir şekilde aktarmak suretiyle, istikballerini temin etmeye çalışırlar.

Genelde ve hemen her konuda olduğu gibi, bu konuda da gerekli duyarlılığı gösteremediğimizi; büyük bir vefasızlık ve değerbilmezlik içinde olduğumuzu maalesef kabul etmek zorundayız.

Tarih boyunca 100'den fazla devlet kurmuş ve meydana getirdiği kültür ve medeniyeti dünya kültür ve medeniyetine öncülük etmiş, binlerce yıllık engin ve zengin geçmişi olan bizden başka bir mület olmadığı halde, ne yazık ki tarihi yaptığımız kadar yazdığımız ve gelecek nesillere bu misyonu kazandırdığımız söylenemez. Bizim bu konudaki gafletimizin acı faturasını inşallah bir gün ödemek zorunda kalmayız.

Ham nerde bizim, Malazgirt ve Kosova'larm, Varna ve Çaldıran'lann, Preveze ve PÜevne'lerin, Çanakkale ve Sakarya'ların destanı ve türküsü?

Ham göğsünü siper edip yurdunu adi ve alçaklara çiğnetmeyen kahraman ve yiğitlerin kümbeti ve türbesi?

Hani bayrağımızı uçsuz bucaksız deryalarda şan ve şerefle dalgalandıran Hamidiye'lerin, Yavuz'ların, Alem-dar'lann. Muavenet ve Nusret'lerin şahikalarda taçlanan ülküsü?

Hani Mete Han'ların, Alparslan'ların, Barbaros'ların ve daha nice yiğitlerin serencamesi ve kitabesi?

Hani eserleri Avrupa Üniversitelerinde yüzyıllar boyunca ders kitabı olarak okutulan dünya üp literatürünün şahı İbni Sina'ların, beş asır önce çizdiği mükemmel haritaları hâlâ bugün ilim adamlarını şaşkırtan Piri Reis'le-rin, Matematik dalında dünyada çığır açan Musa Kardeş-ler'in, Felsefe dalında

Farabi'lerin, daha pek çok ilmin öncüsü Akşemseddin'lerin, Uluğ Bey'lerin, Ali Kuşçuların şarkısı ve hikayesi?

Hani İstanbul surlarında ilk bayrağı diken Ulubatu Haşarların, Çanakkale'de 276 kilo mermiyi "Ya Allah" diyerek kaldırıp, fizik kanunlarını alt üst eden Seyit Onbaşuların, İzmir'de düşmana ilk kurşunu sıkan Hasan Tah-sinlerin, Sütçü İmamların, Şahin Beylerin, Nene Hatunların destanı?

Belki tarihimize bütünüyle bir "Kahramanlar Tarihi" demek daha doğru olur. Zira, Tarihinde her alanda böylesi bir kahramanların geçit yaptığı başka bir millet yoktur.

Öyleyse neden, hazin halimize Japonların koyduğu "*Sizin gençlerinizde milli şuur yok*" teşhisinin tedavisi için, bu hakikatleri istikbalimizin teminatı olan nesillerimize vermiyor ve öğretmiyoruz?

Neden, Türk Einstein'i olarak tanınan, 26 yaşında Batı'nın 300 yılda en genç profesörü olmuş, dünyanın saygı duyduğu dahi bilim adamı Oktay Sinanoğlu'na biz gereken önemi vermiyoruz? Anlamak mümkün değil. O. Sinanoğlu feryat ediyor ve diyor ki: "*Türkiye'de her gittiğimiz yerde tnedar-ı iftiharımız derler. Ama bize hiçbir iş yaptırmazlar. Bu ülkede bilimsel araştırma yapmamıza dahi mani olmuşlardır. Dünyanın her tarafında profesör yetiştirdik. Türkiye'de bunu yapalım dedik yaptırmadılar.*" Evet şimdi daha iyi anlaşılır herhalde, biz bu noktada iken, II. Dünya Savaşında yıkılan ve taş taş üstünde kalmadığı halde, Almanya ve Japonya'nın 50 yılda tekrar dünyanın en güçlü ve zengin devletleri olmalarının sebebi. Çok yazık. Biz böyle olmamalıydık. Bu millet böyle olmamalıydı. Eğer mazi, hal ve istikbal köprüleri sağlıklı kurulamazsa ve gençlerimize milli şuur kazandınamazsa geleceğimize nasıl emin olabüürüz? Yaklaşık çeyrek asırdır genç nesillerin eğitim ve öğretim işini üslenen ve icra eden birisi olarak gözlemim şudur ki; her geçen gün milli değerlerimiz biraz daha aşınmakta, tarih boyunca başardığımız devasa işlerde bizi dinamize eden, sevgi, saygı, adalet, hoşgörü gibi hasletlerimiz kaybolmakta, din, bayrak, millet ve vatan sevgisi uğruna gerektiğinde seve seve ölüme gitme irademiz zedelenmektedir. Globalleşen dünyada artık bunlara gerek yoktur gibi bir takım yanlış yargıları bir tarafa atarak, dünyada her ülkenin kendi nesillerine yaptığı gibi, artık biz de, nesüllerimize tarihini, dilini, sanatını, inancını, kimliğini ve kültürünü benimseterek, milli şuur kazandırma mecburiyetimiz ötesinde mahkumiyetimiz vardır. Özellikle dil ve tarih konularında, her nedense gereken özenin bugüne kadar gösterilmemesi sonucunda, işin bu ciddi boyutlara gelmesi ve tehlike smyallerinin hâlâ kulak ardı edilmesinin mantıklı bir

izahı da yoktur sanırım. Eğri oturup doğru konuşalım. Millet olarak maalesef bu konudaki duyarsızlığımıza bir örnek olması için diyorum ki, bir anket yapsak; kendilerine sonsuz derecede minnet ve şükran borçlu olduğumuz Çanakkale şehitlerimizden, tam 22 bininin İstanbul'daki Edirnekapı mezarlığında medfun bulunduğunu acaba yüzde kaçımız biliyordur? Evet Edirnekapı minyatür bir Çanakkale gibidir.

Değerli Okuyucu! Lütfen bu acı gerçeği çevremize de duyuralım. Çanakkale'ye gitme fırsatı bulamıyorsak, hiç değilse İstanbul'daki şehitlerimize ulaşalım. Ya da yanından geçerken fatihalarla olsun onları yadedelim.

Böylesine engin ve zengin bir tarih'e ve kültüre mensup olup ta, geçmişle ilgisini bu derece kesen ve köklerine bu kadar yabancılaşan yeryüzünde başka bir millet daha var mı acaba diye merak ediyorum. Mazisi olmayanın atisi de olmaz. Ya da, Bahtiyar Vahapzade'nin dediği gibi: "Geçmişine taş atanın geleceğine gülle atarlar. Milletçe milli zaferlerimizin hatıralarını özümsemek ve yaşamak, onları sürekli nesüllerin gönüllerinde ve hafızalarında hem canlı, hem heyecanlı tutmak gerekir. Milli mefahirine sahip çıkmayan ve onları çocuklarına aktarmayı beceremeyen mületler, varoluş nüvelerim, yaşama dinamiklerini ve yücelme enerjilerini dinamitlemiş olurlar. Wol-ter'in deyimiyile: *Tarih; kralların., generallerin çiftliği değil milletlerin tarlasıdır. Her millet geçmişte bu tarlaya ne ek misse, gelecekte onu biçer.*"

*Tarih şuuru, önde gelen yönü ile, fertlerin ve milletlerin tarihlerine, geçmişlerine bağlılıkları, onun övünülecek hadiseleri, konuları devreleri ve şahsiyetleri ile iftihar edip gurur duymaları, onlardan cesaret, hız ve örnek almaları demektir... Kendi tarihleri ile gurur ve iftihar duymayan, kendi milletinin mazarısını sevmeyen, sevemeyen, onu küçümseyen, onunla istihza eden, daha ileri giderek ecdadını barbarlıkla, istilacılıkla suçlamaya kalkan sözde insanlık taraflısı bedbaht kimselerin milli şuuru'nun temel unsurlarından birisi olan "tarih şuuru"ndan yoksun olduklarına hükmedilmek tabiidir... **Tarih şuuru'nun uyandırılmam ve pekiştirilmesi konusunda milli günlerimizin ve milli zaferlerimizin gereken şekilde değerlendirilmelerinin, her türlü siyasi nezaket ve kaygının üstünde bir dava ve millet terbiyesi meselesi olduğunu belirtmek gerekir.***

Milli zaferlerin hatıralarını yaşamak, onları gönüllerde ve hafızalarda canlı tutmak, onların devamlarını sağlayıcı iradeye yükselmektir. Milli mefahirine sahip çıkmayan, onları yeni nesillere aktarmayı bilmeyen milletler, hayatîyet cevherlerini, yaşama güçlerini, yükselme enerjilerini kaybetmiş olurlar... Tarih boyunca pek çok zaferler

kazanmış olan Türk milletinin ruhunda gereken seviyede bir tarih şuuru uyandırabilmesi için, milli şerefin dayandığı gerçek zaferleri ona tanıtarak gelecek nesillere aktarılmaya değer bir ruh yoğunluk, maddi bütün kalkınma davalarımızın üstünde bir manen yükselme ve kendine gelme mevzuudur. "

1922 yılında Türk Milli Eğitirni'nin hedeflerini gösterirken Atatürk şu tespiti yapmıştı: *"Yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekları tahsilin hududu ne olursa olsun, en evvel ve her şeyden evvel Türkiye'nin istikbaline ve kendi benliğine ve an'anat-ı müliyesine düşman olan bütün anasrıla mücadele etmek lüzumu öğretilmelidir. Beynelmüel vaziyet-i cihana göre, böyle bir cidalin istilzam eylediği anasr-ı ruhiye ile mücehhez olmayan fertlere ve bu mahiyette fertlerden mürekkep cemiyetlere hayat ve istiklal hakkı yoktur."*

"Her sene 25 Nisan yaklaşırken aynı şeyleri düşünmeye başlarım: "Acaba bizler atalarımızı hakkıyla yad edebiliyor muyuz? Onların bin bir cefa ile bizlere bıraktığı bu güzel mirasa sahip çıkabiliyor muyuz?" diye. Çünkü o tarih yaklaştıkça Gelibolu'da gözle görülür bir turist artışı gözlenir. Otobüsler adeta konvoylar oluşturmaya başlar. Kimileri özel turlar organize etmiş, içini ev gibi döşeterek bir aylığına Gelibolu'ya yatıya gelmiştir. Kimileri motosikletlerle ya da karavanlarla gelirler. 25 Nisan yaklaştıkça kalabalık mahşeri bir hal alır. Gelenlere yaklaşp kim olduklarını sorduğunuzda hemen çoğunun Avustralyalı ve Yeni Zelandalı olduklarını görürsünüz. Onlar kendilerinden yaklaşık bir asır önce buralara gelerek bu topraklarda kalan dedelerini ya da dedelerinin akrabalarını anmaya gelmişlerdir. Özellikle 25 Nisan tarihini seçmişlerdir gelmek için. Çünkü bu tarih, atalarının, Anbur-nu'ndan kara çıkartması yaptıkları günün yıldönümüdür. Avustralya ve Yeni Zelanda'da bulunan sömürgelerini amaçsızca kendi emelleri adına bir maceraya sürükleyen İngilizler, bu nereye gittiğini bile bilmeyen zavallı insanla-n önce Mısır'a götürmüş, orada üç aylık askeri bir eğitime tabi tuttuktan sonra dünyanın en kanlı cephelelerinden birine getirerek ileri hatlara sürmüşlerdir. Dünyanın uzak bir yerinden gelen bu zavallı insanlar da İngiltere'nin menfaatleri adına burada birer birer ölüme gitmişlerdir.

İngiliz sömürgesinden Çanakkale'ye gelmeleri, bu iki devlet için bir nevi dünya ile tanışma olmuş, bugün de tarihlerinde en çarpıcı dönem olarak yerini almıştır. Onlar için buralara gelmek dini bir vecibe kadar önemlidir. Gelibolu'ya gelecek bir Anzak torunu, tatile gidiyormuş gibi hazırlanmaz. Onlar buralara dedelerim ziyarete geliyor-lardır. 25 Nisan tarihinden önce gelirler ve bu tarihe kadar Gelibolu'nun savaş yapılmış bir çok

yerini gezerek ve devamlı da okuyarak savaş ve savaş yerleri hakkında detaylı bilgi edinirler. Adeta 25 Nisana kadar buraları ruhlarında yaşamaya çalışırlar. Zaman zaman geceleri sahile gider ve atalarının çıkartma yaptığı yerlerden uzun uzun kıyıları seyrederek bu manzarayı kafalarında canlandırmaya çalışırlar.

Ve o bekledikleri günün arefesi gelir. 24 Nisan akşamında hepsi sözleşmişçesine Anzak Koyu'nda toplanırlar. Sayılan 10 binleri bulmuştur. (2002 yılı Nisanında 15.000 Anzak oradaydı.) Ellerinde kutsal kitaplan İncÜ vardır ve gecenin karanlığında saatlerce ayin yaparlar. Saat 04: 30 sularında aynen atalarının 25 Nisan 1915 sabahı bu saatlerde yaptıkları gibi elbiselerinin paçalarını sıvayarak suya girerler. Su neredeyse bellerine geldiğinde sırtlarını denize vererek, yüzlerini karaya çevirir ve atalarının yıllar evvel çıkartma sandallarından çıkarak burada ağır ağır ilerlemeleri gibi karaya doğru ilerlerler. Bir nevi o günün canlandırmasını yaparlar. Kimilerinin başlarında ataları-nın o günlerde giydiği şapkalar vardır. Kimileri de asker elbisesi içindedirler. Bu yaptıkları Üe de dedeleri Üe aynı ruh haleti içine girer ve onların buradaki ruh haletlerini anlamaya çalışırlar. İşte Anzaklar her sene 25 Nisan'da ülkemize geldiklerinde Gelibolu'da bunları yaparlar.

Peki bu kadar anlattığımız şeylerden sonra bu kez kendimize dönerek soralım. Bu adamlar, binlerce km uzaklardan buralara gelerek, hem de savaşta yenilmiş olan atalarını anma adına bu kadar güzel şeyleri yaparken, bizler, kendi topraklarımızda en uzaktan gelenimize

1,5 günlük yol olan bu yerlerde, bu savaştan muzaffer olarak çıkmış olan atalarımız için neler yapıyoruz? Onları anma, hatırlama ve onların ruhlarına bir şeyler gönderme adına hangi güzel şeyleri yapıyoruz?

İşte başımızı iki elimizin arasına alarak uzun uzun düşünmemizi sağlayacak güzel bir soru. Onlar bu ülke için canlarını verdiler. Durum gerçekten çok vahimdi. Ülke elden gidiyordu. Karşı konulması çok zor kuvvetler senin vatanını yok etmek için bir araya gelmişlerdi. Ama onlar, yani senin dedelerin canlarını ortaya koyarak buraları terk etmediler. Öyleyse onlar başka milletlerin dedelerinden daha fazla hak ediyorlardı anılmayı. Bu kadar konuştuktan sonra bir konuda sevindiğimi söylemek istiyorum. Dünlere kadar Çanakkale neresi dendiğinde bilmeyen insanların şimdi akın alan oralara gitmeye başladılar. Her bahar döneminde Çanakkale'nin dar yolları otobüslerin sıkışıklığından geçilmez oldu. Bir millet atalarını yeniden hatırlamaya başladı. Ama bu

elbette ki yeterli değil. Keşke diyorum bizler de, bir Anzaklı kadar dedelerimize düşkün olabilsek, onları sık sık hatırlayabilsek, her Cuma ruhlarına fatihalar, yasinler gönderebilsek, Çanakkale'de bizler de geceleyebilsek, onların şehitlikleri etrafında anma törenleri düzenleyebilsek, en gür sesimizle İstiklal Marşımızı söyleyebilsek. Bizim de atalarımızın yaptıklarını taklit eden gençlerimiz olsa ve sabaha kadar keşke elimizde Kur'an-ı Kerim, dilimizde dualar onların cephelerde ölümle burun buruna Salaten Tüncina okumala-n gibi bizler de onlarla bir murakabe kurabilsek. Eminim çok mutlu olacaklardır."2 <

"Osmanlı Devleti XX. yüzyıla geçmişin ağır yükünün yorgunluğu altında girmiştir. Avrupa ise 1815'de tesis etmeye çalıştıktan Avrupa Birliği'nin sahte tebessümler fin-yok etmeye başlayan korkunç bir silahlanma yansıma gölgesi altında bu yüzyıl'a adım atmıştır."3

1914 yazında çıkan ve Avrupa'yı kasıp kavuran I. Dünya Savaşı, sınırlanmamız dışında ve Avrupa'nın ortasında cereyan ediyordu. Başta ilan ettiğimiz tarafsızlığımızı keşke devam ettirip ateş çemberine girmeseydik. Sonu belirsiz bir maceraya da atılmasaydık. Yılmaz Öztuna der ki: "...Marne muharebesinden sonra, savaşın belirsiz bir süre için ve Almanya'nın aleyhine olarak uzayacağı, kesin şekilde anlaşıldı. Bunu anlamayan yalnız Enver Paşa oldu. Cihan denizlerine, bütün iktisadi imkanlara sahip büyük devletlerle Türkiye'yi hiç de lüzumu yokken savaşa atan Enver Paşa. Meclislere, Hükümdara, hükümete haber vermeden, donanmaya Rus limanlarını bombardıman emrini veren Enver Paşa.

Tarafsız kalması, Türkiye'ye sonsuz nimetler temin edecekti. Dünyanın savaştan bitkin çıktığı 1918 Türkiye'sinde, hiç yıpranmamış bir ordu ile, yakın doğu ve Bal-kanlar'ın münakaşasız şekilde en güçlü devleti olacaktı. Akıl almaz insan ve servet harcamayacaktı. 1922'ye kadar süren ve düşman sürülerini Ankara yakınlarına kadar getiren, yüzlerce şehir ve kasabasının mahvolmasıyla neticelenen facialar olmayacaktı. İmparatorluk cebren tasfiye edilmeyecekti. 1945'den sonra İngiltere ve Fransa nasıl imparatorluklarını kendi iradeleriyle tasfiye ettilerse, Türkiye de öyle yapacaktı. Bu tarihlere kadar Irak ve Arabistan petrolerinden faydalanacaktı. Bir çok Türk ülkesi de yabancılara geçmeyecekti."

İ. Hami Danişmend'in "Tarihe aynen tevdi etmeyi vazife bilirim" diyerek naklettiği bir olayı da burada vermemiz uygun olacaktır sanırım. Harbin en bunalımlı günlerinden birinde devletin hayatıyla alakadar çok mühim bir mesele hakkında

Sultan Hamit'in malumatından istifade için fikrini almak isteyen Enver ve Talat Paşalar, İshak Paşayı Beylerbeyi sarayına göndermişlerdir. Sultan Hamid'in verdiği cevap aynen şöyledir: "Bu vaziyette artık benim verebileceğim hiçbir tedbir kalmamıştır. Çünkü bu zavallı devlet harb-i umumiye sürüklendiği gün münkariz olmuştur, (batmıştır). Sizi bana gönderenler, o çılgınlığı irtikap etmeden evvel göndermeliydiler. (Bu iş) tarihin kaydettiği en büyük hamakattır (ahmaklıktır)."

Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesiyle Başkumandan vekili Enver Paşa orduya hitaben bir beyanname yayınlıyor ve şöyle diyordu: "...Her zabıt, her asker unutmamalıdır ki, harp meydanı fedakarlık meydanıdır... Tarihen sabittir ki; Türk askerinden şanlı, Türk askerinden fedakar hiçbir asker yoktur... Zincirler altında inleyen üçyüz milyon insan ve eski vatandaşlarımız hep bizim muzaffe-riyetimize dua ediyorlar. Ne mutlu Üeri gidenlere, ne mutlu din ve vatan yolunda şehit olanlara. Zafer, şan, şahadet, cennet hep ileride, ölüm ve zillet geridedir."⁴

"Türkiye, I. Dünya savaşıma belli başlı iki sorun olan, Ermeni ve Arap sorunlarıyla girecek, bunlardan Ermeni sorununu olumlu, fakat II.sini savaştaki yenilgi dolayısıyla olumsuz çözümlenecektir. Üstelik yenilgi Osmanlı devleti'nin basma yepyeni bir sorun, Rum sorununu açacaktır. "5

Osmanlı devleti Avrupa'da I. Dünya savaşı patlak verdiğinde savunmasının zayıf olduğuna inandığı Çanakkale Boğazı'nı 1914 Ağustosundan itibaren tahkim etmeye başladı. Bu amaçla "Türk savaş gemilerinde bulunan 15 cm'lik, süratle ateş edebilen, modern toplar sökülüp boğazın her iM tarafında bulunan mevzilere yerleştirildi. Tabyaların ateşini takviye için, Mesudiye, Barbaros Hayreddin ve Turgut Reis adlı gemiler Nagra'nın gerilerinde mevzilendi."⁶ Düşmanı yanıltmak için sahildeki su yolunun çeşitli yerlerine sahte toplar yerleştirildi. Denizaltıların Marmara'ya geçişini önlemek için 30 m. derinliğine varan bir ağ çekildi. Ayrıca düşmanın muhtemel bir kara çıkarması için, iki piyade tümeni ve altı jandarma taburu memur edildi. Ancak "L. Vön Sanders'in strateji kudretinin azlığı ve düşmanın karaya çıktığı yerleri yanlış tahmin etmesi yüzünden ilk savunma tedbirlerinin alınmasında hatalar meydana gelmiştir."⁷

Peki niçin böyle bir savaşa gerek duyuldu sorusuna verilecek en makul ve en özlü cevap şu şekilde ifade edilebilir:

I. Dünya savaşına İngiliz ve Fransızlarla aynı ittifak kombinezonu içinde giren Rusya'nın, savaşa devam edebilmesi için, İngiltere ve Fransa'ya silah ve cephane desteğine, İngiliz

ve Fransızlar ise, Rusya'nın hammadde ve taran ürünlerine ihtiyaç duymaktaydı. İngiliz ve Fransızlar bu karşılıklı yardımlaşmayı, Çanakkale ve İstanbul boğazları yoluyla çok rahat bir şekilde yapacaklarını düşünüyorlardı. Eğer boğazlar geçilebilirse İstanbul işgal edilecek, Kafkaslar tehlikesi savuşturulacak ve Türkiye toprakları ikiye bölünecekti. Böylece bir taraftan daha savaşın başında çember içine alınan Osmanlı Devleti saf dışı edilecek, bir taraftan da güneyden kuşatılacağı için ba-nış istemek mecburiyetinde bırakılacaktı. Öte yandan hangi tarafta yer alacağı hususunda kararsız kalan Balkan devletleri de, bu başarının ardından İtilaf Devletleri yanına çekilecek ve Rusya da Osmanlı cephesi sona ereceğinden tüm askerini bu cephesinde yoğunlaştıracaktı. Ayrıca böyle bir hareketle, İngilizler için hayati öneme haiz olan Süveyş Kanalı ve Mısır üzerindeki tehditler de ortadan kaldırılacaktı. Çünkü çöküş devrini yaşayan Osmanlı'nın, bu dev deniz gücüne karşı durmasını akıllarının ucundan bile geçirmemişlerdi.

Bütün Avrupa devletleri ve kamuoyları, Çanakkale'nin çok rahatlıkla geçileceğine ve muvaffakane bir şekilde İstanbul'a girileceğine o derece inanmışlardı ki, daha savaşın başında Beyoğlu'ndaki azınlıklar "muvaffak haçlıların" geçeceği yolları göreceği pencereleri kiralamaya başlamışlardı.

"...Türkler mi? Bir elimizi arkamıza bağlar, diğer elimizle yener geçeriz o milleti." diye düşünen ve akıllı bir ka-nış havalarda dolaşan küstah Çörçil, Çanakkale bölgesindeki İngiliz komutan Amiral Carden'e bu savaşla ilgili fikrini sorduğunda, Amiral: "Düşmanın moral durumuna bağlı olarak hareketin bir ay alabileceğini" bildirecek kadar zaferden emin görünüyordu. Tüm İngiliz kamuoyunun düşünce ve fikirlerini genç Şair Robert Brooke şu sözleriyle özetler gibiydi: "İnanılmayacak kadar güzel bir şey bul... Kaderimizin bize bu kadar yardımcı olacağını tasavvur edemezdim. Demek Galata Kulesi 15'lik toplanmanın altında paramparça olacak. Demek deniz top güm-bürtüleriyle kana boyanıp leş gibi olacak. Demek Ayasof-ya'nın mozaiklerini, lokumları ve hakları yağmalayacağım... Demek ki bizler tarihte bir çağın dönüm noktası yaratacağız. Oh... Tanrı!... Hayatımda bu kadar mutlu olmamıştım. Hiç bu kadar tam bir mutluluk hissetmemiştim. Tamamen bir yöne akan bir ırmak gibi. Birden anladım ki, çocukluğumdan beri hayatımın tek arzusu İstanbul'a karşı askeri bir harekete katılmakmış. "Evet biz bu sözlerden" aç tavuk rüyasında kendini den ambarında görmüş, misali Çanakkale hareketiyle İngilizlerin asıl hedefinin İstanbul olduğunu da anlamaktayız.

Fransızların ise bu savaşta niçin yer aldıklarını da Fransa Deniz Bakam Victor Augagneur'un şu sözlerinden anlamaktayız: "Bu harekate katılmamak, başanya ulaşması durumunda İngiliz donanmasının yalnız basma İstanbul'a girmesine göz yummak demektir. Oysa bu büdi-ğimiz gibi Doğu'da büyük çıkarları olan ülkemiz için milli gururumuzun sarsılması ve çıkartanımızın tehlikeye düşmesi demek olurdu."

"Çanakkale boğazının dış istihkamlarının tahribi ve saldırılar, İstanbul'da büyük paniğe yol açmıştı. Hem şehir halkı, hem de hükümet, İngiliz ve Fransız donanmalarının Çanakkale boğazını geçip İstanbul önlerine geleceğinden endişelenmekte idüer. Hatta hükümet, Padişahı Konya'ya nakletmeyi büe düşünmüş, ancak, o sıralarda Beylerbeyi sarayında ikamet eden Sultan II. Abdülhamit şiddetle karşı koyarak kardeşini ve hükümeti bu fikrinden vazgeçirmişti. Ancak yabancı elçilikler ve bazı resmi dairelerin eşyalan Anadolu şehirlerine gönderilmişti."⁸ "Çanakkale muharebeleri başladığı zaman, bir gün düşmanın boğazdan geçerek İstanbul'a geleceği düşünölmeye başlandı... Bu arada Selanik'ten İstanbul'a nakledilen ve beylerbeyi sarayında oturan II. Abdülhamit'e Başmabe-yinci Tefik Bey gönderildi. Tefik Bey, muharebenin durumunu, hükümetin kararını bildirdikten soma taşınmak için hazırlanmasını tebliğ edecekti. Tefik Bey anlatmış,

Abdülhamit dinlemiştir. Sonunda sözünüz bitti mi? diye sormuş ve sesini yükselterek: "Rumeli elden gidiyor diye beni Selanik'ten buraya getirdiler. Akıbet Rumeli elden gitti. Şimdi de İstanbul tehlikededir diye Konya'ya taşınmaya karar vermişler. İstanbul'dan taşınmak askerin maneviyatını sarsar, düşmana cüret ve cesaret verir. İstanbul'a gelen düşman bir daha buradan çıkmadıktan başka, emniyeti için Konya'ya doğru da uzanır. Sonra geldiğimiz yere, Orta Asya'ya mı döneceğiz? Ben buradan şuraya gidemem. Düşman donanmasını Kız kulesi açıklarında görünce de intihar ederim. Birader Reşat'a da söyleyiniz, o da aynı şeyi yapm. İlla İstanbul'u terk etmeyelim" demiştir. Tefik Bey gitmek için kapıya geldiğinde de **"Haydi!... Haydi!... Orada (Gelibolu'da) Süleyman Paşa ile Namık Kemal'in mezarları var. Oraya düşman ayak basamaz. Bu milleti, ecdadının mezarını çığnetecek kadar tefessüh etti mi sanırlar?..." diye seslenmiştir.**"⁹

İstanbul'daki yabancı çevreler ile aynı ittifak içinde olduğumuz Almanlar dahi, 10 saat gibi bir zaman zarfında zorlanan Çanakkale barajının aşılacağına ve müttefik orduların

Sarayburnu önünde görüleceğine kesin gözüyle bakıyorlardı. Mağrur Lord Kitchener, Akdeniz kuvvetler başkomutanı general Hamilton'a: "Gelibolu şehrinin karşısında bir denizaltı su yüzüne fırlayıp İngiliz sancağını üç defa sallasa yarımada'daki bütün Türk garnizonu tabanları yağlayıp soluğu Bolayır'da alır."¹⁰ diyordu. Fakat durum, beklenenin aksine cereyan edip neticelenince ve Çanakkale'de dünyanın yenilmez zannedilenleri, Türk'ün iman ve azim barajına toslayıp alabora olunca, bütün Avrupa kamuoyu ve dolayısıyla tüm dünya adeta şok olacaktır. İşte Çanakkale'nin ihtişamı da bu noktada düğümlüdür.

Önceki konuma dönecek olursak, 28 Ocak 1914'de Londra'da toplanan İtilaf devletleri, Harp Meclisi'nde Çanakkale boğazı'nın geçilmesine karar vereceklerdir. Çünkü, "Alman saldırısı karşısında zor durumda kalan Rusya, itilaf kuvvetlerine başvurarak yeni bir cephenin açılmasını istemişti."¹¹ Sarıkamış ve Kanal hareketinde başarısız olan Osmanlı'yı, İngiltere ve müttefikleri başka bir cephede sıkıştırmayı düşünürler. "Aslında bu konuda İngilizler de hazırlık içindeydiler... Neticede İngiliz hükümeti Çanakkale'ye büyük bir donanma gönderilmesi kararına vardı."¹²

Genellikle, deniz yoluyla Çanakkale geçilerek İstanbul'un işgali ve ardından Rusya ile irtibatın sağlanması fikrinin mimarının, İngiliz Deniz Bakanı Çörçil olduğu söylenir, yazılır ve bu kanaat kabul görür. Oysa: "Çanakkale yenilgisinden sonra kurulan komisyona ifade veren Fisher, cephe açılması fikrinin Çörçil'den ziyade Başbakan Kitchener'e ait olduğunu belirtmiştir. Kitchener Rus Çarına verdiği sözü yerine getirmek istemiştir... Çörçil'e gönderdiği yazıda, saldırının en etkili olacağı yerin Çanakkale boğazı olacağını belirtmiştir."¹³

Genelde Çanakkale savaşının sebebi bu olmakla beraber, özelde ve perde arkasında da başka planlar yok değildi.

Yüzyıllar boyu Avrupa'yı dolayısıyla dünya siyasetini elinde tutan Osmanlı, 18. yüzyılda önceden kaybettiği toprakları geriye alma mücadelesi verirken, 19. yüzyıl boyunca ise, elinde kalan mevcut topraklarını muhafaza etme siyaseti takip etmişti. Daha XX. Yüzyıl başlarında Trablusgarp ve Balkan savaşlarıyla Afrika ve Avrupa topraklarından neredeyse tamamen uzaklaştırılmıştı.

Rus Çan, Fransız elçisine şöyle diyordu: "Düşüncelerim henüz kesinleşmedi. Ancak iki nokta var ki emmim.

Biri, Türk Avrupa'dan koyulmalıdır.

İkincisi de, İstanbul uluslararası rejim altında tarafsız bir kent olmalıdır."

Böylece İngiliz ve Fransızlar'ın esas amacı; Anadolu'ya püskürttükleri Türk gücünü, Çanakkale yoluyla başkent İstanbul'u ele geçirdikten sonra, Osmanlı'yı savaş dışına iterek, ardından da İslam'm hamisi Türkleri Anadolu'dan püskürtmekti. Dolayısıyla O'nu geldiği Orta

Asya'ya geri gönderip, Uzak Doğu'ya hapsetmekti. Paris barış konferansında Osmanlı Devleti'nin tezlerim savunmaya çalışan Damat Ferit'e Fransa başbakanı Clemenso: "Cihan harbinin çıkarılma sebebinin Osmanlı Devletinin tasfiye olduğunu hâlâ mı anlayamadınız?" diyerek azarlamaktaydı.¹⁴

"Bu hoktada belki, bu savaşın bir Hıristiyan -Müslüman savaşı olmadığı dillendirilecek ve denecektir ki; Protestan Almanlar, Katolik Avusturyalılar, Ortodoks Bulgarlar ve Müslüman Türkler İttifak devletleri adı alanda, itilaf devletlerine karşı aynı safta savaşmaktadır. Doğrudur. Ancak olayın perde arkasında çok farklı planların olduğu da gözlerden uzak tutulmamalıdır. Mehmet Akif Ersoy I. Dünya savaşı esnasında bir heyetle birlikte, aynı cephelerde birlikte savaştığımız ve kader birliği yaptığımız Almanya'ya çeşitli görüşmeler yapmak üzere, resmi davetle gittiklerim belirtir ve şu ibret verici hadiseyi anlatır:

"Bir gün Berlin'de gezerken birdenbire kilise canlan gümbür gümbür çalmaya başladı. Çan sesleri her yanı inletiyordu. Bütün halk ard arda ve kulaklan patlatırcasına coşkuyla çalan bu küise çanlarının, büyük bir zaferin habercisi ve müjdesi olduğunu anlamış ve sokaklara dökülmüştü. Biz de sevindik ve dedik ki: 'Herhalde Almanlarla beraber itilaf devletlerine karşı bir cephede zafer kazanmış olmalıyız ki, kilise canlan bu zaferi kutluyor olmalı.' Ancak biraz soma olayın mahiyetim öğrendiğimizde, bütün heyet üyeleri olarak küçük dillerimizi yutacak kadar hayret ve şaşkınlık içinde şok olmuştuk. Evet bu kilise canlan, meğer Mısır bölgesinde ve Kanal cephesinde İngilizlerin, dolayısıyla Hıristiyanların, Müslüman Türklere, yani bize karşı kazandığı zaferin Alman halkına müjdesini haber vermektedirmiş..." Bu sebeple tarihteki olaylar değerlendirilirken, mutlaka perde arkasında cereyan eden hadiseler de dikkate alınmalıdır diyoruz.

M. Akif o sıralarda tâ Berlin'den Çanakkale cephesini şöyle görüyor ve tasvir ediyordu:

Şu anaa cepheni görmekteyim: Ateş yağıyor Bulutların biri binlerce yıldırım sağıyor! Nigahi, bin bu kadar mül mesafeden kavuran

Alevleriyle beraber o seyfe karşı duran Karaltılar nedir? Asker mi, taş mu gölge midir? Hüda rızası için seçmiyor gözüm bildir. Evet, gözüm seçiyor şimdi bir bir efradı Muazzam ordumuzun en muazzam evladı...

İşit de ağla, fakat biz ne mazhariyetsiz. Ne bahtı kapkara milletmişiz ki dünyada Şu beyni kurtaralım, der koşarken imdada; Beş-ali pençe bir olmuş boğazlamakta bizi, Silindi gitti hilalin şu anda belki izi Zavallı Marmara'nın şerha şerha bağrından Bir İngiliz bezidir, belki şimdi dalgalanan...

Yılmaz Tartan "Çanakkale destanı bize ne anlatıyor" başlıklı yazısında diyor ki: "Yıllardır boşaltmaktan göz çukurlarımızda yaşlar kurumuştur. Bir değil, üç değil, beş değil, tam dokuz cephede savaş yaptık. Sönen ocakların sayısını Allah'tan gayri kimse bilmiyor. İşte bu hali pür melalimizle ve müttefikimiz Almanya'nın Karadeniz'deki isabetli atışları sayesinde bir anda kendimizi bu cehennem harbin içinde bulduk.

Başkalarının hazırladığı hain bir senaryoda, can, canan, hele vatan feda ederek görev almak ne acı. Birilerinin yaptığı yanlış, koca bir imparatorluğu batırarak ödemek ne korkunç."

Bu arada şu gerçeği de ifade etmek gerekir ki: O gün bu planlarını gerçekleştiremeyen Ehl-i Salib'in, bu gün bu planlarından vazgeçtiklerini söylemek, en hafif ifadeyle, çok büyük safdillik olur.

Gerçi Çanakkale'yi 1915'de 253.000 şehit vererek dillere destan savunmamız sayesinde geçemeyenler, birkaç yıl sonra ellerini kollarını sallayarak İstanbul'a gelmişlerdir. Elbette bu olay da meselenin bir başka boyutudur. Ama şunu söylemek gerekir ki, İngiliz ve Fransızların Çanakkale'ye saldırma planları, I. Dünya harbinin en büyük projesidir. Ve daha ziyade İngilizlerin planının bir parçasıdır. Kim ne derse desin, hangi yorumu yaparsa yapsın. Tarihimiz içinde yer alan olaylar; sağlam bir mantıkla etüt edildiği zaman, bize en büyük düşmanlık, hile ve desisede İngiliz parmağının olduğu bütün çıplaklığıyla görülecektir. İngilizlerin bize ettiğini dünyada başka hiçbir millet etmemiştir. Arapların, Ermenilerin, Rumların ayaklanmalarında ve işgallerinde, Orta doğu'da aleyhimize cereyan eden anlaşmalar vesairenin perde arkasında bilaistisna İngilizlerin gizli planı ve parmağı olmuştur.

Çanakkale savaşlarının oluşumuna baktığımız zaman; bir deniz (Çanakkale Boğazı), bir de kara (Gelibolu) boyutunun olduğunu görürüz.

Her iki savaş boyutunu incelerken meselenin tarihi yönüyle birlikte, bölgenin coğrafi ve topoğrafik yapısını da göz önünde bulundurmamak gerekecektir. Zira savaşın geçtiği bölge yer tarihinin 4. jeolojik zamanında kıvrılma ve yırtılmalarla çökerek şekillenmiştir. Boğaz içi kıvrılan ile Gelibolu yanmadası kıvrılan meyilli ve sert bir yapı özelliği taşır. İşte bu coğrafi yapıdır ki, savunma gücü olan Türk kuvvetlerine önemli bir avantaj teşkil ederken, düşman kuvvetlerine ise inkar edilemeyecek oranda bir dezavantaj oluşturmuştur.

Boğazın iki yakasını oluşturan arazi, yer yer dağ karakterinde hem yüksek hem de kıvrımlı kitlelerden meydana gelir ki, bu keyfiyet savunma için çok elverişli bir ortam oluşturur. Oysa adı geçen bölge, bir çıkarma hareketi için genel olarak son derece riskli olduğu gibi, taktik ve stratejik sakıncaları da bulunur. Üstelik Boğaz bölgesinde Fatih Sultan Mehmet zamanında yapılmış, II. Abdül-hamit tarafından yenilenip takviye edilmiş tabyalar ve kaleler de bulunmaktaydı.

Durumun vahametini anlayan ve Boğazların önemini çok iyi bilen Osmanlı da elbette bir takım tedbirler alarak, boğazı tüm yabancı gemüere kapatmıştı. Ancak henüz Osmanlı Devletine resmen savaş ilan etmemesine rağmen, İngiliz donanması 3 Kasım 1914'de saldırıya geçiyor, Seddülbahir ve Kurhkale istihkamlarımızı bombalıyor ve Mesudiye zırhlımızı batıyordu. "Henüz Osmanlı Devletine resmen savaş ilan edilmeden yapılan bu saldırı, hem fiilen savaş ilan edildiğinin, hem de yapılacak askeri hareketin hedefinin boğazlar olacağının ilk habercisiydi."¹⁵ İtilaf devletleri bu olaydan ancak iki gün sonra 5 Kasım 1914'de resmen savaş Üan etmişlerdir.

Asıl Çanakkale boğazına düşman donanmasının ilk hücumu, 19 Şubat 1915'de meydana geldi. Bu ilk hareket, şiddetli bir bombardıman şeklinde olmuştu. 25 Şubat 1915'de II. saldırı gerçekleşti ve düşman bu saldırı sonucunda, bir grup askerini karaya çıkarmaya muvaffak olmuşsa da, daha sonra askerini geri çekmek zorunda kalmıştı. Üçüncü saldırı ise, 4 Mart 1915'de gerçekleşti. Böylece 19 Şubattan 10 Mart'a kadar süren bu düşman saldırılarını, bir ön yoklama ve keşif hareketi olarak da değerlendirmek mümkündür. Düşmana göre; zaten zayıf olan Türk barajının bu saldırılarla sarsıldığı ve çatladığı anlaşıldığından, artık genel bir saldırı sonucunda hiç zorlanmadan Boğaz geçülebilir, Çanakkale barajı aşılabılır ve ülk hedef İstanbul üzerine yürünebüirdi. "Harbin başından itibaren

Osmanlı devleti'nin bütün erkek nüfusunun askere alınması hızla tatbik edildi. 1915 Kasım ayında Türk kuvvetleri 52 fırkaya çıkarılmak suretiyle 640.000 asker, 228.000 hayvan, 1.247 seyyar top ve 520 kale topu vardı. Çanakkale savaşlarında ve ondan önce Sarıkamış'ta Türk ordusu çok kayıp vermekle beraber, orduda sıkıntı çekilmiyordu. Bütün mesele yeter derecede harp malzemesi ve askere giyim temin etmektir.¹⁶ Yokluk ve yoksulluk her tarafta kendini hissettiriyordu. Elde engel yapacak ne dikenli tel, ne de sığınacak yapacak kereste vardı. Kazma, kürek gibi tahkimat malzemesi dahi yoktu. Binbaşı Mulman'ın ifadesine göre: "Erat için istenen sayıda haki üniforma bulunamamıştı. Bu erler kendi giysileri Üe hizmet etmek zorunda kalmışlardı. Birliklerin büyük bölümü kaputsuzdu. Eratın pek çoğu çarık giyiyordu, hatta yalın ayak yürüyenler vardı. Köyünden kentinden getirdiği eşya kullanılmış ve yemlemek olanağı bulunamamıştı. Böylece er yırtık ve acınacak durumdaki giysisini çamaşırsız giymek zorunda kalmıştı."

Çanakkale siperlerinde Kur'an okuyan erlerimizi gören Fransız gazetecisi, hayretle yaranda bulunanlara bu askerlerin ne yaptıklarını soruyor. Bu soruya karşılık deniyor ki: "Bu askerler Kur'an okuyor. Biraz sonra hücumla kalkacaklar." Bunun üzerine Fransız gazeteci İstanbul'a doğru dönecek ve Padişah'a şöyle seslenecektir:

"Senin böyle iman dolu erlerin oldukça Jutur getirme."

Gerçekten Çanakkale'de savaşan kuvvetler arasındaki dengeye bakıldığı zaman, çok büyük bir tezat olduğu görülecektir. Çünkü düşman kuvvetleri, bölgeye 18 zırhlı, 12 kruvazör, 27 muhrip, 506 top, 12 denizaltı, 1 uçak gemisi, 1 balon gemisi, 36 mayın gemisi, 2 hastane gemisi, 87 nakliye ve 222 çıkarma gemisi Üe 42 uçaktan ibaret savaş malzemesi ile İngilizler 400 bin asker (Avustralya ve Yem Zelanda=Anzak, Kanada, Hindu, Yunan ve Yahudi birlikleri buna dahüdir), Fransızlar da 80 bin askeri yığmışlardı.

Bu durumda, dünyamn emsali görülmemiş mümessilleri sayılan ve yenümezlikleriyle öğünen itilaf güçleri karşısında, değü zafer kazanmak, zaferi aklının ucundan geçirmek dahi hayal gibi görülmektedir.

Türk ordusunun ise, imkanları sınırlıydı. Topu, tüfeği sayılıydı. Mehmetçik yan açtı. Hatta top yetersizliğinden, düşmana çok görünmesi için soba borulanyla top görüntüsü verilmişti. Şimdi çok basit gibi görünen kum torbası dahi yeterli değildi. Bazen İstanbul'dan gönderilen birkaç yüz kum torbası, kum doldurulacak yerde askerlerimizin harap olmuş, -ve parçalanmış elbiselerinin tamirinde kullanılacak kadar acı ve

zayıf bir haldeydi. Eğer meseleye bu boyuttan bakılacak olursa, Çanakkale savaşı; silahla imanın çarpışması anlamına gelmektedir. Zira Allah'ın hikmetine balan ki, Ruslar'ın Karadeniz'in İstanbul boğazı ağzına döşediği mayınlar, akıntıya kapılarak taşınacak ve Çanakkale boğazı'nda düşmanın karşısına dikilecektir. Dünyanın en güçlü ordularına karşı, böylesi sınırlı imkanlarla savaşı ve göğsünü kurşunlara siper eden kahraman Mehmetçiğin cephesi sarsılmamıştı. Bu keyfiyet; Milli şairimiz Mehmet Akif in dilinde şu şekilde ifadesini bulacaktır:

*"Cehennem olsa gelen, göğsümüzde söndürünüz!
Bu yol ki Hak yoludur, dönme bilmeyiz yürünüz!
Şu karşımızdaki mahşer kudursa, çıldırsa...
Denizler ordu, bulutlar donanma yağdırsa..
Değil mi cephemizin sinesinde iman bir.
Sevinme bir, acı bir, gaye aynı, vicdan bir,
Değil mi sinede birdir vuran yürek... yılmaz!
Cihan yıkılsa emin ol bu cephe sarsılmaz.*

*Nerde biraz evvelki ateş saçan gemiler Durun ey görüşmeden kalkıp
kaçan gemiler Asım'ın... nesli diyordum ya... nesilmiş gerçek İşte
çiğnetmedi namusunu, çiğnetmeyecek."*

Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşıma girmeden önce İngiltere'ye parasını peşin ödediği Sultan Osman ve Reşadiye adlı gemileri sipariş etmişti. Ancak İngilizler parasını peşin verdiğimiz gemileri bize vermeyerek el koyacak kadar alçalabilmişlerdir.

Cevat Paşa, mayın grubu komutan Nazmi Bey'e sorar:

- *"Kaç mayınımız var?"*

- *"26 mayınımız var Paşam" diyen Nazmi Bey devam eder:
"Almanlar Boğaz'a 377 Alman yapısı mayın döşedi-ler. Bir Türk ustası tarafından yapılan 26 mayını, Alman teknisyenleri beğenmedikleri için bunları depoda muhafaza ediyorduk."*

Cevat Paşa, 6 Mart 1915 günü Nusret Mayın Gemisi komutanı Yüzbaşı Hakkı Bey Üe Nazmi Bey'e, bu 26 Türk yapısı mayının 13'erli iki sıra halinde Anadolu yakasındaki Kumbağı Burnu Ue Rumeli yakasında Soğanlı dere ve Karanfil burnu arasında kalan bölgeye döşemeleri emrim verir. 7-8 Mart 1915 gecesi adı geçen noktalara büyük bir gizlilik, sessizlik ve itina ile mayınlar başarıyla döşendi. Çünkü düşman kuvvetleri boğazı o derece kontrol altında tutuyordu ki, adeta kuş

uçurtmuyordu. Böyle bir durumda 26 mayın döşemek elbetteki büyük bir başarıydı.

Ve 18 Mart 1915...

Bütün Türk birliklerine, düşmanların Çanakkale boğazı üzerinde genel bir saldırıya geçtikleri haberi ulaşmış ve harbe hazır olmaları talimatı verilmişti. Askerlerimiz vatan uğrunda şehit olmayı cana minnet bilircesine, ab-destlerini alıp tövbe ve istiğfardan soma helalleşmekteydüler.

Kuşluk vaktine doğru en önde Triumi zırhlısı, onu takiben Agememnon, Lord Nelson, Quien Elizabeth, Prens Jorj zırhlıları oldukları halde, onları destekleyen 5 torpido muhribi üe üerleyen düşman göründü. Fransız zırhlılarından Şariman, Sufran, Buveile Goluva İngiliz zırhlılarını takviye ediyorlardı.

Düşman zırhlılarının ateşiyle savaş başlıyor ve bir anda ortalık ateşten bir tufana dönüşüyordu. Bataryalarımızın cılız ateşi ise, bu dev gücü durduracak gibi görünmüyordu.

Öğleye doğru Fransız zırhlısı Buve, toplarımızın isabetli atışıyla yara alıyor ve kendisini kurtarmak üzere geriye dönerken, döşenen 26 mayından birine çarparak boğazın derin sularına gömülüyordu. Goluva zırhlısı da başka bir mayına çarparak karaya oturmuştu. İngilizlerin Dardanos bataryası da isabet alarak savaş dışı kalmasıyla, 18 Mart zaferinin önü açılıyor gibiydi. Kıyameti andırırçasına çetin başlayan Boğaz harbi, Saat 11.00 ile 18.00 saatleri arasında yapılmış, büieşik filonun 622 topuna karşı, Türkler 179 eski tip ve kısa menzilli topla müdafaa yapmıştı. Saat 15.30'da İrresistable, 16.00'da İnflejdble, 18.00 sularında da Ocean zırhlıları mayınlara çarpmışlardır. O gün düşmanın 3 muharebe gemisi, 2 muhrip, 7 mayın arama gemisi ve 1 kruvazörü sulara gömülmüş, 7 zırhlı da görev yapamaz duruma gelmiştir. Böylece düşman, donanmasının üçte birini kaybederek geri çekilmiştir. Gün boyu gök gürlemesine benzeyen topların yağdırdığı yıldırımlarla, boğazın iki yakası cehennemi andıran bir hale gelmiş ve düşman saldırısı böylece kırılmıştır

Bu mağlubiyet üzerine Fransız Amiralî: "Bir avuç Türk'ün karşısında perişan olduk" diye utancını dile getirirken, başka bir Amiral de şöyle diyordu: "*Müthiş bir yenilgiye uğradık. İtiraf etmeliyim ki, Türk topçusu büyük bir gayret gösterdi Bunu da ileride tarih yazacaktır.*"

Bu hezimetin faturası elbette birisine çıkarılacaktı. Çanakkale Boğazını karış karış tarayarak, "*Boğaz mayından temizlenmiştir*" diye rapor yazan İngiliz Binbaşı derhal kurşuna dizilmiştir. Bir süre sonra da suçsuzluğu anlaşılmıştır.

Anlaşılamayan şey ise; 26 Türk mayınının esrarengiz bir şekilde denize nasıl döşendiğidir.

İmanları volkanlaşan yiğit MEHMETÇİKLER ise, zaferi kazanmış ve Çanakkale'nin geçilmezliğini bütün dünyaya ilan etmişlerdir.

Bu sırada ağır yaralı bulunan Mehmet Çavuş, hayatının son saniyelerini yaşadığı ve can derdine düştüğü halde, başını arkadaşlarının yardımıyla kaldırıyor ve batan düşman gemilerine tebessümle bakarak: *"Bu gözler düşmanın hezimetini gördü ya, artık ölsem de gözüm açık gitmeyecek"* der gibi kelime-i şahadeti okuyor ve şehitlik makamına ulaşıyordu. Kıvrak zekasını çalıştıran Türk askeri, maketten toplar ve uçaklar yaparak, düşmanın dikkatini bu noktalara çekmişti. Düşmanı saatlerce oyalayarak mühimmat zayıyatı da verdimişti.

Kim ne derse desin, hangi yorumu yaparsa yaparm, nasıl düşünürse düşünsün, değişmeyen bir hakikat vardır ki, O da; Nusret Mayın Gemisi'nin mürettebatı ile sır perdesi altında döşenen 26 mayın, 18 Mart Çanakkale za-feri'nin kazanılmasında en büyük paya sahiptir.

"Bu cephe açılmadan önce bir ay içinde Marmara'ya girmeyi planlayan, fakat başarısız taarruzlardan sinirleri bozulan İngiliz Amirali Carden, başkumandanlık yapamayacağı bildirildiğinden İngiltere'ye geri gönderilmişti. Girişilecek büyük taarruz öncesinde bu kumanda boşluğu İngÜiz kuvvetlerini şaşırıttıysa da, onun yerine Londra'dan gelen emirle en kıdemli Fransız kumandan Amiral J. M. De Robeck tayin edildi. Robeck de, Carden gibi bütün gücüyle boğazı zorlayarak İstanbul'a ulaşma hazırlıklarına başladı."¹⁷ Bu amaçla tekrar saldırıya geçen Amiral J. M. De Robeck komutasındaki düşman filosunu da Çanakkale mevki komutam olan Cevat Paşa durdurmuştur. "Bundan dolayı O'na 18 Mart Kahramanı unvanı verildi."¹⁸

18 Mart deniz hareketinde, sadece Dardanos tabyasına, her birinde 15 bin şarapnel bulunan tam 4 bin güllenin atılması ve bize tam 11 misli fazla bir kuvvetle saldı-ruması, savaşın ne derece bir dehşet içinde geçtiğini anlatır sanırım.

Çanakkale Savaşları sırasında Amerikan Büyükelçisi olan Hem Morgenthau, "Türkiye'deki Sefaret Yıllarım" adlı eserinde şu hakikati ifade ediyor: "Bize gelen İngiliz ve Fransız raporları, Çanakkale savaşlarında Türklerin elinde iki bine yalan son model top bulunduğu sekimde idi. İngilizler bu top hazinesini ortadan kaldıramadıklarım söylüyorlardı. Çanakkale'ye yaptığım gezide bu toplan gördüm. Türkler, onbinlerce

mermiyle kendilerini bombardıman eden müttefik donanmasına, yanlış hedef verebilmek için gerçekten binlerce top namlusu kullanmışlardı. Bunlar, ağızlarına konan toz barut zaman zaman alevlenen ve toprağa saplanmış olan binlerce soba borusundan başka bir şey değillerdi."

Tarihin kaydettiği bu en büyük deniz savaşında, yokluklar içinde Türk ordusunun kazandığı dillere destan zaferine karşı, donanmasının % 35'ini kaybeden düşman kuvvetleri geri çekilmek zorunda kalmıştır. Deniz yöt Çanakkale'yi geçemeyeceklerini anlayanlar, bu kez Gelibolu yarımadasına asker çıkarmak suretiyle karadan İstanbul'a yürümeye karar verdiler.

Kara savaşlarında düşmanın karşısına Sofya ateşe-militeri iken 19. Tümen Komutanlığı'na atanan ve 24 Şubat 1915'de tümeni Eceabat'a kaydırılan Mustafa Kemal Paşa çıkacak, karargahıyla 19 Nisan 1915'de Gelibolu'nun Bigali köyüne yerleşecek ve Alman generali ve 5. Ordu Komutanı Liman Von Sanders'in komutası altında ordu ihtiyati olarak görev alacaktır. Çanakkale savaşlarının I. Devresini oluşturan deniz savaşlarındaki alakası hususunda Atatürk der ki: "Sahil müdafaası Cevat Paşa hazretlerinin tahtı emrinde (emri altında) bulunuyordu. Benim bu hareketle alakam dolayısıyla." "

Oysa Çanakkale savaşlarının II. Devresini teşkil eden kara savaşlarında Mustafa Kemal Paşa, kurmay yarbay rütbesiyle 5. Ordu'nun 19. tümen komutanı olarak ön plandadır. Bu sırada Anburnu cephesinin kuzey kısmı Esat Paşa'nın, güney kısmı da kardeşi Vehip Paşa'nın sorumluluğunda bulunmaktadır. Çanakkale savaşlarında adı dünyaca duyulan Esat Paşa, 1911'de Gelibolu'daki 5. Tümen Komutanı iken, Çanakkale'de kolordu komutanı olarak görevlendirilmiştir. Kurmay yarbay Mustafa Kemal Bey'in 19. tümeni de, Esat Paşa'nın kolordusunun üç tümeninden birisini teşkil etmektedir. Çanakkale savaşlarındaki başarılarından dolayı Esat Paşa'nın rütbesi ferikliğe, yani korgeneralliğe yükselmiştir. Bir ara Bahriye Nazırlığı görevinde de bulunan Esat Paşa, Harbiye'de okunmak üzere telif ve tercüme ettiği Matematik ve Geometri üzerine 4 eser hazırlamış ve askeri hatıralarını da geniş bir şekilde kaleme almıştır. Hatıraların 3. cildi Çanakkale savaşlarına dairdir.

Düşmanın deniz yenilgisi üzerine, emrine 75 bin kişilik bir kuvvet verilen J. Hamilton, Akdeniz Birleşik Kuvvetleri" Komutanlığına atanıyor ve genel karargah yeri de Limni adasının Mondros limanı oluyordu.

Osmanlı Devleti ise, düşmanın karadan saldırıya geçeceğini sezdiğinden 23 Mart 1915'de Alman generali ve mareşal rütbeli Liman Von Sanders komutasında 5. orduyu kuruyordu. "Mareşal, ilk iş olarak savunma planım değiştirmişti. Bu plan, düşmanın asıl kuvvetleriyle Saros Körfezine çıkacağı varsayımına dayanmaktaydı."¹⁹

Evet, düşmanın meşhur deniz yenilgisinden sonra ilk kara hareketi 25 Nisan 1915'tedir. Bu hareketle Seddül-bahir ve Teke koyuna asker çıkaran düşman, şiddetli ve kanlı çatışmalardan sonra 4 km kadar ilerlemişti. Bir Ezi-neli Yahya Çavuş var ki, tarih onu anarken kıyama kalkar ve selam durur. Kendisi gibi yiğit sadece 63 arkadaşıyla Seddülbahir'de dillere destan bir savunma yapmışlar ve üç bin düşmanı sahile çivileyerek tam iki binini öldürmüşlerdi. Fakat kendileri de ekin biçilir gibi biçilmişlerdi. 26 Nisan akşamı geri kalan beş arkadaşı ile Yahya Çavuş ta şahadet şerbetini içmişti. Çanakkale Valimiz Namık Memik, tarihlere sığmayan bu kahramanlar'a şu dörtlüğü ithaf etmişti:

*"Bir kahraman takım ve de Yahya Çavuşular, Tam üç alayla
burada gönülden vuruştular,
Düşman tümen sanırdı bu şahaser erleri, _____
Allah'ı arzu ettiler akşama kavuştular.*

Gerçekten de, savunma bölgesine ulaşan düşman kendileriyle böylesine çetin mücadele eden askerlerin miktarı, bir tabur değil de, 50-60 asker olduğunu görünce hayretten dillerini yutayazdılar. Öte yandan İstanbul'un işgali sırasında da, bir İngiliz Generali Harbiye Nezaretinde Harp vesikalarını incelemiş ve uzunca bir zaman süren Seddülbahir bölgesi savaşlarında, sadece bir taburla savaştıklarını öğrenince, onun da ağızı açık kalmıştır. Halbuki onlar bir tümene karşı savaştıklarını zan-nederlermiş.

Arıburnu ve Kabatepe bölgesinde de göğüs göğüse çok çetin muharebeler yapılmıştır. Hızı kesilen ve hırpalanan düşman birliklerinin komutanı Hamilton: "25 Nisan günü her biri mükemmel taburlar olan birlikler eridi, iskelete döndü, birliklerin gölgesi kaldı." diyordu. Fakat yine Allah'ın işine bakın ki; bu harekattan bir süre önce, Mondros Limanında bulunan iki yüz'ü aşkın İngiliz ve Fransız zırhlı ve yardımcı gemileri, çıkan şiddetli bir fırtınadan dolayı Türk baskınına uğradıklarını sanmışlardı. Durmak bümeyen şiddetli fırtına ve oluşan dev dalgalarla kaban deniz üzerinde bağlı bulunan gemiler, birbikne girerek sürüklenmişler ve bir kısmı da alabora olarak batmıştı. Ve yine düşman askerleri arasında Gelibolu ormanlarında çok yırtıcı aslanların dolaşığı yolunda

haberler yayılmış ve bu haber büyük korku meydana getirmişti. Cephenin gerisinde dahi bu korkudan düşman askerleri uyuyamaz olmuşlardı. Halbuki yapüan araştırmalarda tarih boyunca bu bölgede hiç arslana rastlanmamıştı. İnsan ister istemez acaba Mehmetçikler, düşmanın gözüne yırtıcı ve heybetli arslanlar olarak mı görünüyorlardı? diye düşünüyor. Niye olmasın? Hani şair demiyor mu?: "Rab-bim isterse sular dahi büküm büküm burulur." Yunusu boğmayan su, İbrahim'i yakmayan ateş, İsmail'i kesmeyen bıçak ta öyle değü midir?

Kitre-Kerevizdere ve Zığmdere muharebelerinde ise, düşmanın top atışma karşı birliklerimizin süngü hücumu çok kanlı geçmiş ve 8 gün, 8 gece devam etmiştir. Düşmanın asd hedefi, Gelibolu yarımadasının en yüksek tepesi olan ve tüm bölgeyi kontrol altında bulunduran Kocaçi-mentepesiydi. Düşmanın hesabına göre: Şayet bu stratejik nokta geçirilebüirse, hem Türkler'in Boğaz Savunma Sistemi çökecek, hem de bölge kontrol altına alınacaktı. Alman Kurmaylarının yanlış hesaplarının da faturası çok ağır olmuştur. Düşman, hızla hedefe Derlemekte iken, ihtiyatta bulunduğu halde inisiyatif kullanan Mustafa Kemal Bey, 57. alayla düşmanı Conk Bayırında durdurmuş, fakat bu çatışmada en yüksek komutanından en küçük erine kadar hiç biri kurtulmamacasına bütün bir alay şehit olmuştu... Geriye sadece alayın kanlı sancağı kalmıştı. Madalya töreni için toplamldığında, 57. alay çağrılmış ancak sancağı teslim alacak bir ferdi kalmadığından, başka alaydan bir Mehmetçik çıkıp sancağı almış ve madalya da göz yaşlan içinde ortada kalan kanlı sancağa takılmıştı. Bu alayımız tarihe "Şehitler Alayı" olarak geçecektir. Atatürk: *"Ben size taarruzu emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum Biz ölünceye kadar geçecek zaman zarfında yerimize başka kuvvetler ve kumandanlar kaim olabütr."* ve *"Balkan Harbi'nin hezimetini tekrar görmek isteyen varsa ki, bulunacağını kabul etmiyorum, onları kendi elimizle vuralım."* "2° emri ile hitabını böyle bir ortamda vermişti.

"Şiddetini artıran hücumların boşa çıkmasından sonra başlayan sessizlik, yeniden ezici bir cehennem ateşi seli olarak tazelandığı zaman, artık tabyalarımız, siperlerimiz ve her kanş toprağımız bir yanardağın lavlan gibi ateş ve dumandan ibaretti... Siperlerden gelen tekbir ve ezan sesleri, müdafaa gücünü son haddine çıkanyor, ardı arası kesilmeyen taarruz ve isabetler, toprağı bir ateş kazanı gibi kaynatıyor; muharebeden ziyade bir kıyameti hatırlatan boğuşma ise, bitip tükenmek bilmiyordu. Yerle göğü birbirine karıştıran mermiler, semavi

afet gibi tepeden yağan şarapneller, siperleri tarayan mitralyözler, tabyaları dümdüz eden gülleler ve ölümü hiçe sayan müdafaa hattının mermileri ve mayınlar ile sıra sıra batan; ya da ağır yaralarla harp dışı edilen düşman gemileri, işte son hücumun kısacık bilançosu bunlar idi...Yine toplarin, mermilerin himayesinde karaya düşman kuvvetleri çıkıyor; yine görülmemiş bir şiddet ve cesaretle bu hücumla-n karşılayan Türk askeri, sanki cansızmış, ölü imiş gibi susan siperlerin içinden yaylanıp fırlıyor, ananevi cengaverliğin bütün haşmetiyle düşmanı süngüsünün önüne ~~katıp geldiği~~ yere sürüyordu."²¹

6 Ağustos 1915'de İngilizlerin yaptığı saldırıyı ve karaya asker çıkarmasını haber alan 5. Ordu Komutam Liman Vön Sanders, Saros grubu komutam albay Fevzi (Çakmak) Bey'e emri altındaki birlikleri Anafartalar bölgesine sevketmesini ve 8 Ağustos'ta İngilizlere saldırmasını emretmiştir. Ancak Fevzi Paşa, askerin yorgun ve uykusuz olduğu gerekçesiyle taarruzun ertelenmesini teklif edince, derhal görevinden alınmış ve yerine Mustafa Kemal Paşa getirilmiştir. Yapılan büyük bir taarruz sonucunda, 10 Ağustos'ta düşman Conkbayın'ndan tamamen teirüzlermiştir. Düşman 16 Ağustos'ta Kireçtepe'ye de asker çıkaracak fakat, Anafartalar ve Conkbaym'nda olduğu gibi, burada da bir sonuç elde edemeyecekti.

Bu arada Çanakkale'ye gelerek cepheyi gezen Enver Paşa, Anburnu'ndan karşı bir taarruz yapılarak İngilizlerin denize dökülmesi emrini verir. Bunun üzerine saldırıya geçilir ancak kesin bir sonuç alınmaz. Artık bu olaydan soma iki taraf arasında mesafe sekiz metreye kadar düşecek ve siper savaşları başlayacaktır. Mustafa Kemal genel bir taarruzla düşmanın bölgeden temizlenmesini teklif ettiyse de, teklifi kabul edemeyecektir. Bunun üzerine 10 Aralık 1915'de görevinden istifa edecek, ancak L. V. Sanders kabul etmeyerek hava değişimine çevirecektir. Böylece Çanakkale'den İstanbul'a dönen Mustafa Kemal, bir süre soma düşmanın çekildiğini burada öğrenmiş ve 15 Ağustos 1915'de atandığı 16. Kolordu Komutanlığı'na başlamıştır.

Düşman gözünü kan bürümüş bir vaziyette, bu savaşlar esnasında uluslar arası savaş yasalarını hiçe sayıyordu. Yaralıların İstanbul'a şevki için kullanılmakta olan hastane gemisini dahi bombalamaktan çekinmiyordu. Şimdi Akbaş şehitliğinde elbiseleri ile yatan 200 Mehmetçğimiz, yaralı vaziyette İstanbul'a sevk edilirken, hastane gemisinde düşman gemileri tarafından bombalanarak şehit olmuşlardı. Oysa

Türkler'in kendi top menzûine girdiği halde yaralı taşıyan düşmanın hastane gemilerine ateş etmediklerim bizzat Fransız generali Guro ifade etmektedir. Avustralyalı Harold C. Newman'ın şu ifadeleri de tezimizi takviye eder mahiyettedir: "Zaman zaman savaş gemilerimiz hastahane gemisine yaklaşınca, Türk topçusu, Kızılhaç işaretini taşıyan gemiye zarar vermemek için hemen ateş kesmekten geri kalmıyordu. 'Bunlar ve benzeri olaylar, birliğimizin bütün mensupları üzerinde derin bir saygı ve sempati uyandırmakta gecikmemiştir. Pek çoğumuzun düşünce ve kanaatini ifade ettiğimden emin olarak belirtmek isterim ki, Türklerin karşımızda değil, bizimle aynı safta olmalarını yürekten arzulamıştık. O dehşet verici savaş içinde bizler, Türk askeri 'Coni Türk' olarak tanımış ve hayranlık duymuşuzdur."

Kara savaşlarının en dehşetli anında, kan gövdeyi götürecektir derecede ve tarihte emsaline rastlanmayacak şekilde göğüs göğüze muharebeler olmuştur. İşte bu muharebelerden birisinde meydana gelen "Bomba Sırtı" hadisesini Atatürk şu şekilde tasvir etmektedir:

"Karşılıklı siperler arasındaki mesafe 8 metre. Yani ölüm muhakkak. Birinci siperlerin hiç biri kurtul-mamacasına kamilen düşüyor. İkincidekiler onların üzerine gidiyor. Fakat ne kadar şâyân-ı gıpta bir itidal ve tevekkülle biliyor musunuz? öleni görüyor, üç dakikaya kadar öleceğini biliyor, en ufak bir fütur göstermiyor. Sarsılmak yok. Okumak bilenler ellerinde Kur'an-ı Kerim cennete girmeye hazırlanıyorlar. Bilmeyenler kelime-i şahadet getirerek yürüyorlar. Bu Türk askerindeki ruh kuvvetini gösteren şâyân-ı hayret ve tebrik edilecek bir misaldir.

Emin olmalısınız ki, işte bize Çanakkale muharebelerini kazandıran bu yüksek ruhtur."²²

"Aldığı sürekli takviyelerle Seddülbahir istikametinde ilerleyen düşman, Türkler tarafından adeta denize döküldü. Donanmanın etkili top ateşine rağmen, yaptıkları karşı taarruzla sonuca gidemediler."²³

İtilaf güçlerinin aldıkları tüm tedbirler, Türkler tarafından geçersiz kılınca ve tüm çarelerin tükenmekte olduğu görülünce, insanlık adına utanç verici olan ve uluslar arası hukuka da aykırı olmasa rağmen, gözünü kan bürümüş İngilizler, korkunç bir çılgınlığa girmekten de zerre kadar çekinmemişlerdir. Bu hareketin arkasındaki adam olan Churchill, Türklere karşı zehirli gaz kullanılmı teklifinde

bulunmuş, ancak sağduyulu bazı İngiliz yetkilileri bu teklife karşı çıkararak "Bu bir insanlık suçu olur." deyince, Churchill'in cevabı hem tüyler ürpertici, hem de genelde İngilizlerin bize bakış açılarının bir ifadesidir. Churchill diyor ki:

"Ama Türkler insan değilki.."

Asü bu düşünceye sahip olabülen bir kişiye insan demeyeceğini herkes bilir. Binlerce yıllık kültür ve medeniyetle, dünya nedeniyetine yön vermiş bir milleti, insan görmeyecek kadar alçalmak da herkese nasip olmaz.

Rahmetli Necip Fazıl, alçak kelimesine hakaret etmemek için böylelerine çukur demenin daha uygun olacağını ifade eder.

Bu mülahazayla Çanakkale'de Türkler'e zehirli gaz kullanılması emri verilmiştir. Varillerle bölgeye taşman zehirli gaz, Cenab-ı Hakkın yardımıyla kullanılamaz. Zira o zamana kadar sürekli denizden karaya doğru esen rüzgar, birden bire karadan denize, yani kuzeyden güneye, düşman birliklerine doğru esmeye başlamış ve artık hep öyle esmiştir.

Körlerin dolma yemesi mantığından hareketle, bir ara düşman arasında Türklerin gaz kullanacağı şayiası çıkmıştı. Bunun üzerine İngilizler askerlere gaz maskeleri dağıtmışlar, ancak Anzaklar:

"Türkler gaz kullanmazlar. Onlar temiz savaşçılardır" diyerek gaz maskesi takmayı şiddetle reddetmişlerdir.

Globalleşen dünyada ve Avrupa'yla bütünleşme çabalarının yoğunlaştığı bir dönemde, bu şekilde tarihte İngilizler bizim en büyük düşmanımız yaklaşımın doğru bulmayacak düşünceler de olabilir. Ama bu tarih hakikatlerim değiştirmemiz mümkün değildir. Evet doğrudur çağımızda artık **km** ve düşmanlıklara yer olmasın. Ancak kendinizi kuzu görmek ve herkesi de kuzu kabul etmek; sadece kurt ve çakalları sevindirir. Nesillerimizin bu gerçekleri bilmesinde sonsuz faydalar vardır.

İngilizler Çanakkale'ye "Dardanella" derler. Onlar Londra'da Oxford Street caddesi üzerine bir Mehmetçik anıtı dikmişler. Ama alkışlamak için değil. Bilakis aşağılamak, horlamak ve Barbar göstermek için. Heykel şunu anlatıyor: Mehmetçik süngüsünü tüfeğinin ucuna takmış vaziyette, yere yatırdığı izci şapkalı birim süngülüyor. Bu pozisyon şu notla da perçinleniyor: Türkler Dardanel-la'da (Çanakkale'de) babam işte böyle öldürdüler." Bu heykelin aynısını bir de Cambridge Street'e dikmişler.

Hani derler ya "Merdi Kıpti şecaat arzederken sirkatin söylemiş. Ya da yavuz hırsız ev sahibini bastırmış." Onun gibi hem suçlu hem güçlü. Peki o yerde süngülenen izci kılıklı o şaşkının üzerine biri de çıkıp "Senin ne işin vardı Çanakkale'de? Harim-i İsmeüm'e el uzatanı ve vatanıma yan bakanı işte ben her zaman böyle yaparım." yazsa o zaman Heykel anlam itibarı ile daha sağlam bir zemine oturmuş olmaz mı? İşin garip olan tarafı maalesef şudur: Onlar haksızlıklarım nesillerine haklı gösterecek bu tarz faaliyetlerde bulunurken, biz haklı halimizi alternatif faaliyetlerle niçin gençlerimize sergüemiyoruz ve anlatamıyoruz? Nedir hâlâ bu İngiliz Muhipler Cemiyeti alkışçılığı ve sempatisi? Anlamak mümkün değildir. Bununla Avrupa Birliği'ne karşı olalım anlamı çıkarılmamalıdır.

Düşman Çanakkale'de saldırılarına belirli aralıklarla, devam edecek ve nihayet zaferden ümidini kesecektir. "Gelibolu yarımadasındaki çarpışmalar 1915 yılının Ekim ayma doğru hemen hemen durmuş gibiydi."²⁴ Kasım 1915 başında cepheye gelen İngiliz harbiye nazım Lord Kitchener, cephenin durumunu inceler ve Çanakkale bölgesinden çekümekten başka çarelerinin kalmadığını anlar. Artık düşman 7 Kasım'dan itibaren 8 Ocak 1916'ya kadar bir ay süreyle sistemli bir şekilde ve hezimete uğramış bir vaziyette kademeli olarak savaş bölgesinden geri çekülecektir. Zaten yurdumuza saldıran bu işgalci güçlerin, "Bu savaşta en başanlı oldukları iş, düzenli ve sessiz bir şekilde çekümek oldu."²⁵ Bir düşman askeri not defterine:

"Bu kadar sıkıntıya katlandıktan sonra, bu gizlice kaçıştan hoşlanmadığımı düşünüyorum. Bland-ford'tan kaçtık, Mısır'dan kaçtık ve şimdi de Gelibolu'dan kaçıyoruz."
yazmıştı.

Bu arada şu gerçeği de unutmamak gerekir. Daha önce bu çeşit tehlikelere karşı tahkim edilen Boğazın her iki yanıyla birlikte, savaş esnasında Türk kuvvetleri Alçitepe, Kocaçimen ve Kilitbahir mıntikasına hakim durumdadır. Şayet dikkat edilirse, "Kilit Bahir" deniz kilidi, "Seddülba-hir" de deniz şeddi anlamına gelmektedir ki, bu kavramlar ve ifade ettiği anlamlar bile Boğaz'ın, dolayısıyla Çanakkale'nin geçilmezliğini anlatmaya kafidir sanırım. Zaten böyle bir stratejik bölgeyi elinde bulunduran kuvvet, boğazın kaderini tayin ediyor demektir. Dolayısıyla İstanbul'un kaderi ile bir ölçüde Rusya'nın kaderi de bu noktada düğümlüdür. Zira saldırgan güçlerin bu savaşı kaybetmeleri sonucunda; İstanbul kurtulurken, Rusya'mn kaderi ise temelinden değişmiştir.

Çarlık Rusyası yıkılmış ve Bolşeviklerin yönetime hakim olmasıyla, savaşlardaki kayıplardan kat kat fazla insanın canına, zalim ve gaddarca mal olduktan, Baltık ülkeleri ve Doğu Avrupa halklarıyla, Orta Asya Türk dünyasını sömürerek kasıp kavurduktan sonra, 70 yılda iflas edecek olan komünizm sistemine geçilmiştir. "Çanakkale, sadece savaşın yıllar sürecektir kaderini değil, Rus Çarlığı'nın çökmesine yol açan Bolşevik mülhalinin de gerçek sebebi olarak o yılların büyük hadisesi idi."²⁶

Gerçi bu oluşum; başlangıçta bizim için kaderin yüzümüze güldüğü bir gelişme olmuş ve tabiri caizse ekmeğimize yağ sürmüştür. Çünkü I. Dünya savaşında itilaf devletleriyle birlikte bize karşı savaşan Rusya, Çanakkale savaşının sonucunda iç ayaklanmayla yönetimde meydana gelen bu değişiklik üzerine, Brest-Litovsk barışıyla savaştan çekildiğini ilan etmişti. Böylece Ruslar savaşta girdikleri Anadolu'dan da çekildiler. Hatta bir adım daha ileri giderek 1878 Berlin anlaşmasıyla bizden aldıkları -El-viye-i Selase denen- Kars, Ardahan ve Batum'u da bize geri verdiler. Ruslar bütün bunları, bizi sevdiklerinden yapmıyorlardı elbette, bunlar yeni rejimlerini oturtabilmek için bize verdikleri tavizlerdi.

Bundan sonra da TBMM ile iyi ilişkilerini sürdürecektir olan Ruslar, kurtuluş savaşında doğu bölgemizde bize problem olmamışlar. O bölgede problem teşkil eden Ermenileri ise, Kazım Karabekir Paşa 15. kolordu kuvvetleriyle rahatlıkla bertaraf edebilmiştir. Dolayısıyla biz tüm enerjimizi Batı cephesinde Yunanlılara karşı taksif etme imkanı bulmuştuk. Şayet Ruslar I. Dünya savaşından çekilmemiş olsaydı ve biz Doğu cephesinde Ermenilere ilaveten Ruslarla da savaş yapmak zorunda kalsaydık, çok vahim bir tabloyla karşılaşmak mümkündür. Nitekim somaki yıllarda Rusya, rejimini oturtunca, bizim de zaafımızdan yararlanarak bu verdikleri yerleri geri isteme küstahlığında bulunacaktır. Daha önceleri biz Batum'u vererek, Misak-ı Milli'den ilk tavizi de vermiştik zaten.

Eğer Çanakkale bölgesi, savunmaya elverişli bir ortam oluşturmasaydı ve Türk'ün o müthiş azim, cesaret ve kararlılığı olmasaydı, bu durum tam tersi bir sonucu da ortaya çıkarabilirdi.

Çanakkale Zaferinin önemli bir diğer sonucu da, İngiltere ve Fransa'nın itibarlarının sarsılması ve sömürge-lerindeki halkların direnişlerinin daha belirgin bir hale gelmesiydi. Bu gelişme üzerine, Bulgaristan Almanya yanında savaşa girmiş ve Osmanlı -Almanya kara bağlantısı da kurulmuştur. Tabii ki,

1916'da sona erecek olan Dünya savaşı da iki sene daha uzamıştır.

Bu zafer; yediden yetmişe bütün Türk milletinin bir direniş ve varoluş destanıdır. Çanakkale'nin geçilmez oluşunun da bütün Dünyaya ilamıdır.

Çanakkale'de 253 000 vatan evladı (Bazılarına göre 400 bin) şehit verilmiştir. Genelkurmay'ın resmi kayıtlara dayanarak tesbit ettiği şehit sayısı ise 213. 882'dir. Bu durum, en iyi şekilde yetişmiş, doğu ve batı kültürlerini nefsinde birleştirmiş ve ülkenin geleceğinde ve inkişafında mühim derecede rol oynayacak bir genç neslin yok olması demektir. Bilhassa bir yedek subay savaşı şeklinde büyük bir Türk aydın kitlesinin imhası demektir. Bu korkunç zayıflığın içtimai sarsınıcı da izahı mümkün olmayacak derecede büyük olmuştur.

"Mehmetçikler Çanakkale'de neşe, sevinç duyulan içinde gülerken cepheye gidiyorlardı... Çanakkale savaşı hem Türk savaş tarihinin, hem Avrupa savaş tarihinin dönüm noktalarından biridir. Türkler 11. yüzyılda Anadolu'ya geldiler. Türk orduların 1071'de Malazgirt savaşıyla Batı'ya taarruz başladı. Bu taarruz harbi II. Viyana kuşatmasına kadar 600 yıl sürdü. 600 yıl taarruz harbi yapan bir ordunun gücü ve kudreti kelimelerle anlatılamaz.

Fakat II. Viyana yenilgisinden sonra, Avrupa'nın Türkiye'ye karşı taarruzu başladı. İşte, Avrupa'nın Türkiye'ye başlattığı karşı taarruz Çanakkale'de durduruldu. Avrupa, tarihinin en korkunç yenilgisine ve bozgununa da Çanakkale'de uğradı. Koca Avrupa donanması nice zırhlılarını sulara gömerek, perişan bir halde çeküdi gitti... Çanakkale savaşlarında Mehmetçik, adeta bir dev olmuş, ölümden daha korkunç bir kudret olmuş, yıldırım, şimşek olmuş, düşmanın tepesine inmiştir. Çanakkale'de Türk ruhu, kuzu ile kurdun, güvercin Üe kartalın, ceylan ile arslanın, seher yeli ile fırtınanın, melek ile şimşegin, gül üe yıldırımın kaynaştığı, beraber yaşadığı harika bir alem olmuştur... Plevne savaşları, dünya harp akademüerinde savunma savaşma örnek olarak okutulmuşum Plevne'de Gazi Osman Paşa'nın yarattığı harikalar coşkunlukla, Çanakkale'ye sığramış ve adeta tarihin görmediği savaşlar yapılmıştır.²⁷

"Çanakkale savaşı için, 'Devler ülkesinde devler savaşı derler'. Çanakkale savaşları Türk insanı için kelimenin tam anlamıyla bir savunma savaşıdır. Savunulansa ülkenin öztoprakları, atalarının kanlarıyla sulanan vatandır. Bu vatani

ülkenin çocukları olan DEVLer savunmuştur. Mehmet Akifin tanımıyla, tarihe sığdıramadığı Bedrin Arslanları... Karşı cephede ise dünyanın en büyük iki sömürge imparatorluğu, Büyük Britanya ve Fransa bulunmaktadır. Bu sömürgeci devler, sadece sömürgeci saldırganlardı. **Bu devlere dev bir anıt gerekirdi. M. Akif de devlerin anısına, Çanakkale Şehitleriyle edebiyatımıza dev bir anıt armağan etti.**"²⁸

Çanakkale savaşlarında "Hasta adam" denilen Osmanlı Devleti'nin bu haliyle dünyanın en büyük iki imparatorluğuna verdikleri bu ders, kurtuluş savaşı sırasında bize büyük avantajlar sağlayacaktır. Zira, İngilizler Çanakkale'yi hatırlayarak ve Mehmetçiğin savaş gücünü düşünerek bizimle kurtuluş savaşında bir çatışmaya girmekten özenle kaçındıklarını görmekteyiz. Değilse bu Anadolu'yu bize yar etmeyeceklerinden hiç kuşku yoktur. Ancak kıskırtıkları Yunan sürülerini üzerimize salmışlardır. Şurası bir gerçektir ki: "Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu sağlayan milli mücadele ruhu Çanakkale'den kaynaklanmıştır."²⁹ Türk'e Çanakkale'deki bu yüksek ruhu kazandıran ve aydınların yetiştirilmesinde en büyük fonksiyonu icra eden Türk Ocağı, İngilizlerin dikkatinden kaçmamış ve İstanbul'u işgal ettiklerinde, askeri müesseselerden önce ilk iş olarak bu Türk Ocaklarını işgal edip kapatmışlardır.

"Sultan Hamit devrinde olduğu gibi bu devirde de Türkiye'nin en büyük düşmanı İngilizlerdir. Rusya II. gelmektedir. Dakikada 1320 mermi savuran, 240 toplu 20 İngiliz zırhlısı, sun'i cehennemler yağdırmasına rağmen, Çanakkale'yi geçememişti... I. Cihan savaşı, Türk milleti-nin, askerlik değerini ve manevi gücünü bir defa daha ortaya çıkarmaktan da geri kalmadı. Bu savaşta kazanılan bazı başarılar, başta Çanakkale olmak üzere, Türkler'in büyüklük çağlarında kazandıkları zaferlerden daha az manalı değildir."³⁰

II. BÖLÜM

ANILARLA ÇANAKKALE

Bu kısımda yer alan anı, mektup, hatıra ve menkıbeleri önsözde de belirttiğimiz gibi, çok değişik kitap, dergi ve gazetelerle bibliyografyada yer alan kaynaklardan derledik.

Bu bölüme, Türk Dünyası Tarih Dergisi'nde yer alan Aydm Ayhan'ın, Balıkesir çevresinden tesbit ettiği Çanakkale ile ilgili anlattıklarından bir kısmım vererek başlayalım.

GALATASARAY ÖĞRENCİLERİ

"Çanakkale gazilerinden en son kaybettiğimiz İvrindi'nin Mallica köyünden Azman Dede idi. 1991 yılında 104 yaşında kaybettik. İki metrenin üzerinde boyu olduğu için ismi unutulmuş, Azman diye anılır olmuş.

Azman Dede, Çanakkale denince hemen ağlamaya başladılar. Hep korkunç bir savaş gününü hatırlar, ağlardı. Bir gün önce yapılan bir hücumda bölüğündeki bütün arkadaşları şehit olmuş. Sadece kendisi ve yüzbaşısı sağ kalabümiş. Telefonla takviye istenir. Gece, Galatasaray Li-sesi'nin gönüllü olarak harbe katılmış öğrencileri doldurur siperi. Üzerlerinde asker elbiseleri vardır. Ama o kadar acele getirilmişlerdir ki, hiç askeri eğitimleri yoktur. Tüfeklere mermi sürmesini, süngü takmasını bile bûmezler. Yüzbaşı Üe Azman dede gün doğmadan tüfeklerine mermi doldurmayı gösterirler, süngülerini takarlar. Gün doğmak üzeredir. Hücum anı beklenmektedir. Birden topar patlamaya, yerden ateşler fışkırmaya, gök gürültüsünden korkunç sesler içinde siperlere taş, toprak, ceset parçalan düşmeye başlar. Bu çocuklar oyun sandıkları kavganın gerçeğini ancak o anda fark ederler. Makineli tüfek takır-tilan, mermi vızılılan arasında hep beraber siperin bir kenarına çekilip titreşerek beklemeye başlarlar. Bazıları donmuş kalmıştır. Birden içlerinden biri bir marş söylemeye başlar. Biraz soma yavaş yavaş diğerleri de bu marşa katılırlar. Hepsi toparlanır. Artık gerilmiş yay gibidirler. Hücum emri verilir. Siperden fırlarlar. O gün yüzbaşı ile birlikte hepsi orada şehit olur. Sadece Azman Dede sağ kalabilmiştir. Her Çanakkale'yi anlatışta: "Yüzleri hala gözlerimin önünde" diye ağlar dururdu.

Devletin bekası için, İstanbul'un korunması gerekmektedir. Çanakkale bir ölüm makinesidir. İnsan öğütür. Düşman karşısında boşluk verilmemelidir. Burada birilerinin ölmesi gerekmektedir. Cephenin birkaç dakika daha direnebilmesi, arkadan gelenlerin yetişebilmesi için bu gencecik çocukların ölmesi gerekmektedir, ölürler.

* * *

İvrindili Ali Çavuş aslen Kastamonu Cide'lidir. Babası Balkan harbinde askere alınmış, soma terhis edilmeden Çanakkale'ye gönderilmişti. Harbin başlamasından kısa bir süre sonra, Ali Çavuş da askere alınır. 17 yaşındadır. Önce İstanbul'a getirilir. Soma her konakladıktan yerde talim yapı yapı Gelibolu'ya getirilirler. Kısa bir beklemeden soma cepheye sevk edilirler.

Bir ateş gününde, bir kan gününde, en şiddetli, en korkunç boğuşmaların olduğu bir günde taburlar kısa aralarla hücumla kaldınlmaktadır. Durmadan eriyen taburların yerine siperlere taze kuvvetler gönderilmekte, ancak birkaç yaralı dönebilmekte, yerlerine yenileri gönderilmektedir.

Ali Çavuş'un taburu da hücum sırası için siperdedir. O bekleme anında getirilen yaralı bir hemşerisine rastlar, ondan babasının kendilerinden bir önce hücumla kalkan taburda bulunduğunu öğrenir. Hücum emri verilir. İleri atılırlar. Boğazlaşma sürmektedir. Ali Çavuş beş yıldır görmediği babasını bir an olsun görebüme için uğraşırsa da korkunç kavga buna fırsat tanımaz. Ali Çavuş; "O gün akşam ateştekte şehitlerin arasında babamı aradım, ama bulamadım." der. O gün yedi bin şehit verilmiştir...

* * *

1954 yılında Sındırgı'dan Balıkesir'e geldik. Babam memurdu. Alt katta ev sahibi yaşlı bir kadının oturduğu iki kath bir evin üst katım kiraladık. Ev sahibine Şemsi Nene diyorduk. Yani ismi Güneş idi. Evlendiğinde 16 yaşındaymış. Evlendikten üç gün soma kocası gönüllü ihtiyat zabiti yani yedek subay olarak Çanakkale'ye gitmiş. Nene, kocasının Çanakkale'den, cepheden kendisine yolladığı "Şems'im, güneş'im..." diye başlayan mektuplarını evinin duvarlarına ve pencerelerine yapıştırmıştı. Her sabah bu silik, sararmış mektupları birer kere okur, her birinin karşısında şehit kocasının ruhuna fatihalar gönderir, diz çöker yarım bıraktığı yerden kocama hatim indirirdi.

Nene hiç sokağa çıkmazdı. "Kocam giderken gençsin, güzelsin, ne olur ben gelinceye kadar sokağa çıkma. Gözüm arkada kalmasın, dedi. Nasü sokağa çıkarım" diyordu. Yular soma o evden cenazesinin çıktığını duydum.

Bir gün Şemsi Nene*yi beyaz bir gelinlik giymiş, boynuna iri incüerle dolu büyük bir gerdanlık takmış, odasının köşesinde duran, o zamana kadar oturduğunu hiç görmediğimiz bir sandalye üzerinde otururken gördük. Babam: "Nene, nene pek süslenmişsin ya?..." diye taküdü. Nene acı bir gülümsemeyle, şu cevabı verdi: "Ben kocamla bu gün evlendim.

Bu inci yüz görümlüğüm. Gelinliğimi giydim. Kocamı bekliyorum."

Kocasıyla evli kaldığı üç gün boyunca nene gelinlikle sandalyede kocasını bekledi. Ömür boyunca öyle yaptığını öğrendik.

Balıkesir çevresinin bütün köylerinden gençler gönüllü olarak Çanakkale ve diğer cephelere gitmişlerdir. Köy muhtarı haftada bir gün kazaya iner, askerlik şubesinden şehit düşenlerin isimlerini alır gelir, köydeki caminin kapışma asardı. Bu, esrarengiz bir merasim şeklinde olurdu. O gün köyün bütün kadınları ve yaşlıları camiye yatan sokaklarda muhtarın gelmesini beklerlerdi. Muhtar gelir, büyük sessizlik ve ciddiyet içinde, hemen hepsi kendi yakım, kardeşi ve öz oğlu olan şehitlerin isimlerini kapıya asar, bir kuytuda ağlamak için yavaşça ayrılırdı. Daha soma büyük bir saygı ile ihtiyarlar ve kadınlar caminin önüne gelirler, okuma bilen birinin şehitlerin isimlerini okuyarak başsağlığı dilemesi üzerine hep beraber yavaşça evlerine giderlerdi. Orada herkesin içinde ağlan-mazdı. Hele Çanakkale şehidi için ağlamak ayıptı. Çanakkale'de yavrusunu şehit vermek aile için bir şerefti. Ama ana yüreği, baba yüreği dayanamazdı. Gözler dolar, boğaz düğümlenir, yavaşça evden çıkılır, ormanlıkların karanlıklarına, dağların kuytularına çekilirdi. O zaman gözyaşları sel olur, ağtlar yakılırdı.

* * *

Yıllar önce halılar için yaptığım bir araştırma sırasında konuk olduğum bir evde gece sohbet bir ara Çanakkale'ye döndü. Evin yaşü nenesi birden ayağa kalkıp sandığın dibinden kenarlarına ayetler işlenmiş beyaz bir bohça çıkardı. Büyük bir saygıyla bohçayı açtı içinden çıkan bir Türk bayrağıydı. Yavaşça dualar mırıldanarak bayrağı da açtı. Bayrağın ortasında katlanmış soluk bir mektup duruyordu. Titreyerek mektubu açıp bana uzattı. Mektup Çanakkale'den ağabeyi tarafından gönderilmişti Uzun bir selam faslından soma: "Bu mektubu sahra hastanesinden yazıyorum. Altı yerimden yaralıyım. Fakat imanım kavidir. İyileştim. Tebdil-i hava verdiler. Kabul etmedim. Cepheye, arkadaşlarıma dönüyorum..." diyordu. Mektubu okuyup bitirdim. Nenenin buruşuk yanaklarından yaşlar süzülüyordu. Bu mektubun gelişinden üç gün sonra ağabeyinin şehit düştüğü haberinin geldiğini söyledi.

Ali Kadir Amca babasım Çanakkale'de yitirmiş: "Babam Çanakkale'ye gittiğinde ben altı aylıkmişim. Onu hiç tanımadım. Resmi de yoktu. Ama ben kendimi bildim bileli eve

her geldiğimde annem ayağa kalkar, Beyim'in yadigarı diye benim elimi öperdi. Bayramlar bizde bir gözyaşı seli olurdu hep. Halalarım, amcalarım her bayram dedem ile nenemin elini öptükten sonra benim elimi de öperlerdi. Ben onlar için Çanakkale'de kalan ağabeylerinin bir hatırasıydım. Bu hep böyle oldu. Yıllar sonra evlenme hazırlıkları sırasında kayınvalidem, öpmem için elini bana uzattığında birden irkildim. Birden el öpmem gerektiğim idrak edemedim."

• * *

Birkaç yıl önce bir arkadaşın halasının cenazesine katıldım Mezara cesediyle birlikte bir torba içinde dişlerini, torba torba saçlarını gömdüler. Nedenini sordum. Nişanlısı Çanakkale'de şehit olmuş. Hiç evlenmemiş. Ağzından dökülen bütün dişlerini biriktirmiş, kesilen ve tarağına takılan bütün saçlarını torbalara toplamış, "yarın mahşer günü onunla karşılaşsam senden başkasına yar demedim, bu dişler şahidimdir. Saçlarıma senden başka el değmedi, bu saçlar şahidimdir. Vasiyetimdir, beni bunlarla birlikte gömün." demiş.

* * *

Bir sıhhiye eri, Ali Osman'ın şahadetini şöyle anlatmıştır: "Anafartalar'da bir taarruz anında tabur bomba yağmuruna tutuldu. Ateşkes sırasında Ali Osman'ı gördüm. Bir şarapnel sırtını ve belden aşağısını tamamen parçalamıştı. Yanma vardığımda: "Benden iş geçti, sen ötelere bak!" dedi ve biraz su İstedi. Matarayı ona bıraktım. Biraz soma geri geldiğimde şehit olmuştu. Gördük ki içtiği su parçalanmış midesi içinde hala duruyor. Anafartalar'da üç çınar vardır. Onları oraya gömdük."

Anafartalarda, çınarların, çamların dibinde kabir taşları olmayan, unutulmuş nice Koçyiğitler yatmaktadır."

GENERAL GURO'NVN GÖZ YAŞLARI

Çanakkale'de yabancıların bir anıt açılışı töreni yapılmaktadır. Bu törende 1915'te Çanakkale Savaşı'na katılmış, bu savaşlar sırasında kolundan, bacağından çok ciddi yaralar almış, General Guro'da var.

Nihayet açılış töreni bitiyor; ve emekli Fransız General Guro yanındakilere:

"Türk askerinin abidesini de ziyaret etmek isterim" diyor. Etrafındakiler o zaman mevcut olmayan muhteşem bir abidenin hasreti içinde kıvranıyorlar. Ama Anburnu tepesine "Mehmet Çavuş" ismi ile dikilmiş 3 metrelik bir taş yığını var. Tutup General Guro'yu bu küçük anıtın dibine götürüyorlar.

Guro kendileri ile çarpıştığı insanlar önünde bacağının ve kolunun bir kısmını kaybetmiş olmasına rağmen büyük bir ihtiram vakfesinde bulunuyor. Soma etrafındakilere dönerek şunları söylüyor:

"Efendiler!... Türk askeri ender bulunan bir insandır. Size bu konuda hâlâ içimde taptaze, canlı duran bir hatırayı anlatmak isterim.

Bir sabah günün ilk ışıkları ile birlikte Türklerle süngü savaşıma başlamıştık. Savaşta Türkler çok ama çok mahirdi. Kendileri ile başa çıkmak imkansızdı. Süngü çarpışmamız, fasıllı şekilde akşam geç vakte kadar devam etti. Ortalık kararınca Türklerle anlaşma yaptık. Harp sahasında gezecek ve yaralılarımızı toplayacaktık. Bizim askerler sedyelerle harp sahasına çıktıkları zaman ben de aralarına katılmışım. Bir ara kucağındaki yaralıyı, gömleğinden yırttığı bez parçaları ile tedaviye çalışan bir Türk askerine rastladım. Akşamın karanlığında, değme ressamın fırçasından çıkmayacak bir tablo karşısında idim. Uzun müddet seyrettiğim bu tablodaki Türk askeri, kendi yaralarına yerden avuçla aldığı toprakları bastın-yordu. Kucağındaki yaralı için ise, durmadan gömleğinden yırtmakla meşgul idi..."

General Guro'yu, sahilden Mehmet Çavuş abidesinin önüne kadar sırtında taşıyarak çıkaran Türk gemisinin kaptanı Şefik Bey, bundan sonrasını bakın nasıl naklediyor...

"Bu sözlerden sonra Fransız Generali etrafındakilere döndü ve adeta bağırarak dedi ki: "Efendiler! Kendi yarasına toprak bastırıldığı halde kucağındaki yaralı için gömleğinin parçalarını koparan bu kahraman asil askerin kucağındaki yaralı kimdi biliyor musunuz? Herkes susmuş, yan korku yan endişe dolu nazarlarla emekli Fransız generaline bakıyordu. Guro, göz kenarlarında birikmiş olan yaşlan buruşuk derili elleri ile silerken; fısıltı halinde seslendi... **Türk askerinin kucağındaki yaralı bir Fransız askeri idi efendiler! Bir Fransız askeri!...**"

General Guro yere çöktü; sağlam elini yüzüne kapattı. Hıçkırma hıçkırma ağlıyordu. Biz de ağlıyorduk... Aynen buna benzer bir olayı da, Avustralya'lı Elion CambeU'in hatıra defterinden okuyalım:

"Ateşkes sırasında Türkler şehitlerimi gömüyorlardı. Arkadaşlarımızdan birkaç kişi gönüllü olarak onlara yardım etmek istedi ve bu korkunç görevde dost ve düşman işbirliği yaptılar. İşte bu sırada yapılan karşılıklı konuşmalarda açlığını hissettiren bir Mehmetçiğe bir Avustralyalı kahraman, siperine

giderek biraz sığır bifteği ve bisküvi getirdi, Mehmetçik bu hareket karşısında hislendi, hareketlerinde bu hissin ifadesi vardı. Sonunda görev tamamlanmıştı. Her iki tarafın da askerleri siperlerine çekü-miş bekliyordu. Vurulan süah arkadaşlarına, son vedalaşma bitmişti.

Türk subayı birkaç adım ilerledi ve selam verdi. Bizim subaylarımız da selam aldılar. Böylece ateşkes sona ermişti. Düşmanlarımızın nezaketlerinde bir yüce ruhluluk, bir soyluluk vardı. Dünya şövalyeliğinin kutsal emaneti onlardaydı sanki...

Birkaç hafta sonra Avustralyalı askerler, Türk siperlerine karşı büyük bir saldırıya geçtiler. Bu saldırıda çok can kaybedildi. Mücadelenin şiddetli bir arımda Avustralyalı bir asker ağır şekilde yaralanarak Türk siperlerinin yakınına düştü. Siperler arasında kurtarmak imkansızdı.

Artık yarak asker acılı bir can çekişmeyle, yanı başındaki ölümü bekleyecekti. Ama orada ölümden başka kol gezen şeyler de vardı. Hayat gibi, insanlık gibi, yiğitlik gibi... 'Mermi yağmurunun ortasında bir Türk siperinden fırlayarak yaralı askerimizi sırtına aldı ve bizim hatlara doğru taşımaya başladı. Türk, sırtındaki Avustralyalı ile birlikte yaralanmadan siperlerimizin korkuluklarına ulaştı ve sırtındaki arkadaşımızı kıyından aşağıya yavaşça bıraktı. Soma bu Türk kendi hatlarına doğru yöneldi. Fakat bir çok yerinden yaralanıp yere düşmeden önce ancak üç yada dört adım atabilmişti ve dolayısı ile şehit düştü. Meçhul bir şekilde, fakat kahraman, hiçbir şekilde unutulmayacak bir kahraman olarak şehit düştü. Yarak Avustralyak, aç Türk'e sığır bifteği ve bisküvi getiren askerdi. O'nu sırtında siperlerimize taşıyan Türk, onun kumanya verdiği askerdi.

İNGİLİZLERİN KRALİYET ALAYI

NASIL KAYBOLDU?

25 Nisan kara çıkarmasından soma Gelibolu'nun stratejik görülen birçok yerine çıkarma yapan İtilaf Devletleri kuvvetleri, Türk Ordusunun müthiş mukavemeti karşısında hiçbir cepheden sonuç alamamışlardı. Savaşın başlamasından bu yana aylar geçmiş olmasına rağmen hâlâ yerlerinde sayıyorlardı. Halbuki hemen her gün gerçekleşen korkunç savaşlarda binlerce insan ölüyordu. Bu kadar çok insan kaybına rağmen elde bir başarının olmaması İngiliz hükümetini, halkına karşı zor durumda bırakıyordu. Aynı şekilde Çanakkale Kara Savaşlarını yöneten Sir John Hamilton

da Lordlar Kamarası'na karşı ne diyeceğini bilemez durumdaydı.

Hamilton bu tıkanık durum karşısında Anafartalar bölgesinde şimdiye kadar yapılmadık şekilde kalabalık bir kuvvetle bir şafak hareketi planlıyordu. Bu hareket öncesinde Lordlar Kamarasıyla da görüşmüş, ısrarla taze kuvvetler göndermelerini istemişti. İngiliz Hükümeti'nin Hamilton'a verdiği son şansı bu. Ve Hamilton'un ısrarları üzerine son bir askeri birlik Çanakkale'ye doğru yola çıkarıldı. 29 Temmuz tarihinde İngiltere'den ayrılan bu taze birlik, Norfolk Kraliyet Alayı adıyla adlandırılıyordu. Kim bilebilirdi ki, İngiliz askeri yetkilileri dışında kimsenin adım sanım bilmediği bu birlik bir gün gelecek dünyanın adı duyulmuş en meşhur birliklerinden biri haline gelecekti. Meşhur olacaklardı olmasına ama kimse onların yerinde olmak istemeyecekti yine de. Çünkü kendü-rini acı ve esrarengiz bir son beklemekteydi.

Kitre Savaşları sırasında nasü Alçıtepeyi ele geçirmeye çalışmışlarsa, şimdi de hedefledikleri yer 60. Tepe idi. Osmanlı askerlerinin Bombo Tepesi dedikleri yer o kadar stratejik bir konuma sahipti ki, İngilizler, "Eğer burayı alırsak İstanbul yolu bize kesinlikle açılmış olur." diyorlardı.

12 Ağustos günü, planlanan hareket için İngiliz birliklerin şevki başlamıştı. Suvla Koyu'ndan yapılacak şafak hareketi için HamÜton, Norfolk Alayı'nın bir taburunu üeri harekatta yol açmak için vazifelendirmişti.

Çıkarma hiç de kolay olmayacaktı. Çünkü bunaltıcı bir sıcaklığı olan yaz aylarında Suvla koyu adeta kaynıyordu. Büyük ve küçük kemikli burunlarından biraz Derlendiğinde o mevkide bulunan tuz gölü ortaya çıkıyordu. Her yer balçık çamurdu. Ortalık sivrisinek kaynıyordu. Çıkarma yapan düşman birlikleri, daha Türk askerlerim görmeden ortamın durumundan yılmaya başlıyorlardı.

Şafak hareketi başlamıştı. Aldıkları emir gereğince 163. Tümen Üerlemeye başladı. Fakat daha 900 m. kadar Üerlemişlerdi ki Türk askerlerinin yoğun ateşi karşısında kaldılar. Artık bir adım büe Üerleyemiyorlardı. Fakat aynı durum Norfolk Kraliyet Alayı'na ait 4. Tabur için geçerli değüdi. 163. Tümenin sağ tarafında yer alan birlik fazla bir mukavemetle karşılaşmadan Derlemesini sürdürdü. Türkler için kritik bir durum söz konusuydu. İlerleyen birlik önlerindeki tepeyi aşarak birliklerimizi arkadan çevirebilir, mukavemetimizi kırabilirlerdi. Zira Hamil-ton'un da arzusu buydu. Türk birliklerinin direnci kırıldığı takdirde, bir yığılma

harekatı ile bölgenin en kritik noktalarını işgal edilebilirdi. Albay Sir Beauchamp komutasında bulunan 10 subay ve 250 askerden oluşan birlik, önlerinin açık olmasından istifade ederek arka ve yan birliklerle irtibatı kopararak hızla ilerlemeye başladılar. Hedef 60. tepeyi ele geçirmektir.

İşte tüm sebeplerin bu sukut anında, 267 kişilik bu birliğe dur diyecek kimsenin bulunmadığı bir durumda tabiat üstü hadiseler devreye girecekti. Bir milletin bin yıldır verdiği bir mücadele ile varım yoğunu ortaya koyduğu bir davada, o davanın sahibi elbette ki onları başıboş bırakmayacaktı. Birlik hızla önlerindeki tepeye doğru tırmanmaya başlamıştı. Halbuki tepenin üzerinde garip, gri tonlarda, mantar şeklinde bir bulut öylece duruyor, sanki taarruza geçen düşmanı bekliyordu. Halbuki havada müthiş bir rüzgar vardı. Her şeyin kıpırdadığı bu atmosferde bir bulutun öylece durması akim alacağı şey değildi. Birliğin son askeri bulutun içinde kaybolana kadar hiçbir şey olmadı. Son asker de bulut tabakası ile kaplandığında, yükünü almış bir gemi gibi hareketlendi bulut. Ve havada bulunan kendi rengi ve şekline yalan diğer iki bulutla aynı hizaya geldi. Sonrasında yine şaşırtıcı bir şekilde, rüzgarın aksi istikametinde yollarına devam ederek ufukta kayboldular. İşte olay böyle cereyan etmişti. Hadiseyi bizlere, Norfolk Kraliyet Alayı'nın arkasından gelen ve tüm hadiseye şahit olan 22 kişilik Anzak Birliğinin askerleri anlatıyor. İsterseniz bir de onların ağzından dinleyelim:

"21 Ağustos 1915. Aşağıda geçenler bu tarihte meydana gelmiş garip olayların bir dökümüdür. Bu olay savaşın en şiddetli ve son anlarında, Anzak Suvla Koyu 60. Tepe'de meydana geldi. Gün ağarırken gök berraktı. Görünürde altı veya sekiz tane, hepsi birbirinin eşi olan ekmek somunu biçimindeki bulut, 60. Tepe'nin üzerinde yayılmış duruyordu. O sırada saatte 6 veya 8 kilometrelik bir hızla güneyden esen meltem olmasa rağmen, bu bulutların ne biçimleri ne yerleri değişmiyordu. Meltemin etkisiyle kayıp gitmediler. Bunlar bulunduğumuz yere göre 60 derecelik bir yükseklikte asılı duruyorlardı. Bulut kümesinin tam altına gelen yerde toprağın üstünde duran aynı biçimde bir bulut daha vardı.

Yaklaşık 250 metre uzunluğunda, 65 metre yüksekliğinde ve 60 metre genişliğindeydi. Bu bulut oldukça yoğundu. Yapısı katı maddeymiş gibiydi. İngilizlerin bulunduğu bölge, savaş yerine 1000 metre kadar uzaklıktaydı. Bütün bunları Yeni Zelanda kıtasında birinci sahra birliğine bağlı 3. bölükteki 22 asker gördü. Aralarında biz de vardık. İçinde bulunduğumuz siperden güneybatı doğrultusunda yere inmiş; bulut

duruyordu. Bulduğumuz yer 60. tepeye göre 90 metre daha yukarıda olduğundan üstten görebiliyorduk.

Bu bulut daha soma Kayacık Dere denilen kuru bir derenin yatağına doğru Derlediğinde onun daha önce durduğu zemini bütünüyle görebildik. Bu bulut diğerleri gibi açık gri renkteydi. Daha soma 4. Norfolk Taburu'nun bu kuru dere yatağından harekete geçerek 60. Tepe'ye doğru uygun adım yürüyüşe geçtiğini fark ettik. Buluta vardıklarında hiç çekinmeden dosdoğru içine girdiler. Ama tekrar içinden çıkıp 60. Tepe'de savaşa katılan hiçbir kimse olmadı. Bir süre soma askerlerin sonuncusu da görünmez olunca, bulut sanki yükünü almışçasına yerden yükseldi. Herhangi bir bulut gibi yukarıda duran diğerlerine ulaşmıca kadar yavaş yavaş havalandı. Bu ana kadar yukarıdaki bulutlar yerlerinde duruyorlardı. Yerdeki bulut yükselip aynı hizaya gelir gelmez birden kuzeye doğru uzaklaşmaya başladılar. Trakya istikametine doğru gittiler, bir saat içinde de gözden kayboldular. Savaş sonunda bu tabur kayıp veya yok edilmiş sayıldı. Anzak çrkarma-smm 50. yılında geç de olsa aşağıda imzası olan bizler anlattığımız bu olayın kelimesi kelimesine doğru olduğunu beyan ederiz."

741 DESTANLAŞAN ÇANAKKALE

İmzaları bulunan tanıklar:

İstihkam eri 4/165 künyeli, Feiçhardt. Malata Bay OfPlenty.

İstihkam eri 13/416 künyeli, D. Nevnes. 157 King Street Cambridge

J. L Newrnan, 75 Freyberg Street Octumoctai Ta-uranga.

İşte Anzak Sahra birliğine bağlı üç askerinin diğer 19 arkadaşları adma da yemin ederek anlattıkları hadise böyle cereyan etmişti. Bu harekate çok güvenen ve talep ettiği taze kuvvetler geldiği taktirde kesinlikle İstanbul yolunu açacağım vadeden Hamilton ise, yönettiği bu son hareketin da başarısızlıkla sonuçlanması üzerine çaresiz bir durumda kalmış ve İngiliz Savaş Bakam Lord Kitche-ner'e hitaben gönderdiği bir telgrafta bu kaybolma olayına değinmiştir.

Kumandan Hamilton, İngiliz Savaş Bakanı Lord Kitc-hener'e gönderdiği telgrafta hadiseyi şöyle anlatıyordu:

"Savaş sırasında 163. tümen her bakımdan üstün olduğu bir anda, çok garip bir şey meydana geldi. Türklerin

zayıflamakta olan kuvvetlerine karşı, Albay Sir H. Beuc-hamp, cesur, kendinden emin bir subay olarak büyük gayretle, hızla ilerledi. Savaşın en güzel kısmı böyle başladı. Bu sırada askerlerin çoğu yaralı ve susuzluktan perişan haldeydiler. Bunlar, kampa ancak gece vakti dönebildiler. Fakat, Albay 16 subayı ve 250 askeriyle önüne düşmanı katmış hızla ilerliyordu. Daha soma bunlardan hiçbirinden haber alınamadı. Ormank bölgeye hücum ettikten soma gözden kayboldular ve sesleri duyulmadı. İçlerinden hiçbiri geri dönmedi."

Hamilton son umudunu da yitirmek üzereydi. Bu hareketin başarısızlıkla sonuçlanması üzerine Lordlar Kamarasının da harekate ve yöneticisine güvenleri sarsıldı. İngiliz askerlerinin hezimetini için geriye sayım başlamıştı.

Çanakkale Savaşı somasında da bu birliğin esrarengiz bir şekilde kayboluşu unutulmadı. Nihayetinde İngiliz

hükümeti, 1918 yılında, Türkiye'ye resmi bir yazı göndererek kaybolan alayın akıbetini sordu. Bizden aldıkları cevap da bir hayli Uğundur.

Türkiye ne onları esir etmiştir, ne de ölüm kayıtları vardır. Hiçbir şekilde, bu askerlerle ilgili bir bilgiye sahip değildir."

İngilizler bu kaybolan alayla ilgili "KRALIN BÜTÜN ADAMLARI" adıyla bir film yaparak BBC'de göstermişlerdir. Hem İngilizlerin hem de Türk araştırmacıların bu konudaki tüm gayretleri boşa çıkmıştır. Çay bugün hala esrarengizliğini korumaktadır.

ANZAK SUBAYININ BİR ANISI

Çanakkale savaşlarından 30 yıl sonra, Anburnu çıkartmasında esir düşen, ancak daha sonra serbest bırakılan Anzak subaylarından biri, savaştığı bölgeleri gezmek üzere eşyle beraber Türkiye'ye gelir.

1945'de Çanakkale harp sahaları yasak bölge statüsünde olduğu için, Genel Kurmay Başkanlığından izin almak gerekmektedir. Anzak subayı da izin almak için müracaatta bulunur. Bu izin dökmesini inceleyen Genel Kurmay Başkanlığı hava dairesi komutanı Tekin Anburun, bu aüeye yardımcı olur ve üç günlük bir izm temin eder. Tesadüfe balon ki, Tekin Paşa'nın babası, Çanakkale savaşlarında "Şehit Alay" diye ün yapan ve bir ferdi bile kurtulmamacasına şehit düşen 57. alay komutanı Yarbay Hüseyin Avni Bey'dir. Babası şehit düştüğünde 8 yaşında bir çocuktur Tekin Paşa. Dolayısıyla Çanakkale savaşlarıyla yalandan Uğüdür.

Tekin Paşa bu aileyi Çanakkale'ye gönderirken der ki:

"Dönüşte Ankara'ya uğrayarak bir kahvemizi içerseniz bizi memnun edersiniz."

Gerçekten bu yalan alakadan memnun olan Anzak aüesi, dönüşte Ankara'ya uğrar ve Tekin Anburun'a misafir olurlar. Salona buyur edilen aile, duvarda bütün heybetiyle asılı duran üniformalı Hüseyin Avni Bey'in fotoğrafını görür. O esnada misafirlerine ikram için mutfağa giren Tekin Paşa, Anzak subayının İngilizce olarak: "1915 Anburnu çıkartmasında işte bu komutan bizi esir almıştı." cümlesini işitir.

Babasının silah arkadaşları tarafından kendisine yıllardır anlatılan hatıralar, bir film şeridi gibi hafızasından geçit yapan Tekin Paşa, şu olayı hatırlar: Anburnu çıkartmasında iki Anzak subayı 57. alay komutanının çadırına getirilmiştir. Alay

komutanı da onlardan bazı bilgiler almak için çalışırken, bir taraftan da kendilerine ikramda bulunmaktadır. Fakat bu iki subay, korku ve endişeli bakışlar arasında tir tir titremektedirler. Bu korkuyu izale etmek için, üslerindeki tabanca, dürbün ve İncil gibi eşyaları alınır ve bazı hediyeler verilir.

O anda bu olayı hafızasında canlandıran Tekin Paşa, derhal salona geçer ve dolabı açarak fildişi kaplı İncil'i, tabancayı ve dürbünü çıkarır. Bu özel eşyalarım gören Anzak subayının şaşkınlıktan dili tutulmuş ve hayretinden gözleri kapaklarından fırlayacak kadar açılmıştır. Bu şoku atlattıktan soma heyecanla haykırır:

"Aaa! Bunlar benim, Çanakkale'de esir düştüğüm zaman üzerimde bulunan eşyanımdı" der.

Bunun üzerine Tekin Paşa O'na sorar:

"Esir olarak babamın çadırına getirildiğinizde neden titriyordunuz?"

Anzak subayı der ki:

"Bu gün hâlâ Avustralya'da yaşayan o arkadaşımın ben, hayatımızı babanıza borçluyuz. Babanız bize bir esir gibi değil, misafir gibi davrandı. O gün bizi esir alanlara işaretlemeye çalışmışım. Bu gün de size anlatayım: 'O meşhur çıkartmadan bir gün önce Limni adasında bizlere hitap eden ordu komutam, "ölünceye kadar çarpışın. Sakın ha Türkler'e esir düşmeyin. Çünkü Türkler yamyamdır. Esir düşerseniz sizi yerler, demişti. Biz de o gün çadırda yeneceğimizi beklerken, bunun korkusu içinde titriyorduk.

Oysa Türklerle harbetmekle, böylesi asil bir milleti tanımış oluyorduk. Onların vatanları için ne büyük fedakarlıklara katlandığına da şahit oluyorduk."

TOPRAKTAN ŞÜHEDA FIŞKIRIR MI?

Bir 18 Mart Çanakkale şehitlerim anma gününde, şehitlik gezilirken, topluluk içinden biri çıkar ve etrafında-kütere yüksek sesle şöyle der:

- "Bu nasıl ilkel ve geri bir anlayıştır. İşte tam burası şehitlik. Bir adam çıkmış diyor ki:

"Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda, Şüheda fişkiracak toprağı sıksan şüheda..."

Kardeşim bu topraktır. Hiç toprak sıkılınca şüheda fişkirir mi? diyerek, imanı volkan gibi olan İstiklal marşı şairimiz M. Akif **m** inancıyla ve sanatıyla alay eder bir mahiyette yere eğilir. Bir avuç toprak alır ve çevresindekilere, "işte bir avuç toprak aldım ve sıkacağım. Bakalım şüheda fişkiracak mı?" Der ve toprağı sıkamak amacıyla elini yummasıyla beraber, bütün eliyle, parmaklarından kanlar fişkirmaya başlar. Çevresindekilerin şaşkın bakışları allında meydana gelen bu hadise karşısında adam şok olmuştur. Mesele araştırılınca görülmüştür ki, o toprak içinde çok yoğun biçimde bulunan ve Avustralya dikenini denenen küçük dikenler, elin kılcal damarlarını patlatması neticesinde kanların o tazyikle fişkirdiği görülmüştür. Kutsal değerlerle alay eden bu zavallı da uzunca bir zaman ve cımbızla dikenleri ayıklamak zorunda kalmış ve o dikenler de kendisine iyi bir ders olmuştur.

Olayın şahidinin değerli bir dostuma anlattığı bu hadiseyi duyunca bana çok ilginç gelmişti. Ancak bir süre sonra M. Akif le ÜgÜi araştırma yaparken rastladığım birkaç dize beni daha büyük bir şaşkınlığa sevk etmiştir. İşin daha da Uğünç boyutu oydu zaten. Zira Akif, bu hadiseden yaklaşık bir asır önce sanki olayı görmüş gibi resmediyordu:

*"Enbiya yurdu bu toprak, şüheda yurdu bu yer Bir yıkık
türbesinin üstüne Mevla titrer Dışı baştan başa bir nesl-i kerimin
yadı İçi boydan boya milyonla şehit ecsadu Öyle meşbu-u
şahadet ki bu öksüz toprak Fişkiran otları bir sıkısa adam kan
çıkacak."*

Akif her **ZAMAN**: "İnsan bir haddini, bir de hesabını bilmeli." derdi. Haddini aşanlar için derler ya...

*"Hak süllesinin sedası yoktur Bir de vurdu
mu devası yoktur."*

ÖĞRETMEN İFFET HANIMIN HATIRASI

"1960-1961 yılında Edirne'de Öğretmen Okulundan mezun oldum ve Çanakkale Savaşları'nın en yoğun geçtiği Gelibolu Yanmadası'nın ucunda bulunan Eceabat'ın Alçıtepe köyüne öğretmen olarak tayin edildim. Köylüler savaş sonrası (1934) Romanya'dan göçmen olarak gelmiş, buraya yerleştirilmişlerdi. Köye vardığımda bana; *"Hoca Hanım; biz buraya yerleştirildiğimiz günlerde, yağmur yağdığı zaman yerden kırmızı su fişkirirdi Bizim köyümüzün her kanş toprağı şehit kanıyla sulanmıştır.*

Bunun için olur olmaz yerlere çöp dökmeyin, hele besmelesiz, abdestsiz hiç gezmeyin, onlar için dua edin, Kur'an okuyun," dediler.

Bu sözlerden çok etkilenmiştim. Her gece yatmadan önce şehitlerin ruhlarına bildiğim bütün duaları okur, öyle yatarım. Bu durum, aylarca devam etti. Bir gece, gecenin ilerlemiş bir saatinde at sesiyle, yüzlerce atb, nal, zincir sesiyle uyandım. O anda camdan dışarı bakmak istedim. Fakat cesaret edemedim. Evim cadde üzerindeydi. Aynı zamanda köy, askeri bölge olduğu için bir askeri deniz taburu vardı. Herhalde bir alarm vardır, diye düşündüm. Ertesi gün, babalan subay olan öğrencilerim vardı, onlara sordum:

- "Bu gece alarm var mıydı? Babanız evde miydi?" diye. Onlar da babalarının evde olduğunu, alarm filan da olmadığını söylediler. Ertesi gece, aynı saatlerde yine *yüzlerce* atlı evimin önünden geçiyordu. Atlı sesleri, zincir sesleri öylesine çoktu ki, gidiş yönlerinin bugünkü Şehitler Abidesi'nin bulunduğu Morto Koyu'na doğru olduğunu hissettim. O tarafa doğru gidiyordu atlılar. Ve ben tekrar kalkıp oturuyor ve o sesi dinliyordum. Hemen ardından sabah ezam okunmuştu. Yarım saat geçti-geçmedi, o at seslerinin bu sefer ters yöne, Nuri Yamut Paşa Anıtı'na doğru gittiğim hissediyordum. Ayak sesleri o tarafa doğru gidiyordu. Bu durumu anneme anlattım. O da bana "Yok kızım öyle bir şey mi olur, sen çok korktuğun için sana öyle gelmiştir" dedi. Ben de kendisine; "Eğer bu sesleri bir daha duyarsam, sem de uyandırıp sana da duyurtacağım" dedim. Bir süre soma bir gün at sesleri, nal sesleriyle uyandım. Sanki birisi beni dürtüyor, sarsarak uyandı-nyordu. Beri de hemen anneme seslendim, onu da uyandırdım. O da uyandı ve dinledi. O da aynı sesleri duydu. O da cesaret edip bakamadı, korktu. Öylesine huzursuz olmuştum ki, kulaklarımda daima sesler vardı. Bir gün bir aile toplantısında konu şehitlerden açıldı. Şehitlerle U-gili olarak herkes bir şeyler anlatıyordu. Bu konuyu en iyi büenin o sırada Morto Koyu'nda Fransız Mezarlığı'nı taşıyan mühendisin annesi İsmet Hanım Teyze olduğunu söylediler. Kadın, dininde, diyanetinde, bir hanımefendi idi. Ben de gittim her şeyi olduğu gibi İsmet Teyze'ye anlattım. O zaman o bana dedi ki; "Ah evladım, neden kork-tun? Korkulacak hiçbir şey yok ki. Eğer perdem açıp bak-saydrn, yüzlerce, binlerce atimin, üzerinde bembeyaz ke-fenleriyle Morto Koyu'na doğru gittiğini görecektin. Ben de buraya ilk geldiğimde aynı şantiyede sesleri duydum, birden kalkarak perdeyi açtım. Bir de ne göreyim. Şehitler Abidesi'nin denize bakan tarafında yüzlerce binlerce beyaz kefenli namaz

kılıyordu. Ben de onlarla namaz kıldım. Namazdan sonra hepsi atlarının üzerine binip nal sesleri arasında kaybolup gittiler." dedi. Soma devam etti;

"Kızım sen onlara çok dua okuduğun için görünmüşler. Bundan soma onlan görmek istemiyorsan, korkuyorsan dua okuma, onlar da sana görünmezler. Onlar senin okuduğun duanın ve Kur'an'ın faydasını gördükleri için sana görünmüşler" dedi.

Ben de İsmet teyzenin dediğini yaptım. Bir daha da ne seslerini duyabildim, ne de kendilerini gördüm."

Elbette öyledir. Biz bu noktada Kur'an-ı Kerim'in Bakara suresi 154. ayetinin mealine bakalım ne buyruluyor: "*Allah yolunda öMürülenlere "ötüler" demeyin. Bilakis onlar diridirler. Lakin siz anlayamazsınız."*

ÇAN MALLI KÖYÜNDEN ŞERİF ALİ ASLANIN ANISI

"1309 doğumluyum. Seferberlikte Çanakkale'ye gönderdiler. Bölük komutanımız olan yüzbaşıya Kulaksız Kemal derlerdi.

Düşman Anafarta'ya asker çıkarırken bir taraftan da Anburnu'na çıkıyordu. Anafarta'da, İsmail Tepe ve Mes-tan Tepe'de kafirle çok çatıştık. Yarlardan, aşağılardan oluk gibi geliyordu kafir. Süngüler ve bombalarla sürüyoruz gavuru aşağıya. Üç gün üç gece hep muharebe yaptık... Topçular topları bırakmışlar. İstihkamlar kazdık. Gavuru ilerletmedik."

AVUSTRALYALI BİR SUBAYIN ANISI

"Çanakkale'de bulunduğumuz günler zarfında, **bugün** bizim dini bayramımızdı, O günü neşe içinde geçirmek ve eğlenmek istiyorduk. Ama harp halinde bulunduğumuz için de bunu imkansız görüyorduk. Son çare olarak, Türklere elçi gönderip onlardan bu günlük olsun ateş açmamaları için söz aldık.

Ama hile olup olmayacağı kuşkusu içindeydik. Bununla beraber, biz eğlencemize devam ederken, bize Türk kumandanının hediyeler gönderdiği haberini alıp, elçiyi kabul ettim. Bize adına ayran dedikleri bir içecek göndermişti. Türklerin bu hareketleri beni son derece duygulan-dırmıştı.'

LADİKLİ GAZİ AHMET AĞANIN BİR ANISI

"Cehennemî bir ateş altında askerlerin damarlarım kurutacak derecede bir susuzluk yaşıyordum. Tam bu esnada nur yüzlü bir zat, elinde bir testi su olduğu halde siperlerin arasında peyda oluverdi. Bütün askere buz gibi su dağıttı. Yine de testisindeki su bitmedi. Ladikli Hacı Ahmet Ağa da, bu zatın testisinden su almıştı. O zat, Ahmet Ağaya:

- "Evladım, yaralanırsan matarana aldığın sudan sü-rüver." dedi. Nitekim bir iki defa yaralanan Ahmet Ağa, yaralarına bu sudan sürdü ve kısa zamanda şifa buldu. İsminin Kaşıkçı dede olduğunu söyleyen bu zat ise, Kilit-bahir'de medfun, yular önce vefat etmiş bir Allah dostu idi.

EZANLAR VE MESAJLAR

Çanakkale savaşım bizim için içler acısı yapan bir durum da; İngilizlerin bizimle aynı kibleye yönelen, aynı peygambere manan ve aynı kitabı okuyan kişileri karşımıza çıkarmasıdır. İngilizler, Osmanlı askerinin karşısına sö-mürgelerindeki bitmek tükenmek bümez insan gücünü getirirken, bunların aralarına, Osmanlı Devleti'ni seven, kalben ona bağlı insanları da getirmişlerdir. Hatta bu konuda yalan bile söylemekten çekinmemişlerdir. Üzerine hüküm sürdükleri Hindistan bölgesinden bir çok Müslüman'ı, 'Osmanlı halifesi zor durumda, O'nu kurtarmaya gidiyoruz.' diye kandırmışlar, ama savaş başladıktan bir süre sonra kandırıldığını anlayan Müslüman askerler İngilizlere baş kaldırıncaya, hemen geri hizmetlere alınmışlardır. İşte tarihin kaydettiği bu müthiş kallesliğin acık manzaralarından biri de şudur:

Harp başladıktan bir süre sonra Osmanlı askerleri, karşılarında savaştıkları düşman askerlerin içinde, kandırılarak İngilizler tarafından buralara getirilen Müslüman askerlerin de bulunduğunu anlarlar. Onlara kendilerinin de Müslüman olduklarını anlatmanın en güzel yolunu bulmuşlardır. O sabah Tayyar Paşa, yanına çağırdığı 50 civarında sesleri birbirinden güzel gençlerimizden, en gür sedaları ile bir sabah ezam okumalarını ister. Az sonra Osmanlı siperlerinin dört bir yanından Allah-u Te-âlâ'nın adı yankılanmaya başlar. Tüm siperlerde derin bir sessizlik vardır. Sanki kainat soluğunu tutmuş bu ilâhi sedayı dinlemektedir. Ezanın sonlarına doğru düşman siperlerinde kıpırdanmalar olur. Karşı siperlerden Osmanlı siperlerine küçük taşlara sarılı

kağıtlar atılmaya başlanır. Osmanlı askerleri bu kağıtları açtıklarında şu yazılarla karşılaşır:

'Bizler Hindistank Müslüman askerleriz. İngilizler bize, Almanlar'a karşı Osmanlı'nın yanında savaşacağımızı söylediler. Biraz önce ezan sesi duyduk, siz kimsiniz?'

Mehmetçik okudukları karşısında şok olmuştu adeta. Kalleşliğin bu dereceye varacağı hesap etmemektedir zira. Aceleyle bu sorunun cevabı yazılır:

'Burası Osmanlı payitahtının kapısı, bizler de Asakir-i Osmâni'yiz.'

Küçük bir taşla sarılan mesajlar düşman siperlerine fırlatılır. Az soma karşı siperlerde bir patırtı kopar. Osmanlı askerine bir süre soma haber gelir ki; Müslüman olan ve kiminle savaştıklarını öğrenen karşı cephedeki askerler isyan etmişler ve İngilizler tarafından geriye çekilmişlerdir.

BİR DÜŞMAN SUBAYININ ANISI

Savaşın bütün hızıyla devam ettiği bir zamandı. Milli Şairimiz Mehmet Akif in:

"Kafa, göz, gövde, el ayak, çene, parmak

Yağıyor vadilere sağmak saânak."

diye tasvir ettiği savaşın en korkunç bir şekilde cereyan ettiği bu anda, başından geçen hadiseyi düşman subayı şöyle anlatıyor:

"Birden bire müthiş bir patlama oldu. Yere kapaklandım. Soma dehşetli bir sarsıntı ile havaya fırladım ve kendimi boğazm buz gibi sularında buldum..."

Mayına çarpmıştık. Gemimiz batıyordu. Artık hiçbir şey yapılamazdı. Yüzerek kurtulmaktan başka bir çare de yoktu. Sahil yalandı. Fakat sağ bacağımdan yaralanmış olduğumu ve müthiş bir ıstırap verdiğini hissetmeğe başlamıştım.

Buna rağmen sahile doğru yüzmeye çakşım. Tam ka-~~raya ayak atmak üzereyken,~~ tüfeğine süngüsünü takmış bir Türk askerinin bana doğru koşarak geldiğini gördüm. Bu süngüden kurtulamayacağımı ve biraz soma göğsüme saplanan süngünün sırtımdan çıkacağı peşinen kabul ettim... Gözümü yumdum ve akıbetimi beklemeye başladım.

Türk askeri yanıma yaklaştı. Yere diz çöktü. Cebinden çıkardığı sargı beziyle yaramı sardı. Soma da sırtından kaputunu çıkardı, titreyen ıslak vücuduma sardı.

Üzerimize yağan mermi yağmuruna hiç aldırış etmeden, koluma girdi. Yavaş yavaş geriye doğru yürüdük... Türk siperlerine gelmiştik. Beni orada da çok iyi karşıladılar. Türkler, siperlerinde bana sıcak çay ikram ettiler. Kısa bir zaman içinde kendime geldim."

Allah aslana tarih boyunca Batı kültüründe böyle ulvi bir davranışa rastlamak mümkün müdür? Yabancıların bizzat yaşayarak anlattıkları bu manzaralar, bizim kültürümüzdeki sevgi, hoşgörü ve adalet anlayışımızın canlı şahidi ve en güzel tercümanıdır. Böyle bir milleti barbarlıkla suçlamak, tarihin en büyük haksızlığı ve iftirası olduğu gibi, düşmanların da bize ard niyetli bakışlarının talihsiz bir sonucudur. Biz diyoruz ki, insanlık ve yiğitlik odur ki, onu başkaları alkışla* ve takdir eder.

GAZETECİ ZİYAD EBUZZİYA ANLATIYOR

Üç aylık bir talimden soma Mehmet Muzaffer, 'zabit namzedi' olarak Çanakkale'dedir. İngiliz ve Fransız kuvvetleri, Çanakkale'de uğradıkları mağlubiyetlerden soma Boğaz'ı aşamayacaklarını anlamışlar, 1915'in son hafta-sıyla 1916'mn ilk haftasında bütün hatları tahliye edip çıkıp gitmişlerdi.

Muzaffer, Çanakkale'ye vardığında harp durmuştu. Zaman zaman İmroz ve Bozcaada'da üslenmiş düşman gemileri ve uçakları bombardımanında bulunuyorlarsa da, 1915 Nisanı'ndan Aralık sonuna kadar sekiz ay süren kanlı boğuşmalara kıyasla bu bombardımanlar 'hiç mesa-besindeydi.' Çanakkale'deki birliklerin büyük kısmı, Kafkas, Irak ve Filistin cephelerine sevk edileceklerdi. Hazırlanma ve noksanların ikmal emri aldılar.

Muzaffer^ birliğin alay karargahında görevliydi. Alay'ın, kamyon ve otomobil lastiği ile diğer birtakım malzemeye ihtiyacı vardı. Bunlar ise ancak İstanbul'dan sağlanabilirdi.

O devirlerde bu gibi basit alımlar için artırma yapmak ve ilanlarda bulunmak ne adetti, ne de bunlarla kaybedilecek vakti vardı. Her şey 'itimat'la yürütülürdü. Muzaffer açıkğöz ve becerikli İstanbul çocuğu olduğundan, karargah, gerekli malzemenin temin ve alımına onu memur etti. İcap eden paranın kendisine itası için de Erkan-ı Harbiye Riyasetine hitaben yazılı bir tezkereyi eline verdiler.

O yıllarda İstanbul'da otomobil ve kamyon, nadir rastlanan vasıtalarıydı. Bunların lastikleriyse yok denecek kadar

azdı ve karaborsaydı. Muzaffer aradı, uğraştı, nihayet Karaköy'de bir Yahudi'de istediklerini buldu. Fiyatlar pek fahişti ama, yapacak başka bir şey yoktu. Anlaşmaya vardı. Lazım gelen parayı almak üzere Erkan-ı Harbiye'ye gitti. Elindeki tezkereyi tediye merciine havale ettiler. Muzaffer az sonra yaşlı bir kaymakam Yarbay'ın huzurunda-dır. Kaymakam uzatılan tezkereyi okudu. Karşısında hazır olda duran ihtiyat zabıtine baktı. İsteyeceği paranın miktarını sormadan, 'Ne alınacak?' dedi.

'Oto kamyon lastiği' cevabı verilince bir an durdu. Soma Muzaffer'e dik dik baktı:

'Bana bak oğlum! Ben askerin ayağına postal, sırtına kaput alacak parayı bulamıyorum. Sen otomobil lastiğinden bahsediyorsun. Haydi yürü git, inşam günaha sokma para mara yok! Mehmet Muzaffer selam çaktı ve çıktı odadan. Yolda ağır ağır yürürken, ne yapacağını düşünüyor-du. Malzemelere Alay'ın ihtiyacı vardı. Eldeki (Almanların verdiği) iki Mercedes Benz kamyon ve iki binek arabası lastiksizdi. Diğer malzemeler de mutlaka lazımdı. Kendisi, bulur alır diye görevlendirilmişti. Malzemeyi bulmuştu, fakat para yoktu. Eli boş dönemezdi, bir çaresini bulmak lazımdı. Muzaffer bunları düşününe düşününe Bayezid Meyda-m'na vardı. Birden durdu, kendi kendine güldü. Aradığı çareyi bulmuştu.

Doğruca tüccar Yahudi'nin yanına gitti: 'Paranın tediye muamelesi akşamüstü bitecek. Ezandan soma gelip mallan alamam, gece kaldıracak yerim yok. Yann öğleden evvel vapur Çanakkale'ye kalkıyor, yetiştirmem lazım. Onun için, sabah ezanında geleceğim, mallan mutlaka hazır edin.'

Tüccar 'peki' dedi. Muzaffer tam ayrılırken ilave etti:

'Alün para vermiyorlar, kağıt para verecekler. 'Yahudi yine 'peki' dedi. Ertesi sabah Muzaffer, Merkez Kuman-danlığı'ndan sağladığı araba ve neferlerle ezan vakti Yahudi'nin kapısında-ydı. Ortalık henüz işiyordu. Tüccar, mallan hazırlamıştı. Hava gazı fenerin yarım yamalak aydınlattığı loşlukta mallar arabaya yüklendi. Muzaffer, bir yüzlük kaime (yüz liralık kağıt para) verdi. Araba dört nal Sirkeciye yollandı. Malzeme şat'a, oradan duba'da bağk gemiye aktarıldı. Az soma da gemi Çanakkale yolunu tutmuştu.

Üç gün soma, Yahudi, elindeki yüzlük kaimeyi, bozdurmak üzere Osmanlı Bankası'na gitti. Bozmadılar... Zira elindeki para sahte idi. Muzaffer, evrak-ı nakdiye'nin basınımda kullanılan kağıdın aynım Karaköy kırtasiyecilerinden tedarik

etmiş, bütün gece oturmuş çini mürekkebi ve boya Üe, gerçeğinden bir bakışta ayırt edüemeye-cek nefasette taklit bir para yapmıştı... Tüccara verdiği ve yutturduğu para buydu. O devrin hakiki paralannm üzerindeki yazılar arasında bir de şu ibare bulunurdu: 'Bedeli Dersaadet'de altın olarak tesviye olunacaktır. 'Muzaffer, yaptığı taklit paradaki bu ibareyi değiştirerek şöyle yazmıştı:

'Bedeli Çanakkale'de altın olarak tesviye olunacaktır.

Onun burada 'altın' dediği, Çanakkale'de Mehmetçiğin akıttığı, altından daha kıymetli kan idi.... Sahte paraya gelince; Yahudi tüccar bunu mesele yapmadı. Yapmak mı istemedi, yapmaktan mı çekindi bilinemez. Ancak olay bütün İstanbul'a yayıldı. Dünyada emsali olmayan ve olmayacak olan bu hadise, Şehzade Halim Efendi'nin kulağına kadar gitti. Şehzade hemen lalasını göndererek Yahudi tüccarı buldurdu. Yüzlük taklit evrak-ı nakdiyeyi, bedelini altın olarak ödeyip aldı. Çok zarif sedef kakmak, içi kadifeli bir mücevher çekmeceye yerleştirip, İstanbul polis okulundaki emniyet müzesine hediye etti. Bu emsalsiz parça müzede şeref mevkiinde muhafaza olundu.

Çanakkale'de şehit olamayan Muzaffer, Gazze'de İngilizlere ve Şerif Hüseyin'in kuvvetlerine karşı savaşırken şahadet şerbetini içmiştir.

MUALLİM HASAN ETHEMİN MEKTUBU

İstanbul Hukuk Fakültesi son sınıf öğrencisi Hasan Ethem on binlerce arkadaşıyla birlikte Çanakkale cephesine gitti. O, annesine cepheden şu mektubu yazmıştı:

Valideciğim,

Dört asker doğurmakla iftihar eden şanlı Türk annesine... Büyük nimet olan mektubunu Divrin ovası gibi güzel, yeşü bir ovacığın ortasından geçen derenin kenarındaki armut ağacının gölgesinde otururken aldım.

Tabiatın yeşillikleri içinde mest olmuş ruhumu bir kat daha takviye etti. Okudum, okudukça büyük büyük dersler aldım. Tekrar okudum. Böyle mukaddes bir vazifenin içinde bulunduğuma sevindim.

Gözlerimi açtım. Uzaklara doğru baktım. Yemyeşil ekinlerin rüzgara dayanamayarak eğilmesi bana annemden gelen mektubu selamlıyorlarmış gibi geldi. Hepsi benden tarafa eğilip kalıyordu. Ve beni annemden mektup aldım diye tebrik ediyorlardı.

Gözlerimi sağa çevirdim. Güzel bir yamacın eteklerindeki muhteşem çam ağaçları kendilerine mahsus bir seda ile beni müjdeliyorlardı.

Nazarlarımı sola çevirdim. Çığıl çığd akan dere, bana validemden gelen mektuplardan dolayı gülüyor, oynuyor, köpürüyordu.

Valideciğim, sen yine kederlenme. Ben seni, evet seni mutlaka buralara getireceğim. Ve şu tabii manzarayı göstereceğim. Şevket ve Hilmi de senin sayende görecektir. O güzel çayırın koyu yeşil bir taralında çamaşır yıkayan askerlerim saf saf dizilmişlerdi. Uayet güzel sesli biri ezan okuyordu.

Ey Allah'ım! Bu ovada sesi ne kadar güzeldi. Bülbül sustu. Ekinler bile harekettten kesildi. Dere bile sesini çıkarmıyordu. Herkes, her şey, bütün mevcudat O'nu, o mukaddes sesi dinliyordu. Ezan bitti. O dereden ben de bir abdest aldım. Cemaat diüüyordu. Cemaat arasında namazı kıldım. O güzel çayırların üstünde diz çöktüm.

Bütün dünyanın dağdağasını ve debdebesini unuttum. Ellerimi açtım ve dedim ki:

Ey Allah'ım! Ey şu meleyen koyunun, secde eden ekinin, şu heybetli dağların yaratıcısı! Ey benim Rabbim! Şu kahramanların bütün dilekleri ismi celalini İngilizlere ve Fransızlara tanıtmaktır. Bu şerefli dileği ihsan eyle. Huzurunda titreyerek böyle güzel bir yerde sana dua eden biz askerlerin süngülerini keskin et. Düşmanlarım zaten kahrettin, bütün bütün mahvet!

Kalktım. Artık benim kadar mesut, benim kadar mesrur bir kimse tasavvur edilemezdi.

Anneciğim, oğlum Halit de benim gibi güzel yerlerdedir. Dünyanın en güzel yerleri burası imiş.

Çamaşır falan istemem. Paralarım duruyor. Allah razı olsun.

Oğlun Hasan Ethem

4 Nisan1331(17 Nisan 1915)

Hasan, bu mektubu yazdıktan iki gün soma Eceabat 'ta şehit olmuştur.

KINALI HASANLN MEKTUBU

Çanakkale savaşlarında ana oğul arasındaki mektuplaşmalar çok acıklıdır. Her iki taraftan özlem dolu ifadeler

mektupları doldurur. Bunun yanında vatan sevgisi, görev aşkı ve şahadet duygulan da düe getirilir. işte bu mektuplardan birisi de, Anburnu cephesinde savaşırken şehit düşen Kınalı Hasan'ın üzerinden çıkan mektuptu.

Kınalı Hasan annesine bir şiir başlamış, ancak bitire-memişti. Cebinden çıkan bu şiire şöyle giriş yapmıştı:

*"Anam yakmış kınayı adak diye,
Ben de vatan için kurban doğmuşum.
Anamdan Allah'a son bir hediyeye.
Kumandanım ben İsmail doğmuşum"*

Kınalı Hasan'ın cebinden bir de annesinin mektubu çıkmıştı. Ama o mektuptan ziyade bir sorumluluk tavsiye-siydi. Bir haysiyet abidesi olan o mübarek ana bağına taş basmış, vatan aşkı ve din sevdası kendinde volkanlaşmış-tı. Eskilerin deyimiyle tam bir Osmanlı ve Anadolu kadınıydı. Bu haliyle mana aleminde o kadar büyüktü ki, yol-da yürürken yıldızlar ayağına takılacak kadar... Oğluna mektubunda diyordu ki:

"Ey gözümün nuru Hasan'ım, köyümüzde rahat rahat oturalım mı? Vatan sevgisi içimizde alev alev yanıyor. Sen ecdadından, babandan aşağı kalamazsın... Ben, senin anan isem, beni ve seni Allah yarattı, vatan büyüttü. Allah, bu vatan için sem besledi. Bu vatanın ekmeği Üiklerinde duruyor... Sen bu ailenin seçilmiş bir kurbanısın... *Hasan'un, söyle zabıt efendiye... Bizim köyde kurbanlık koyunlar kınalanır... Ben de seni evlatlarımdan arasından vatana kurban adadım Onun için saçım kırtalamıştım. El-Hükmü billah. Allah seni İsmail Peygambefin yolundan ayırmasın. Seni melekler şimdiden rahmetle anacaktır. Gözlerinden öperim.*

Anan-Hatice"

MEHMET TEVFİK'İN MEKTUBU

Bu bağlamda, 1982 yılında Kara Kuvvetleri Dergi-si'nin 67. sayısında yayınlanan bir subayımıza ait ilginç bir mektuba daha yer verelim.

Çanakkale Savaşları'nda 2 Haziran 1915'de yaralanan Kolağası Mehmet Tefik Bey'in, şahadetinden önce ailesine yazdığı bir mektuptur bu. Hep birlikte okuyalım. Mektubun tarihi 31 Mayıs 1915, yazıldığı gün ise, Pazartesi.

Sebeb-i hayatım, feyz-i refikim

Sevgili Babacığım, Valideciğim,

Anburnu'nda ilk girdiğim müthiş muharebede sağ yanımdan ve pantolonumdan kurşun geçti, hamdolsun kurtuldum. Fakat bundan soma gireceğim muharebelerden kurtulacağıma ümidim olmadığından bir hatıra olmak üzere şu yazılanı yazıyorum.

Hamd ü senalar olsun Cenab-ı Hakk'a ki, beni bu rütbeye kadar isal etti. Yine mukadderat-ı ilahiye olarak beni asker yaptı. Siz de ebeveynim olmak dolayısıyla beni vatan ve millete hizmet etmek için ne suretle yetiştirmek mümkün ise öylece yetiştirdiniz. Sebeb-i feyz-ü refikim ve hayatım oldunuz. Cenab-ı Hakk'a ve sizlere çok teşekkürler ederim.

Şimdiye kadar milletin bana verdiği parayı bugün ha-ketmek zamanıdır. Vazife-i mukaddese-i vataniyeyi ifaya cehdediyorum. Rütbe-i şahadete suudersedem (yükselirsem) Cenab-ı Hakk'ın en sevimli kulu olduğuma kanaat edeceğim. Asker olduğum için bu her zaman bana pek yakındır,

Sevgili babacığım ve valideciğim! Göz bebeğim olan zevcem Münevver ve oğlum Nezih'ciğimi evvela Cenâb-ı Hakk'ın, saniyen sizin himayenize tevdi ediyorum. Onlar hakkında ne mümkün ise lütfen yapınız. Oğlumun talim ve terbiyesine siz de refikamla birlikte lütfen sa'yediniz. Servetimizin olmadığı malumdur. Mümkün olandan fazla bir şeyi isteyemem, istesem de pek beyhudedir. Refikama hitaben yazdığım mektubu lütfen kendi eline veriniz. Fakat çok müteessir olacaktır, o teessürü izale edecek veçhile veriniz. Ağlayacak, üzülecek tabu müteselli ediniz. Mukadderat-ı üâhiye böyle imiş. Matlubat ve düyunatım (borçlarım) hakkında refikam mektubunda gönderdiğim deftere ehemmiyet veriniz. Münevver'in hafızasında ve yahut kendi defterinde mukayyet düyunat da doğrudur. Münevver'e yazdığım mektubum daha mufassaldır kendisinden sorunuz.

Sevgüi baba ve valideciğim! Belki bilmeyerek size karşı bir çok kusurlarda bulunmuşumdur. Beni affediniz, hakkınızı helal ediniz, ruhumu sadediniz, işlerimizin tasfiyesinde refikama muavenet ediniz ve muta olunuz.

Sevgili Hemşirem Lütfiye'ciğim.

Bilirsiniz ki sizi çok severim. Sizin için ve sa'yimin yettiği nispette ne yapmak lazımsa yapmak isterdim. Belki size karşı da kusur etmişimdir, beni affet, mukadderat-ı ilahiye böyleymiş, hakkım helal et, ruhumu sadet, yengeniz Münevver

hanımla oğlum NeziH'e sen de yardım et. Sizi de Cenâb-ı Hakkın lütuf ve himayesine tevdi ediyorum.

Ey akraba ve ehıbbâ, cümledenize elveda, cümledeniz hakkınızı helal ediniz. Benim tarafımdan cümledenize hakkım helal olsun. Elveda elveda cümledenizi Cenab-ı Hakk'a tevdi ve emanet ediyorum. Ebediyen Allah'a ısmarladım. Sevgüi babacığım ve valideciğim...

Oğlunuz Mehmet Tevfik

ÜSTEĞMEN ZAHİT BEYİN MEKTUBU VE VASIYETİ

"Bu günlerde her zamankinden daha önemli muharebelere gireceğiz. Bilirsin her muharebeye giren ölmez. Fakat eğer ben ölürsem sakın gam yeme... Beni ve seni yaradan Allah, bizi nasıl dünyada bkbirimize nasip etti ise, benden şehitlik rütbesini esirgemediği takdirde elbette ruhlanmızı da birbirine kavuşturur.

Vatan yolunda şehit olursam bana ne mutlu... Ancak sana bir vasiyetim var: Birincisi benim için katiyen ağlama. İkincisi eşyamın listesi ilişikte, bunları sat, ele geçecek paradan mihr-i muaccel ve mihr-i müeccelini al, üst tarafileyla bana bir mevlit okut. Eğer bunlar sana borcumu ödemezse, hakkım helal et ve ilk gece aramızda geçen sözü unutma...

Bu vasiyetnamemi aldığınız zaman, yüksek sesle ağlamanıza razı değilim."

AVUSTRALYALI ÇAVUŞ H. D. COLİVER'İN BİR MEKTUBU

Türklerin aslında iyi kalpli insanlar olduğunu biliyorum. İşte bunu kanıtlayan hatırladığım üç olay:

Bir keresinde on iki yaralı askerimiz, cephede Türk Kızılay'ı tarafından bulunur. Esir alınmazlar. Yaraları sarılır ve kendilerine: "Sizinkiler gelip sizi alırlar" deyip giderler. Bir başka sefer bir Türk askeri yarak ve yürüyemeyen bir askerimizi bulur. Yaralarını temizleyip sarar. Onu kuytu bir yere yerleştirir. Arkadaşları tarafından bulunması gecikebilir endişesiyle de yanına, bisküvi ve su bırakır. Yine bir başka Türk yaralı bir askerimizin yarasını sarar ve hemen gitmesini, aksi takdirde bir Alman subayı gelirse her ikisini de vuracağını söyler.

Tüm şiddet ve felaketlerin sorumlusu Alman... Türklerin gözünü de iyice korkuttukları içindir ki Türk, yapısının doğal yönlerini bizlere gösteremiyor.'

BİR ASKERİN GÜNLÜĞÜNDEN

Türk siperleriyle çok yakındı... Bizim siperlerimizle o kadar yalandılar ki, ateş kesildiği zaman alçak sesle konuşurduk, ayaklarımızın ucuna basarak dolaşır ve hiç gürültü çıkarmamaya çalışırdık. Genellikle hava kararır kararır ateş kesilir, biraz daha rahat hareket etmeye başladık. Gecenin orta yerinde ve aşağı yukarı her gün aynı saatte, Türk siperlerinden bir ses yükselirdi. Öyle gür, öyle içli ve dokunaklı bir sesteki ki, dinlemeye doyamaz-dık... Yarım saat kadar süren bu konser, bir zaman sonra, komşu siperlerde de duyulmuştu. Zaman zaman bizim siper, Türk'ün konserini dinlemeye gelenleri misafir ederdi. Bu sese hepimiz hayrandık. Ancak ne söylerdi, bu tat-k ve iç yakan, ruhumuzu kavuran nağmeler ne söylerdi, bümездik, fakat derinden derine etkilenirdik.

Bazen hafif bir esinti çıkar ve bu yanık nağmeleri başka yöne götürürdü. Biz, kulaklarımızı dört açıp daha iyi duymak için, neredeyse başımızı dışarıya çıkaracak hale gelirdik. Efsunlu bir sesteki bu!.. "

Gündüz savaştığımız insanın gece söylediği müziği dinlemek ve ondan etkilenip duygulanmak, ne ilginç bir işti... Ama gerçektiki...

Bir akşam, konser saati gelmişti, ama o alıştığımız ses duyulmuyordu. İkinci, üçüncü, dördüncü akşam, yine konser yoktu... Hepimiz merak içinde kalmıştık. O gece, durumu öğrenmeye karar verdik... Türkçe bUen savaş muhabirine yazdığımız bir kağıdı taşa sarıp Türk siperlerine fırlattık. Bu kağıttaki iki cümleyle, konserin niçin kesildiğini soruyor ve selam yolluyorduk Türklere...

Bir süre soma, fırlatığımız taş, arka yüzü yazılmış kağıtla birlikte siperimize atılmıştı. Bu kağıtta ne yazıldığını biraz da tahmin etmekle beraber çok merak ediyorduk.

Kağıttaki tek Türkçe cümlenin ne dediğini anlamamız uzun sürmedi. Haberi getiren arkadaşımızın yüzünü hüznü bürümüştü. Tabu, cümleyi duyunca, hepimiz aynı

hüzne gömülüverdik... Kağıttaki cümle şöyleydi; - 'O

arkadaşımızı, geçen hafta vurdunuz! *Yeni Zelandalı Bir*

askerin günlüğünden

MUSTAFA ÇORUH'UN BİR ANISI

"Sırtımızı birbirimize dayar da elimize ne geçerse fir-latıverirdik düşmana evlat. Ama ne geçerse elimize; Taş, toprak, demir. Aklımıza ne gelirse... **Onlar bize kurşun atarlardı biz onlara toprak... Gene de öldürürdük onları.** Gecenin yansına yaklaşmamıştı vakit. Düşman, üzerinde bulunduğumuz tepenin diplerinden usul usul bize doğru ilerliyordu. 60 kişi idik. Başımızda tuğ gibi mektepten yeni çıkmış bir mülazım vardı. Bıyıklan yeni terleyen; yanaklan buğday renkli, gözleri henüz anne sevgisi ile parıl parıl parlayan... Elimizde silah yoktu.

Sağımız ve solumuzda bizim askerlerden birkaç kişilik gruplar halinde kuvvetler vardı, ama bunlarla temas etmek için yerinden kımıldayan cehennemi ateş altında kaskatı kesilir kalırdı. Halbuki bize silahtan çok insan lazımdı, ölmeyi korkudan değil vatana lazım olduğumuzdan istemiyorduk.

Bir ara düşmanın ne kadar yaklaştığını anlamak için doğruldum. Mermiler vızır vızır geçiyordu. Hemen yattığım yere saklandım. Kan sıcaktır. Yara sıcakken acımaz...

Onun için hiçbir şey hissetmedim. Fakat göğsümden göbeğime doğru akan ılık, ter gibi bir şey beni gıdıkladı ve kalbimin biraz üzerinde hafif sancı hissettim. Elimi göğsüme sokup geri çekince mesele anlaşıldı. Yaralanmışım. Arkadaşlanm beni yatırdılar. Göğsümü açıp baktılar.

4 yerden kurşun girmişti vücuduma. Oluk gibi kan akıyordu. Sonrasını iyice hatırlamıyorum. Kendime geldiğimde siperin içindekiler tamamıyla sessizdi. Uyumuşlar diye düşündüm. Meğer hepsi şehit düşmüşlerdi. Sadece Hasan Onbaşı başını topraklara dayamış gözleri açık ileri bakıyordu. Benim inlediğimi görünce başım çevirip baktı.

"Mustafa, merak etme, bütün arkadaşlar şehit oldu ama ben yaşıyorum. Sana kimse dokunamaz ben yaşarken." dedi. Dudaklarımı büe kımıldatamıyordum. Gece iyice bastırmişti. Düşman çok yakınlarımızda olmalıydı. Bir ara iri kolların beni kucakladığım hissettim. Hasan Onbaşı beni sırtına alıyordu. Çuval gibi yükledi beni. Kollanm-daki kuvvetin kalanı Üe ona sarıldım. Karanlıklara daldık. Kaçıyorduk, bana öyle acı geldi ki bu kaçış anlatamam. Ama ne yapabildik ki? Epeyi yürüdükten sonra bizimkilerden bir grubun araşma karışık. Benim tedavimi yaptılar. Kurşunlan çakı ile çıkardılar...

Hastaneye kaldındım. Soma öğrendim ki Hasan Onbaşı ertesi akşam beni taşıdığı sipere tek basma geri dönmüş ve oradan bir daha geri gelmemiş. Gün ışığında o sipere gidenler 24 düşman askeri Üe Hasan Onbaşı'nın cesedini bulmuşlar. 4 askeri bir süngünün ucuna şiş gibi geçirdiğini anlata anlata bi-tirememişlerdi."

BİR GAZİNİN HATIRASI

- Hiç on para etmez İngiliz. Hiç korkumuz yoktu ham-dolsun. Gece kum torbasından aşardık. Bizim topçular vardı ki eh attı mıydı onların istihkama düşürdü evvel Allah'ın izniyle. On beş gün sonra bize değiş gelirdi. Geriden gelenler öndekülerden birinci ateş hattını teslim alırlardı. Hiç katiyen siper vermedik evvel elhamdülillah. Bugün gece ateş yaktuar siperlerin tepesinde. Oradan buradan ateş peyda oldu. Meğer eşyasını yakarmış. Bize kalmasın diye. Ondan soma zabitlerimiz müjde dedi. Niye beyim? Dedik. Bu kaçacak galiba bugün dedi. Keşif kolla-n dört tane, dedi. Gitsin istihkamına baksın... dedi.

- Oraya yaz, dedi. Dört kişi fedai çıktık. Yazdm mı beyim? Yumruklarıyla dirsekleriyle gidiş işaretlerini taklit ederek:

- Emekleye emekleye düşman kum torbasının altına vardık. Oradan dinledik. Var mı acep düşman diye... Ses alamadık... Ondan soma "Ya Allah, bismillahirrahmanirrahim" diyerek dördümüz de düşman istihkamına atladık. Selaten Tüncina okuyarak atladık... Baktık ki kimse yok... Ondan sonra birisini posta ettik. Asker'e haber verdik. Ondan soma asker birden hücumla kalktı. Geldi asker gayri istihkamin içine. O yana bu yana aktardık. Kimseler yok. Ne varsa orada teslim aldık. Dört gün durduk. Soma bizi çektiler gayri.

M. İHSAN GENÇCAN'LN HOCASINDAN

NAKLETTİĞİ HATIRA

"Gelibolu'da oturmakta idim. Çanakkale'de 9. Tümen teşekkül edince gönüllü olarak kıtaya kaydoldum. Savaş ilerledikçe din görevlilerinin yerleri de belirsiz olmuştu. Bizim gibi gençler -o zaman 28 yaşında- savaşın içinde görev yaparken, yaşlılar sargı yeri ve hastahanelerde görev ifa ediyorlardı. Ben Seddülbahir Cephesi'nden savaş bitinceye kadar hiç ayrılmadım. Miladi 1915 yılında Ramazan, 13 Temmuz Sak günü başlamış, 11 Ağustos Çarşamba günü

bitiyordu. O gün -yani arife günü- idi. Cephe Kumandanı Vehip Paşa beni çağırdı: "Hafız! Askerin bir talebi var. Yarın Ramazan Bayramı, sabahleyin hep beraber bayram namazı kılmak istiyorlar. Eratın toplu bir halde bulunmaları tehlikeli ve düşman için bulunmaz bir fırsattır. Tekliflerini kabul etmedim. Sen de, münasip bir lisan ile anlatırsın!" dedi. Paşa'nın yanından ayrılmıştım ki, zamanın ulularından gözü gönü Hak adma bağlanmış arif, zarif bir zat çıktı karşıma. Bilgide kimse onunla yarı-şamazdı. Develer yükü okumuştı. Sohbette onu dinleyenler yangın içinde olsalar sohbeti bırakıp ateşten kaçamazlardı. Bu zat o gün oradaydı. Bana dedi ki: "Sakın ola ki erata bir şey söyleme, gün ola, hayır ola! Allah ne derse o olur!"

1915 yılında Ramazan, 13 Temmuz Salı günü başlamış: 11 Ağustos Çarşamba günü bitiyordu. O gün yani arife günü idi.

12 Ağustos 1915 Perşembe günü Ramazan Bayramının sabahı erken kalktım. Müslüman Türk askerleri, Bayram Namazını mutlak eda edeceklerdi. Aynı göle dökülen sular gibi, Allah sevgisiyle birleşen yüzlerce asker ayakta idi. Hak katında birlikte secdeye varacaklardı. Hep beraber başımızı göğe kaldırdık; hevenk hevenk beyaz bulutlar göründü. Biraz sonra da bu bulutlar yere çöktü. Herkes "Allahu Ekber" deyip yüzlerini toprağa sürdü. Hepimizin içinde ince bir huzur çiçeklenmiş ve Yüce Allah bizi bulutların içinde görünmez hale getirmişti. Bu ulu kişi askerın karşısında baş kesti; o derin, o tatlı, o yanık sesiyle, Hazret! Kur'an'dan "Fetih Suresi'nin 9. ayetine kadar okudu. Sonra iki rekât bayram namazı eda edü-di.

Namaz bitiminde, yüzlerce asker hep birden "La ilahe illallah Muhammedür resulullah" sözlerini devamlı tekrarlıyorlardı. Askerin betleri benizleri kül gibi olmuş, kimsenin yüreğinde dur durak kalmamıştı. Bu duruma taş olsa dayanamazdı. Görenler mi seyredenler mi dayanacak? "Allah! Allah!" diyen kendinden geçiyor, sanki birlik göklerine uçmak istiyorlardı. Allah Üe bir bütün olmanın Uahi ahengi içinde varlıklarından, benliklerinden soyunmuşlar, kendülerinden geçmişlerdi.

Zığındere'nin susuz yatağında, bir alçalıp bir yükselen "La Üahe Ülallah" sesleri, insanın kalbini kah varlığın sonsuz ufuklarına koşturuyor, kah yokluğun takat getirmez güzelliğinde dinlendiriyordu. Hak'tan başka Hak yoktu. Tekrarlanan hep buydu. Sonra, kısa bir sessizlik oldu ve arkasından düşman siperlerinden yükselen, "Allahu Ekber, Allahu Ekber!" sesleri bir uğultu şeklinde bize kadar perde

perde geldi. Daha sonraki günlerde öğrendik ki, İngiliz sömürgesinin Müslüman askerleri; Müslüman Türk askerleri karşısında savaştıklarını duyunca isyan etmişler ve derhal geriye alınıp, cepheden uzaklaştırılmış.

12 Ağustos 1915 tarihinden soma, Seddülbahir Cephesinde durum oldukça sakinleşirken, Anafartalar Cephesinde ise kan gövdeyi götürmekteydi. Evladım, bu bulutları yere indirip sis halinde bize gösterilmesi ancak

Hazret! Allah'ın emriyle, dört büyük melekten biri olan Mikail Aleyhisselam tarafından yerine getirilmiştir. Bu olay, Ulu Allah'ın büyük bir mucizesiydi."

FRANSIZ JEAN GRAMMONT'UN ANISI

"Bir top mermisi cephaneliğimize isabet ederken, bir mayına çarptık. Bouvet zırhlısı sancak tarafından yana yatarak hızla batıyordu. Arkadaşlarımızla kendimizi denize bıraktık. Kırk beş dakika sonra sahile vardık. Hava soğuktu, ıslanmışık ve yorgunluktan bitkindik. Ama daha doğrusu korkudan perişandık.

Bir süre soma, sahilin az ilerisindeki tepelerin ve ağaçların arasından Türk askerleri görüldü. İşimiz tamam diye düşündüm. Önce haninize baktılar. Soma ellerindeki silahları yanlarına bıraktılar. Kaputlarını çıkardılar. Bize doğru geldiler. İşaretle üzerlerimizdekileri çıkarmamızı anlattılar. Kaputlarını bizler giydik.

KoUanımızdan tutarak kaldırdılar. Yukarı doğru yürümeye başladık. Hayret, hepsi sanki ailemizden biri gibi davranıyordu. Bir barakanın içine soktular. İçeride büyük bir soba yanıyordu. Etrafına dizildik. Az soma erler ellerinde çanaklarla yanımıza geldiler. Çorba ve ekmeği getirmişlerdi. Biraz soma kuru çamaşırlar da getirdiler. Şaş-kıngımız devam ediyordu. Genç bir subay geldi. İsmi not ettim: Hasan Galip. Ve:

"Geçmiş olsun. Sizler için savaş bitti. Şimdi artık bu körolası savaşın sonuna kadar misafirimizsiniz... Ne yazık ki yiyecek çok şeyimiz yok. Nemiz varsa paylaşacağız. Kısmet. Üzülmemenizi rica ederim. Bir isteğiniz olursa nöbetçi onbaşıya söyleyiniz." dedi. Teğmen ve erler sigara ikram ettiler. Esir değil sanki hatırlı misafir gibiydik. Türklerin bu civanmertliklerini hiç unutmadım..."

(Bu olayı Pterre Loti "Le Question Armenienne" adlı eserinde nakletmektedir.)

HZ. PEYGAMBERİN TÛRBEDARINLN

ANLATTIKLARI

Vehbi Vakkasoğlu "Bir Destandır Çanakkale" adlı eserinde, 1928 yılında Cemal Öğüt Hoca'nın başından geçen bir olaya şöyle yer veriyor:

"Yıl 1928. Osmanlı'nın son dönem alim, arif ve zarif hocalarından biri, Alasonyak Cemal öğüt Hacca gider. Çünkü davet, bizzat Efendirmiz'den gelmiştir.

Büyük bir hasretle, aşkla, iştihakla yapılan bu Hac ibadeti, anlatılamaz feyizlerle ve hatıralarla doludur. Ancak bu hatıralar anlatılamaz, açıklanamaz. Çünkü o yıllar, hac ibadetinin yasaklandığı zor ve acılı yıllardır... Ama o hatıralardan biri vardır ki, asla unutulmamalıdır. Çünkü bu hatıra, Çanakkale'nin örtülü güzelliğidir. Çünkü bu hatıra, Güzeller Güzeu'nin, Çanakkale'deki Mehmetçiğe, dolayısıyla da onun cephede temsil ettiği mületimize ilgisi ve sevgisidir.

Hocaefendi, Medine-i Münevvere'de, bir çok değerli zevatla tanışma ve konuşma fırsatı bulur. İşte bu mübarek zatlardan biri de, Efendimiz'in türbedandır.. Allah Re-sulü'nün komşuluğunu her türlü dünyevi varlığa tercih eden bu ak sakallı, ak yürekli Hak dostu, aynı zamanda sadık bir Osmanlı'dır.

Osmanlı dostluğu artık hasrete dönüşmüş ve gözyaşlarına karışmıştır. "Devlet-i Aliye" der, başka bir şey demez... O devir Osmanlı'nın Mekke-i Mükerre ve Medine-i Münevvere'de hakim değil hadim (hizmetçi) olmayı şeref bildiği günlerdir. Bu gerçeğe rağmen Osmanlı'yı Allah ve Resulü için seven bu zatın tavrı, Hoca efendinin hoşuna gider. Biraz da şaşırır; çünkü onun bu ilgi ve sevgisi başkalarında yoktur. Ve sormaktan kendini alamaz: "Niçin bu derece Osmanlı muhabbeti? Neden Allah ve Re-sulü'nün muhabbeti Osmanlıyı sevmeyi gerektirir?"

Bu pir-i fani olmuş, nurlu adam, hiç duraksamadan şu cevabı verir: "Osmanlıyı İslam namına sevmek için bir hatıram bile bana yeter de artar!"

Hoca efendinin ısrarı üzerine, bu gerçekten tek ve eşsiz hatırayı şöyle açıklar:

"1915 yılı haccına Hindistan ulemasından bir zat da gelmişti. Bu zat, hem alim, hem de deruni dünyası zengin bir Allah dostu idi. Hac'dan evvel, Resulullah'ı ziyaret için, Medine-i Münevvere'ye gelmişti. Kendisiyle tanıştık, uzun sohbetler ettik. Fakat bir türlü gözünün yaşı, gönlünün kederi

dinmiyordu. Bu hüznün günlerce geçmediğini görünce sebebini sordum:

- "Burası, cennet bahçesi, Resulullah'ın mescidi, makamı. Neden burayı ziyaret sizi sevindirmiyor? Yoksa gözünüzden akan sevinç gözyaşları mı?

O mübarek zat, gözyaşları daha da çoğalarak şu cevabı verdi:

- "Keşke göz yaşlarım gönlümün sevinçlerini yansıtmış olsaydı! Maalesef öyle değü. Bunca yıl sonra, nasip oldu, o Güzeller Güzeli'ni ziyarete geldim. Yanında, yakınında özlem gidereceğim. Fakat müşahede ettim ki, Resulullah (s.a.v) makamında değil. Acaba gerçekten müşahedem doğru mu? Öyleyse Resulullah niçin burada değil? Yoksa, benim kalp gözüm mü körelmiş? Resulullah'ın varlığım neden hissedemiyorum? Hangi hatam hangi günahım onunla olmaya onunla dolmaya engeldir? İşte, Medine-i Münevvere'ye geldim geleli bu düşüncelerle perişanım."

Yaşlı Türbedar, bu ifadelerden soma ne diyeceğim bilemez. Ama onun da kafası karışır. Çünkü bu mübarek zatın duygu ve düşüncelerinde samimiyeti gayet açıktır. Çok uzak mesafelerden manevi ruhani bağlantı kurduğu, Güzeller güzelini yanmasında iken görememek, duyama-mak, hissedememek nedendir?

O gece, yaşk türbedar, bu etkileyici düşüncelerle yatağına uzanır. Sabah namazına doğru, rüyasında Güzeller Güzeli'ni görür. **Tabu** çok sevinir, heyecanlanır ve Hindistanlı Alim'in anlattıklarını hatırlar Ancak o konuda bir şey sormayı edebe aykırı bulur, soramaz. Fakat Allah'ın Resülü, onu merakta bırakmaz ve buyurur ki:

"Evet hissedilen doğrudur. Ben şimdi Medine'mde değilim. Çanakkale'deyim. Çok zor durumda olan asker evlatlarımızı yalnız bırakmaya gönlüm razı olmadı. Şimdi onlara yardım ediyorum."

Böylesine üzerimize titreyen, çaresizliğimizi görünce yardımımıza koşan şefkat ve merhamet zirvesidir bizim Peygamberimiz, (a. s. m.) Allah hepimizi şefaata mazhar buyursun. Amin!.

BİR ANZAK ASKERİNİN HATIRASI

"Bir gün çok susamıştım, su içmek için dereye indim. Bir Türk subayı başımda aniden beliriverdi.

Ödüm koptu. Fakat susuzluktan oraya geldiğimi anlayınca "Haydi iç ve çek git buradan" dedi bana dokunmadı."

**215 OKKA (276 KİLO) MERMİYİ KALDIRARAK
FİZİK KURALLARINI ALT ÜST EDEN
SEYYİD ONBAŞININ HATIRASI**

18 Mart o korkunç ve dehşetli deniz savaşında, düşmanın ölüm kusan toplarından biri Rumeli Mecidiye Tabyasına isabet etmesi sonucunda, cephanelik havaya uçmuş ve 13 topçumuz şehit olmuştur. Tabyada sadece Yüzbaşı Hilmi Bey, topçu neferi Niğdeli Ali ve Koca Seyit kurtulmuştur. Bataryada bir de vinci kırılmış top kalmıştır. Gerisini Topçu neferi Koca Seyit'ten dinleyelim:

Toprağın altından çıktım. Baktım ki, 13 arkadaşım şehit olmuş. Bir ben kalmışım, bir de Niğdeli Ali, bir de batarya komutam Yüzbaşı Hümi Bey. Arkadaşlarımın bu şekilde gözlerimin önünde şehit edilmesini içime sindiremedim. Anamın bana öğrettiği duaları okudum. Size izahım yapamayacağım bir şeyler oldu içimde. Merminin yanma koştum. Topun vinci de bozulmuştu. O'nun mermiyi bir kez kaldırdım. Niğdeli Ali beni biraz destekledi. Basamaklardan çıkarken kemiklerimin çatırtısını duyuyordum. Mermiyi namluya sürdüm. Patlattım. İsbet ettiremedim. Aynı olayı üç kez tekrar ettim. Üçüncü mermiyle onların en büyük zırhlıları olan "Ocean" zırhlısını dümen kısmından vurdum. Arkadaşım Ali ve diğer bataryadaki arkadaşlarım: "Vurdun onu Koca Seyidi Vurdun onu!" diye bağıyorlar, arkamdan sevinç çığlıkları atıyorlardı. Gerçekten o anda zırhlı etrafında dönmeye başladı. Denizin ortasında tam bir panik yaşıyordu."

Hadiseyi öğrenip Cenab-ı Hakka şükreden Cevat Paşa, daha soma Koca Seyid'i tebrik ederken ondan aynı ağırlıkta bir başka mermiyi daha kaldırmasını istemiş, ancak Koca Seyit ne kadar uğraştıysa da, değil kaldırmak yerinden bile oynatamamıştır Bunun üzerine:

- "Paşam! Ben o zaman bu mermiyi kaldırırken gönlüm Allah'ın feyziyle dopdolu idi. Kendimde bir başkalık hissetmekteydim. Bu ağırlığı kaldıracak bir makama ulaşmışsam, bu Cenab-ı Hak'a yaptığım duaların mukabilinde idi ki, o ana mahsustur. Şimdi kaldıramam kumandanım, mazur görün. Fakat siz o düşmanı tekrar buraya getirirseniz, benim de bu mermiyi nasıl kaldırdığımı o zaman

görürsünüz." Bunun üzerine Seyit, içi boşaltılan mermiyi, başka bir ifadeye göre ise maket bir mermiyi kaldırmış ve böylece de resmedilmiştir. Koca Seyyid'in gerek Çanakkale'de, gerekse memleketi Havran'daki mermiyi kaldırır vaziyetteki büstleri, içi boşaltılarak kaldırdığı mermi maket görüntüsüdür.

Mükafatlandırmak amacıyla kendisine ne istediği sorulunca: "Ben pehlivan yapıyım. Bir tayınla (ekmek) karnım doymuyor kumandanım. Emretseniz de bana iki tayın verseler." der. İsteği kabul edilmiştir. Ancak bu defa diğer arkadaşlarım düşünerek bu isteğinden de vazgeçmiş, bunun üzerine de Onbaşılık rütbesiyle taltif edilmiştir.

Seyit Onbaşı, savaş soması köyüne dönüşünü de şöyle anlatır: "Dokuz Sene askerlik yaptım. Dokuz sene kendime iyi baktığım, tam manasıyla temizlendiğim söylenemez. Şimdi saçım sakalım birbirine karışmıştı. Annemi, babamı, eşimi ve yavrumu çok özledim. Askere gitmezden önce evlenmiştim. Acaba hanımım beni evde bekliyor muydu? Yoksa; başka bir yere mi kalktı gitti? Bir kız çocuğum dünyaya gelmişti. Şimdi beni görse -(babacığım) deyip boynuma sarılabilir mi? Acaba anama babama ne oldu? Yoksa öldüler mi? Bunları düşünürken gecenin bir yansında evimin kapışma geldim. Doğduğum, büyüdüğüm evi tanyivermişim. Şu kapı. Hasan Dayımın evinin kapısı. Şu da teyzemin. Fakat herkes uyumuştur. Kapıyı çalsam, beni böyle görseler onlan korkutur muydum? Beni tarayabilirler mi? Çok da yorgundum. Hepsini de çok özledim. Her şeye rağmen kapıyı çaldım. İçerden "Kim o?" diye seslenenin, dokuz sene soma, anamın sesi olduğunu hatırlayıverdim. Baktım ki, vefalı hanımım beni bekliyor. Seyid'im gelecek diye. Hep beni beklemiş. Kız çocuğum dokuz yaşma gelmiş. Ona: "Bak baban gelmiş, babacığım de. Git boynuna sarıl!..." diyorlar. O bana baba diyemiyor. Yüzünü sakıyor. Daha benden kaçıyordu. Babam iki sene önce vefat etmiş. Onu ancak mezarlıkta ziyaret ettim. HelalleşebÜdim."

1936'da Atatürk Edremit'e gidiyor ve Koca Seyyid'i soruyor. Tanımadıklarım anlayınca şöyle diyor:

- "Sizi onunla tanıştırmak istiyorum. Yaptığınız müle-tin kahramanlarına vefasızlıktır. Kendisini tanıyın ki, bu topraklar üzerinde yaşamının bir bedeli olduğu bilinsin." Sonra bulunarak getiriliyor.

- "Koca Seyyid! Bu elbise sana çok yakışmış. Onu nereden aldın?"

- "Paşam sizin geldiğinizi haber verdüer. Çok sevindim. Bana bu elbiseyi giydirdiler. ("Tıraş edilip Nahiye Müdürünün elbisesi giydirilmişti.) Kaymakam bey öyle uygun gördü."

Bunun üzerine Atatürk:

- "Siz vatanı için, mületi için, namusu için canını ortaya koyan böyle insanları bu kadar mı tanıyorsunuz?"

Eğer siz onları tanımazsanız geleceğinizi göremezsiniz. Hedeflerinizi bulamazsınız" diyor.

Gerçekten, Çanakkale'de kanı, cam pahasına çarpışan ve destanlar vücuda getiren, bu yiğit insana ne devlet, ne de millet sahip çıkmıştır. Odunculuk ve kömürcülük yaparak geçimini temin etmeye çalışmış ve sonunda amansız bir hastalığa yakalanarak 1939'da vefat etmiştir.

Böyle bir kitap yazmaya karar verdikten sonra 2003 yazında, Seyyit Onbaşı hakkında araştırma yapıp bilgi toplamak gayesiyle, değerli dostum M. Nihat Ünal ile birlikte önce Havrana, ardından da Çamlık köyüne gittik. Öncelikle, Cahit Sıtkı'nın meçhul askere seslenirken:

"Bir yanda yaptıkların destanlar dolusu, Bir yanda sürüp gider nankörlüğümüz, Doğrusu yüzüm yok çiçek getirmeye."

Dizelerindeki mahcubiyet içerisinde mezarım ziyarete gittik ve ruhuna dualar gönderdik. Köy imamını da bularak ailesini ziyarete gittik. Seyyit Onbaşı'nın 90 yaşlan-j **kuşu** dizi. Ais'a

za-

redede ki insanların da dala kızı Ayşe Yeter avıuaa iDançı manda torunları, ka-ıştu. Bir taraftan çocukları ve çe\ alımıyla epey bir kalabalık oluşmu ayran-hbete başlamak için lanmızı içerken, bir taraftan da sc şe ninenin yanma Ay-ı Mehmet Yeter, oturdum. Oğlı kulakları biraz ağır işitir diyerek sek anamın kulağına eğildi ve sesle:

yük-

- "Ana bu arkadaşlar dedem ya gelmişler." dedi. Bunun üzerir geçti. Ben de aynı ses tonuyla ku

hakkında bilgi toplama-e aramızda şu konuşma lağına eğilerek sordum:

- "Ayşe nine nasılsın, iyi mis

in?"

- "Eyyim evlat eyyim, Çok ş

öle bu günümün " : benim yaşım kaç oldu-

"Yaş kaç?"

du?"

- "Ne bilen ben, oğlum Memel

oruz, ama 90'a yaklaşü

"Kesin olarak biz de bilmij

heralda."

- "Ayşe nine bize biraz rahmetliden bahseder misin?"

- "Ne anlatam ben bilmen ki..."

- "Çanakkale savaşlarını, oradaki kahramanlıklarım evde hiç anlatmaz mıydı?"

- "Yoo! Öyle pek fazla anlatmazdı. Emme bi tayın (ekmek) fazla vemişler."

- "Sağlığında ne iş yapardı?"

- "Ne iş olursa yapardı. Odun taşırdı, kömür yapardı, hamallık yapardı. Herkes gibi o da çalışırdı işte."

- "Devletten hiç yardım almadı mı? Maaş falan bağlanmadı mı?"

- "Yo yo evladım. Bi çivi bile almadı. Vatan sağolsun n'apam."

Bu arada içeriden eline bir poşet dolusu evrak alarak geldi Mehmet Bey. Bazı, madalya ve şiltler, resimler, Çanakkale ile ilgili hazırlanmış bazı, dergi ve broşürler... Hep beraber baktık ve müsaade isteyerek ayrıldık. Oraya kadar gitmişken köy kahvehanesine uğramadan da geçilmezdi tabii. Gündüz olması hasebiyle fazla kalabalık olmayan kahvedekiler gayet sıcak karşıladılar bizi. Çaylarımızı içerken dedim ki: "Arkadaşlar biz çok uzaklardan, sizin de medar-ı iftiharınız olan Seyit Onbaşı hakkında araştırma yapmaya geldik." Hep birden:

- "Hoş geldiniz, salalar getirdiniz..." dediler.

- "İçinizde onu tanıyan, sağlığında onunla sohbet eden var mı? Koca Seyit nasıl bir insandı?"

Birisi:

- "Valla beyim o da senin, benim gibi bir insandı. Fakat rahmetli çok kıvıtlıydı. Bazan biz odun çekerken merkep çamura basıp batardı. Biz uğraş Allah uğraş. Çıkaramazdık. Bakardık merkep de batacak, hemen onu bulurduk. Gelince bir el atardı. Üstündeki odunlarla bir-

İlkte ya Allah tutar merkebi kaldırıp kenara goyuverirdi yani. Bu gadar güçlüydü..." dedi.

Bir diğeri de dedi ki:

- "Valla O öyle fazla konuşmazdı. Zaten fazla konuşacak fırsatı da yoktu. Ama bi tayın meselesi varmış onu ara sıra çok sorarlarsa anlatırdı. Pehlivan yapılı olduğu için fazla tayın istemiş, fakat sonra ondan da vazgeçmiş. Konuşacak takati mi vardı ömrü perişan geçti garibin..."

Bizi resmi görevli falan zanneden köşedeki adam birden sesini yükselterek gürledi:

- "Son birkaç yıldır bu garibi arayıp sorar oldunuz. Madem bu adam o kadar kahraman bir adamdı da şimdiye kadar niye arayıp sormadınız. Sağlığında gelip aramadınız. Zavallı yan aç, yan tok, üstte başta yok, fakir ve perişan yaşadı. Bir gün yüzü

gülmedi. Bu kadar yü geçtikten soma mı değerli oldu? Niye sağlığında bu adama sahip çıkümadı? Şunu yapmış, bunu yapmış... Evet madem bu devlete, bu millete hizmeti geçmişse adamın elinden tutulmalı, yardım edilmeliydi. Öyle kuru kuruya nutuk atmakla olmaz. Sağlığında bir dilim ekmek veren oldu mu siz onu söyleyin..."

Bu sözler üzerine soğuk bir hava esti kahvehanede. Bir kaçı birden dönerek ona:

- "İyi, hoş sen haklısın da, bu arkadaşların bunda bir suçu yok. İşte bu arkadaşlar ne güzel bunlan bizden öğrenmeye gelmişler. Kitap yazacaklar. Tabi bunlan da anlatacaklar..." diye bizi savunma ihtiyacı duydular. Biz de izin isteyerek ayrıldık. Dönüşte mezarlığa uğrayıp, Koca Seyid'e elveda derken, Enis Behiç'in:

*"Ne alçak görünür şu fani hayat. Baktıkça
samimi uzletinize Bir anda coşarak ağlarım;
Heyhat... Günahkar gözyaşım layık mı
size?..."*

rmsralanmn ifade ettiği anlam ve burukluk içinde üzümlere ayrıldık.

ÇANAKKALE ÇINARLI KÖYÜNDEN

MUSTAFA ACARIN ANISI

1310 doğumluyum. İstanbul'da Akhisar torpidosuna verdiler. Ateşçiydim ve kömürle çakşıyordum. 18 Mart günü düşmanın boğazı zorlamasını gördüm. Kimisi battı, kimisi yandı, kimisi de döndü gitti.

Çanakkale'de sevkıyat iskelesinde üç muhrip demirliydik. (Akhisar-Yarhisar-Kütahya) Sabah nöbetteydim. Düşman zırhlıan mızıka çalarak geliyordu. Her yerden top atıyorlardı. İngiliz, Fransız donanmaları, Karanlık limana doğru geldiler. Her yandan çok ateş oldu. Düşman zırhlılarından bazıları yanıp geri döndü. Boğazı geçemediler. Düşmana Barbaros ve Turgut Reis gemUeri ateş açıyor, aşirtma yapıyordu.

Bir gün bir düşman denizalüsü Barbaros muhribini batırdı. İstanbul'dan cepheye erzak taşırdık. Bir gün Yavuz'la Midilli muhribi boğazdan çıkıp düşman donanmasını bombardımana tuttu. Midüli mayına çarpıp battı. Yavuz da yara almış vaziyette geri çeküdi. Yavuz'a bir uçak saldırdı, fakat uçağı düşürdüler, yarak denize düştü. Yavuzla beraber İstanbul'a döndük.

DR. HİKMET ARDA'NIN ANISI

"Edirne'deki 2. Alay'ın 3. tabur doktoruydum. Alay kumandanımız AH Bey'di. Babacan, disiplini sever, çok dürüst, çalışkan bir zattı.

Birinci tabur kumandam Binbaşı Lütfi Bey, uzun boylu, babacan zayıf bir zattı. Bütün işi gücü, taburunun hayvanlarının, koşumlarının ve semerlerinin tamiri idi. Askerin talim ve terbiyesini kıymetli bölük kumandanlarına bırakmıştı.

Tabur kumandam Lütfi Bey'in bu tavrı, bazı kumandanlar tarafından tenkide tabi tutulurdu. Ancak Alay kumandam, 'Bırakın benim tabur kumandanımı. Ben onun her işinden memnunum.' der, kumandanına kol kanat gererdi. Nihayet bir hafta sonra, biz de Çanakkale yolunu tuttuk. Artık harp sahasına girmiştik. Seddülbahir, Kere-vizdere'de bize ayrılan siperleri devir teslim aldık. Siperlerimiz düşman siperlerine çok yalan, bazen on-onbeş metre kadar birbiri içine girmiş vaziyetteydi. Sargı yerim, öyle diğer harp sahneleri gibi geride değil, harp sahası olan siperler arasındaydı. Seddülbahir'de bizim karşımızda Fransız kıtaları vardı. Bunlar arasındaki Senegalliler, harpçi ve cesur idiler. Satırları meşhurdu. Bu satır yaralan cidden amansızdı.

Bir gün yine ölüm kalım harbine tutuşmuştuk. Düşman askerleri sel gibi hücumla kalktılar. Karşılık vermemiz fayda vermiyordu. Esir kaldım. Başımıza dikilen Se-negalli, simsiyah yüzünden akan terle, güneşin karşısında adeta bir bronz heykel gibi, elinde satıyla dikilmiş duruyordu. Karşı koymama imkan yoktu. Kaç dakika geçti hatırlamıyorum; müthiş bir Allah Allah! nidası kulaklarımızı yırttı. Başlannda, Alay kumandamızın himaye ettiği, o mütevazi ve dindar kahraman, 1. Tabur kumandanı Binbaşı Lütfi Bey... Askerlerin basma geçmiş ve yetiş Ya Muhammed kitabın gidiyor diye naralar atarak, askerleri heyecana getirip ileri atılmıştı... Başımızda dikilen Se-negalli de canım kurtarmaya çalışan arkadaşları ile beraber kaçtı. Korkunç bir rüyadan uyanır gibiydik.

Alay kumandanımız, tabur kumandam Lütfi Bey'e olan itimat ve sevgisini şöyle izhar etti: "İşte görüyorsunuz ya, himayemi çok gördüğünüz ve serzenişte bulunduğunuz bu zat'ı ben bu gün için tuttum."

ÇAN-GÖLE KÖYÜNDEN

MEHMET YAVAŞ'IN ANISI

Adım Yetim Mehmet'tir. 1301 doğumluyum. Çanakkale'de çarpıştım. Seddülbahir'de 6 ay siper kazdık. Soğanderede de siperler kazdık. Sabaha karşı Seddülbahir önüne bir vapur geldi, demir attı. Sabah olurken geminin etrafı kayıklar ve askerlerle doldu. Bize doğru geliyorlar.

Ateşe başladık. Bir çok kayık ve asker suya gömüldü. Fakat bitmiyordu. Denizin üzeri hep gemiydi, zırhlısı da çoktu. İngiliz zırhlıları bizim arkamıza ateş ediyorlar, bize imdat gelmesin diye. Öyle bir ateş açtılar ki, 26. alayı toprağa gömdüler. Biz 25 kişi Sıçanyolundan kaçtık. Seddülba-hir'e gelince marmüerin, kurşunların gökyüzünde sürekli patladığını gördük. Bir binbaşı bize bir dereyatağı buldu. Ve dedi ki:

- "Arkadaşlar vatan elden gidiyor, ırz, namus gidiyor."

Soğandere'de hücumla kalktık, denizden gavurun makineli tüfek ateşi geliyordu. Biz de karşılık veriyorduk. Gavur, askerini kılıçla döver döver üzerimize yürütüyor, ama asker yürümüyor. Yatsıya kadar ateş yaptık. Sonra 25. Alay imdadımıza yetişti.

Soğandere'de belimden ve bacağımdan yaralandım, belimde hâlâ kurşun duruyor.

*"Çanakkale içinde bir dolu sandık Alayların
içinde dört asker kaldık. Çanakkale içinde bir
top kestane Kalan gazilere çalı dibi hastane."*

Çalı dibinde doktor yaralarımı sardı ve sipere gene geldim. Her akşam Soğandere'ye asker gelir, sabaha kadar erirdi. İngiliz söktüremedi... Bakü, bir kolayım bulamadı, çekti gitti

İngÜiz'in bıraktığı çuvallardan, yağın yağmur altında avuç avuç üzüm yedik.

MÜLAZIM AHMET HALİT'İN HATIRASI

Çanakkale'de çarpışıyorduk. Siperlerde bulunduğumuz sıralarda düşman tarafından bir askerın sıçrayarak bize doğru yaklaşmakta olduğunu gördük. Korkusuz bir delikanlıydı bu, fakat bu askerın bize yaklaşmasına engel olamıyorlardı. Düşmanımız, anlaşılın bize sokularak el bombası atacaktı. Arkadaşlarım birkaç el ateş ettiler, isabet ettiremediler. Hemen silahı doğrultarak nişan aldım ve ateş ettim. Vurularak yere düştü ve bir müddet debelendikten soma hareketsiz kaldı. Sürünerek yanma gittiğimde, ölmüş olduğunu gördüm. Fransız üniformalı, zenci bir askerdi bu. Üzerini yokladım, iç cebinde

bir şişlik vardı. Elimi, üniformasından içeri sokarak onu aldığım da dona kaldım. O değil de ben vurulmuştum sanki.

Elimde tuttuğum şey, sözde düşmanım olan zencinin kanlarıyla ıslanmış bir Kur'an'dı. Ah sömürgeci İngilizler, ah o Fransızlar. 'Ahmet Halit Üngör, Fransız askeri üzerinde bulunduğu Kur'an-ı Kerim'in- Bu Kur'an şu anda Abide alü müzesindedir- kapağma şunları yazmıştı: **'İş bu Kelam-ı Kadim, Çanakkale Muharebesi'nde Kumka-le'de ihraç edilen (karaya çıkarılan) Fransızlarla icra ettiğim 24 saatlik muharebeden sonra bir siyahi İslâm askeri üzerinden çıkmıştır.'**

ESAT PASA^{Nm}HATIRASI

Çanakkale Savaşlarında kolordu komutanı olan Esat Paşa, hatıralarının 3. cildinde şu bilgileri verir:

"Mustafa Kemal Bey, esir aldığı bir İngiliz zabitanı bir ata bindirerek bana göndermişti. Karargahıma geldiği vakit benzi sapsarı ve vücudu titriyordu. Beygirden indirilmesini ve hakkında iyi muamele yapılmasını ve çay verilmesini tembih ettim. Almanca bildiği için, bizzat isticvap etmek istedim. Adı Peterson ve rütbesi mülazım idi. Niye titrediğini sordum. "Beni öldüreceksiniz. Onun için titriyorum. Haber aldımıza göre Türkler esirlerini öldürü-yorlarmış" dedi. "Biz Türkler esirlerimizi hiçbir vakit öldürmeyiz. Kendi askerlerimize ettiğimiz muamelenin aynım, onlara da tatbik ederiz. Müsterih olunuz. Şimdi size yiyecek ve içecek versinler. Soma görüşürüz." dedim.

Bir saat kadar istirahattan soma celbettirdim, Yanıma geldi. Benzi yerine gelmişti ve artık titremiyordu. Karaya çıkan İngiliz kuvvetlerine dair malumat istedim.

Müfredatlı bir malumat vermek istemediğini hissettim. Yalnız ne kadar fırkanın karaya çıkarıldığını sordum. Avustralyalı ve Yem Zelandalı 4 tugay olduğunu soyleye-büdi. Sıkıştırmak: istemedim. Liman Von Sanders Paşa'ya mahfuzen gönderdim."

Esat Paşa, 12 Mayıs 1915 günü İngilizler'in Triumph zırhlısının batışım da şöyle anlatıyor: Anburnu Üe Kabatepe arasında Triumph zırhlısının yana yattığım, topçu kumandanım Hasan Rıza Bey haber verdi. Dürbüne koştum. Hakikaten zırhlının direklerim takriben 30 dereceye kadar eğümiş bir vaziyette gördüm.

Mürettebatının bir kısmı denize atlıyor, etraftan torpidolar ve tahliye vapur ve sandalları yanaşıyordu. Öbür taraftan ne

kadar nakliye ve zırhlı gemi mevcutsa, acele olarak açüp hızlı seyirle İmroz adasına doğru gitti. Bu esnada Triumph, süratle meyillenmeye başladı ve birden bire yana yattı. Müteakiben omurgası havaya gelmek üzere altüst oldu. Direkleri semaya müteveccihken, şimdi denizin dibine döndü. Zırhlının yarılardan sular fişkırıyor ve bu yüzden tahliye sandalları yanaşamıyordu. Zırhlının etrafında bulunan ağlar, denize düşenleri altına almış, kurtulmak ihtimalinden vazgeçmemiştir. Bu anda, kaplumbağa gibi kırmızı bir sırttan başka bir şey görünmez oldu. Bu sırtın burun tarafı, tedricen denizin dibine teveccüh etti ve kıçındaki çifte uskur görünmeye başladı. On dakika geçmeden Yunus balığı gibi bir takla atarak görünmez oldu. Deniz büyük köpükler içinde kaldı. Zırhlının mürettebatının ancak yansı kadar kurtulabildi. Triumph'un 700 mürettebatı vardı."

Esat Paşa, Veliaht Yusuf İzzettin Efendi'nin ziyaretini de şöyle anlatıyor: "6 temmuz Pazartesi günü saat 4'te Veliahd-ı Saltanat Yusuf İzzettin Efendi'nin harp cephelerini ziyaret etmek maksadıyla ordu karargahına geldiğim, ordu erkan-ı harbiye reisi Miralay Kazım Bey bana haber verdi... Ordu karargahına gittim. Düşman tayyarelerinin bomba attıklarını, Veliaht'ın cepheye gelmesinin mahzurlu olduğunu söyledim... Veliaht sinirleniyor ve ne olursa olsun cepheye hareket etmek istiyordu. "Bir veliahdımız vardır. Bütün ordu onu muhafaza etmek mecburiyet ve mesufiyetindedir." deyince biraz sükunet buldu... Erkan-ı Harbiye reisim Fahrettin Bey (Altay) da, ilerlemek caiz değildir diye telefon etti... Fakat yolumuza devam ettik. Bir düşman mermisinden, gayet kıymetli Haydar Efendi naramda bir topçu yüzbaşısı ve Mehmed Efendi namında bir topçu mülazimi ile iki nefer şehit oldu. Düşmanın bütün bu hareketlerinden, Veliaht'ın Gelibolu yarımadasında bulunduğu dair malumatı olduğu istidlal edilmekteydi. Kemalyeri'nden aşağıya inen dereciğin alt basma geldiğimizde otomobillerden indik... Veliaht gülümser ve mülte-fit bir tavırla kendisini selamlayan kıtaları teftiş etti. Doğruca dürbüne gitti. Düşman mevzilerini temaşa etti... Veliaht o geceyi ordu karargahında geçirdi ve ertesi gün Çanakkale'ye gitti."

30 Eylül'de merkezi İstanbul'da bulunan 1. Türk ordusunun kumandam Müşir Von der Golç Paşa, merkezi Bağdat'ta bulunan 6. Türk ordusu kumandanlığına tayin edilince, Esat Paşa da 1. ordu kumandam olmuştur. Paşa, Çanakkale Savaşlarının sonu hakkında da şu ifadelerde bulunmaktadır: "Denizden ve karadan cephemize ve geri hatlanmıza sayısız mermiler ve kara torpilleri atılıyordu.

Havadan inen, yahut büyük düşman siperlerinden gelen el bombalan hesapsızdı. Tayyarelerle çivi yağdırılıyor, yer altından lağımlar patlatılıyordu. Bunların hepsi askerimizin maneviyatına menfi hiçbir tesir yapmadı. Kumandanlar, zabitler, küçük rütbeli zabitler, küçük zabitler (astsubaylar) ve nihayet kahraman efradımız, vazifelerine fütursuzca devam ediyorlardı. Canlarını esirgemiyorlardı. Büyük bir metanetle ve cesaretle muhafaza etmekte oldukları bu mertçe vaziyetleri, aynı inat ve cesaretle uğraşan İngilizler'e ve müttefiklerine usanç vermişti... Nihayet ricatten (dönüşten) başka çare olmadığına hükmederek, Gelibolu yarımadasını tahliye ettiler..."

İNGİLİZ GENEL KURMAY BAŞKANI

MAREŞAL FESTINGS'İN BİR ANISI

Adnan Orel Bey, askeri ataşemiz olarak ve albay rütbesiyle Londra'da bulunduğu sırada, İngiltere Genel Kurmay başkanlığında bir değişiklik meydana gelir ve göreve gelen yeni Genel Kurmay Başkanı Mareşal Festings için bir yemek düzenlenir. Yemekte yabancı devletlerin askeri ataşeleri de bulunmaktadır. Yemek yenir ve muttat olduğu üzere, şerefine yemek verilen Mareşal Festings konuşmasını yapmak üzere hazırlanan kürsüye gelir.

Konuşmasına başlarken şöyle der:

"İçinizde bulunan Türk askeri ataşesini tanımak istiyorum."

Bunun üzerine orada bulunan Türk askeri ataşesi Adnan Orel Bey, diğer askeri ataşelerin şaşkın bakışları arasında Mareşali selamlar.

Türk askeri ataşesine yapılan bu ayrıcalığın sebebini, orada bulunanlar merakla düşünmeye başlarken, yeni İngiliz Genel Kurmay başkanı şu açıklamayı yapar:

"Ben bu üniformanın sahibi olan ordunun mensupları sayesinde, şimdi şu anda genel kurmay başkam olarak karşınızdayım."

Bu sözler orada bulunan topluluğu daha da şaşırtır. Bu sözlere bir anlam çıkarmaya çalışırken Mareşal'dan şöyle bir açıklama gelir:

Buna göre. Mareşal Festings Çanakkale savaşlarında teğmen rütbesiyle görevli bulunmaktadır. İngilizler savaş esnasında dahi ibadetlerini yapabilmeleri için cephenin hemen gerisinde bir sahra kilisesi yapmışlar. Bir Pazar günü bu kiliseye gitmek üzere ellerinde İncilleri olduğu halde birkaç

asker yola çıkmışlar, aralarında Festings de vardır. Ancak yollarını şaşırımları neticesinde Türk siperlerine varmışlardır. Dolayısıyla Türklere esir düşmüşlerdir. Teğmen Festings, silahsız olduklarını, ellerindeki İncilleri göstererek kiliseye giderken yollarını kaybettiklerini belirtmiş ve serbest bırakılmalarını istemiştir.

Bunun üzerine onları esir alan Türk teğmen, bu İngilizleri esir olarak yüksek mercilere teslim edip resmi muamele yapmak yerine, serbest bırakarak emniyet içinde kendi mıntıklarına dönmelerini sağlamıştır.

Mareşal başından geçen bu hadiseyi anlattıktan sonra, orada yemekte bulunan askeri ateşelere şu açıklamayı yapar:

"İngiliz askeri kanununa göre savaşta esir düşen İngiliz subayları, ülkeye döndüklerinde askeri mahkemeye verilirler. Esir olmakta hatası görülenler, derhal ordudan atılırlar. Esir olmakta şahsi hatası bulunmayanlar da emekliye sevk edilirler.

İşte o gün Türk teğmeni bana esir muamelesi yapsaydı, bu gün genel kurmay başkanı olamazdım."

Aynı şartlarda bir Türk teğmeni yolunu şaşırıp düşman mevzülerine varsa acaba nasıl bir muamele görürdü? Düşünmek dahi insanı dehşete düşürür. Bizdedir sevü-meden sevmek. Yaşatma isteğiyle yanıp tutuşmak. Bizdedir hoşgörü, şefkat, iyilik ve fazilet. Bizdedir adalet, insanlık, vicdan, izan, insaf ve edep. Bizdedir misafirperverlik. Bizdedir komşusu açken tok yatmamak. Kendisi için arzu ettiğini başkası için de arzu etmek. Bizdedir kahramanlık, yiğitlik ve mertlik. Bizdedir **dm**, vatan ve bayrak uğruna seve seve ölüme koşmak...

Bu milletin yediden yetmişe tüm insanları Arif Nihat Asya'nın şu duygularını yürekten paylaşır:

*"Gök mavi başak sarşın., Adı ne güzel
başın. Fakat senin on savaşa değer,
Ey yurt! Bir karşın."*

Namık Kemal'in şu sözleri de bu milletin rehberidir: "Biz, oturduğumuz yerin her taşı için cevher-i can verdik. Her avuç toprağımız, nazarımızda, o yola feda olmuş bir kahraman'ın vücudundan yadigardır. Vatan bizim kılıcımızın ekmeğidir. Dalma kendimize mahsus, kendimize hasredilmiş biliriz. Daima onu nefsimizden ziyade sever, nefsimizi uğruna feda ederiz."

Bizim vatan konusundaki duyarlılığımız, Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun şu sözlerinde de ifadesini bulur: "Cihan tarihi, vatanı uğruna senin kadar kanım döken bir millet daha gösteremez.

Senin kadar kimse kendi vatanına sahip olmaya hak kazanmamıştır. Bu vatan ya senindir, ya da hiç kimsenin."

AZVZAKLAR'A İLK KEZ DUR DİYEN YİĞİTLER

I. Dünya savaşı öncesinde birbirine düşman iki devletler bloğundan, İtilaf devletlerinin başım çeken İngiltere ve Fransa, bu savaş batağına sadece kendi askerlerini değil, sömürgeleri altında bulundurdıkları milletlerin insanlarını da atmışlardır. I. Dünya savaşının başlama aşamalarında özellikle İngiltere, kendisine bağlı ülkelere haber göndererek onların askeri desteğini istemiş, bu halklardan insanların kimilerini kandırarak kimilerini de zorla askere almış ve bu zavallı insanları hayatlarında hiç görmedikleri, belli bir gayelerinin, hedeflerinin olmadığı yerlerde ölümüne savaştırmıştır. İngiltere'nin bu amaçla asker talep ettiği sömürgelerinden biri de hiç şüphesiz Avustralya'dır. 1914 yılının bu son günlerinde İngiltere'nin talebi üzerine hazırlıklara başlanmıştır. Hazırlıklar tamamlandığında toplanan askerler eğitmek üzere Mısır'a gideceklerdir. Ama hiç beklenmedik şeyler olur bu uzak kıta topraklarında ve 1915 yılının mart ayında, Mehmetçiğin düşmana dur demesinin çok öncesinde balon kimler dur der Avusturyalı Anzak askerlerine:

Avustralya'nın keşfi sonrasında, buralara insanlar göçmen olarak gelip yerleşmeye başlamışlardır. Bu gelen kişilerin arasında Osmanlı tebaasından insanlar da vardır. Bu kişiler ile birlikte kıtanın bazı yerleri tam bir Orta Doğu devleti görünümünü alır. Özellikle Silver City şehri, içinde gezinen devaleri ile konuya en iyi örnektir. Bu kentin en dikkat çeken simalarından birisi Molla Abdullah idi. Kendisi İstanbul'da Fatih Medresesinde okumuş olan Molla Abdullah için kimileri. Osmanlı padişahı II. Abdül-hamit'in casusu bile demektedir.

Kendisi buralara ilk geldiğinde önceleri iş bulamaz, fakat sonra halkın, güvenilir et konusunda et suçdarma güvenemediğini görünce kasaplık yapmaya başlar.

Molla Abdullah'tan bir süre sonra yine aynı şehre, Kul Muhammed adında bir Türk genci daha gelir. Kul Muhammed de ucunda Türk bayrağı salladığı bir tahta arabada, başlar halka Osmanlı dondurması satmaya. Bir de 'Kaymaklı kaymaklı!' diye bağırma görsün hemencecik büyüklü küçüklü bir insan grubu sanverirler etrafım.

Molla Abdullah ve Kul Muhammed zaman içerisinde sıkı bir arkadaşlık kurarlar. Artık akşamları işleri bittiği gibi hemen bir araya gelmekte, vatan hasretini adeta birbirleriyle

gidermektedirler. İşleri de çok iyidir iyi olmasına ama bu güzel günler pek sürmez. Zira Osmanlı Devleti, yani biricik vatanları ile alakalı kötü haberler almaya başlarlar. İlk aldıkları haberlerden biri de dört kendim bilmez milletin, velinimetleri Osmanlı'ya savaş açtığıdır. Osmanlı devleti ise büyük bir acizyet içerisindeydi. Tükürüğü ile boğacağı bu topluluklara karşı büyük bir hezimete uğrar. Halbuki Balkan Savaşı katılmak isteyen Molla Abdullah ve Kul Muhammed günlerdir hazırlık yapmaktadırlar. Osmanlı'nın yenilgi haberini alınca çok üzülürler. Tüm hazırlıkları Üe kalakalırlar. Bir süre sonra bu kez daha dehşetli bir savaş başlar. Bu savaş Dünya üzerinde birçok devletin birbiriyle kapıştığı I. Dünya Savaşı'dır. İngilizler Avustralya'nın her yerinden bu savaş için asker toplamaktadırlar. Bunu haber alan Molla Abdullah ve Kul Muhammed hemen askerlik şubesine giderek askere yazılmak istediklerini söylerler. Yetkililer bunu kabul etmez.

- "Siz Osmanlısınız, derler. Halbuki bizler İngiltere'nin yarımında, Osmanlı'ya karşı savaşmaya gidiyoruz."

Tüm ısrarlarına rağmen olumlu bir cevap alamazlar. İsrarın artması üzerine Avustralyalı yetküler, daha fazla ısrar etmemelerini, yoksa kendilerine savaş esiri muamelesi yapacaklarını söylerler.

Molla Abdullah ve Kul Muhammed bu tavır karşısında yüecek ve teslim bayrağını çekecek insanlar değillerdi. Hemen o gece neredeyse sabaha kadar neler yapacaklarını konuşurlar. Evet ülkelerine gidemiyor, düşmana karşı oralarda vatan müdafaası yapamıyorlardı. Fakat bu, kesinlikle düşmana karşı boş duracakları manasına gelmezdi. Mademki bu topraklardan çıkmalarına müsaade edü-miyordu; öyleyse mücadeleyi bu topraklarda vereceklerdi.

Kul Muhammed çok iyi silah kullanıyordu. Molla Abdullah da birkaç gün süren sıkı bir eğitim sonrasında gayet iyi bir duruma geldi. Ellerinde avuçlarında ne varsa silah ve cephane alımına verdüer. Artık harekete geçme zamanı gelmişti. Her gün vagonlar dolusu insan askere ak-mıyor ve trenlerle limanlara sevk ediliyordu. Buldukları kentin yakınındaki Broken Hills dağının yanından da bir tren yolu geçiyordu. İşte tam bu trenin geçtiği boğaza mevzUenecekler ve düşman askerlerinin geçmesine engel olacaklardı.

, 1 Ocak 1915 günü bütün hazırlıklarını tamamlamış olarak burada mevzüendüer. Aynı gün içinde binden fazla askerin bulunduğu bir tren buradan geçecek ve limana sevk olunacaklardı. Tren önünde küçük bir dondurma arabası

duruyordu. Arabanın üzerinde ise kırmızı beyaz bir bayrak dalgalanıyordu. Tren durmak zorunda kalmıştı. Trenin etrafında onu koruyan atlı birlikler tepeden aynı renkte bir bayrak daha dalgalandığını gördüler. Tam oraya doğru silahlarını doğrultmuşlardı ki birden trenin üzerine doğru bir kurşun yağmuru başladı. İçindeki onlarca ölüyle birlikte tren geri dönmek zorunda kaldı. Hemen bölgeye güvenlik birlikleri gönderildi. Onlar yetersiz kalınca askeri birlikler sevk olundu. Yeni getirilen takviye birlikler değişik yönlerden bu kahraman insanları çembere almaya çalıştılar. Kendileriyle çarpışan kuvvetlerin en azından bir tabur olduğunu düşünüyorlardı. Saatler geçmişti. Çarpışmanın iyice şiddetlendiği bir anda Kul Mu-hammed şehit edildi.

Molla Abdullah hala direnmeyi sürdürüyordu. Derken iki kahraman insanımızın bulunduğu yerden hiç ses gelmez oldu. Avustralyalı askerler yavaş yavaş yaklaştılar. Bir de baktılar ki kan içinde kalmış ve silahlanna sıkı sıkıya sarılmış iki kişi birer kayaya yaslanmış olarak yatıyorlar. Sadece Kul Muhammed'in üzerinde 21 adet kurşun yarası saydılar. Onları asd şaşırta sadece iki kişiyle karşılaşmaları oldu. Halbuki onlar az önce de söylediğimiz gibi, en azından 50 civarında bir insan topluluğu ile savaştıklarını sanıyorlardı.

İki şehidimizin naaşlarını, silahlarını ve arabayı alarak şehre götürdüler. Ama korkulan henüz geçmemişti. Avustralyak askerler günlerce dağlarda başka Türk var mı diye aramalar yaptılar. Ama aradan geçen uzun zamana rağmen hiçbir şey bulamadılar. Molla Abdullah'ın üzerinden 'Bu yaptığımızı Allah ve Sultanımız adına yapıyoruz. **Cihadımız hak yoludur. Ne yaptığımızı bir biz, bir de Allah biliyor.**' Yazılı bir kağıt parçası çıktı. Avustralya'da haftalarca kahraman şehitlerimiz ve onların cesaretleri konuşuldu.

Bu hadise Avustralya tarihine 'Broken Hills Savaşı' olarak geçti. Bu iki şehidimizin mezarları bu gün bilinmiyor ama arabaları, silahları ve bayrakları bir müzede saklanıyor. Büyük bir askeri birliğe karşı verdikleri mücadelede siper olarak kullandık! an kaya da bugün Türk Kayası' olarak adlandırılıyor. Ve geriye kalan ise bizlerin bu olaya bakarak alacağı ibrettir. Dünyanın bir ucunda Allah'a ve sultana olan bağlılıklar ve vatan sevgileri ile bir devlete kafa tutabilen bu insanlar acaba bu cesareti nereden bulmuşlardı? İşte haftalarca yabancı basın bu sorunun cevabını aradı. İngilizler bu harekattan çok korktular. Çünkü bu hareket soması Avustralya'da bulunan 500 civarındaki Afgan deveci de isyan etmişti. Bu anlattıklarımızı en kısa ve öz şekilde ifade eden bir sözle bu hatıraı da

bitirecek olursak Bediüzzaman'a kulak verelim. Ne diyordu: 'Kimin himmeti milleti ise o tek basma bir mUlettir.'

ÇANAKKALE GAZİLERİNDEN

İSMAİL UFUK'UN BİR ANISI

"Hava sıcak, su yok. Kankdere sırtlarında durmadan siper kazıyoruz. Akşam olunca düşman zırhü gemileri sahile yanaşiyor ve cehennemi bir bombardımana başkyor-du. Bir bomba bir manganın üzerine düştü mü kol, bacak, kafa havada uçuyordu. Ben bu korkunç sahneleri görünce içimden titriyordum. İngilizler'in toplan uzun menzilli ve gülleler çok tesirliydi. Bizde ise bakayadan kalma 15 inçlik dağ toplan vardı. Atıyorlardı toplar, ama mesafesi kısa olduğundan tesir etmiyordu. Düşman saatlerce cephemizi top ateşiyle dövüyor, sonra taarruza kalkarak üzerimize saldırıyordu. Boğaz boğaza dövüştüğümüz çok oldu. Hayli düşmanı süngümle göğüsledim. Kaç kişi öldürdüğümü bilmiyorum. Ama düşman da bizimkülerden çok askeri şehit etti.

Çok korkunç muharebeler oluyordu. İngÜizler, Helles Burnu'na çıkarma yapmışlardı. Arazi kazanmak için durmadan taarruz ediyorlardı. Biz de karşı taarruza geçiyorduk. Önümüzde cephanes sandıklar vardı. Piyade tüfekleriyle siperlerden ateş ediyorduk. MakineU tüfeğimiz çok azdı.

İngÜizlerde ise ağır makineli tüfekler vardı ve deniz piyadeleri bizim cepheyi tirpanla biçer gibi tanyordu. 29. İngiliz Tümeni 25 Nisan'da Seddülbahir'e, deniz piyadeleri ise aynı gün saat 05. 55'te Bababurnu'na çıkartılmıştı.

Geceyi, açtığımız siperlerde geçiriyorduk. Üzerimizde ne bir battaniye, ne bir örtü vardı; kaputlanımıza sankp yatıyorduk. Yemeğimiz ya bir tas çorba ya kurtlu bakla dediğimiz etsiz bir yemektir. Ekmeğimiz, kuru bir peksimet... Katık yok. Biz bir gece siper kaza kaza düşmana yirmi metre yaklaşmıştık. Baktık, birden ufak bir teneke kutu önümüze atıldı. Hemen kaptılar. İçine baktık, toprak dolu; dışına baktık, İngilizce 'soğuk et kutusu' yazıyordu. Ben düşmanın bu küstahça davranışına kızdım. Bana verilen ve içmediğim sigara paketini onlara fırlattım. Kötülüğe iyilik olsun diye, 'Al da keyfin yerine gelsin!' dedim. Bir dakika geçmedi ki düşman siperinden uzunca bir paket daha atıldı. Yine bizimle alay ediyorlar, tahta parçası attılar sandık. Bir de kağıdı açıp baktık ki bir çikolata... ZehirU mi, değil mi, diye yemekten çekinirken Adanalı bir asker alıp çikolatayı ısırды, yedi. Biz de birer parça koparıp yedik. Böyle ufak tefek hadiseler oluyordu. Ama gün ağarıp da

düşman ateşe başlayınca, geceleyin gösterilen samimiyet ve dostluk artık yok oluyor, birbirimizi boğazk-yorduk. Düşünün, yirmi metre ileride yatan düşmanın yirmi metre berisinde insanın gözüne uyku girer mi?

Tam 22 gün Seddülbahir'de kah siper kazdık, kah muharebe ettik. Çok halsiz düşmüştük. Düşman deniz kenarında kamp kurmuş, nöbetçiler geziniyor. Bölük kumandanımıza diyorduk ki: "Hücum edelim, şunları denizde boğakm. Atış emri verin."

Rahmetli Celal Yüzbaşı: "Biz de öyle düşünüyoruz, ama genel emir yok. Hem siz siperden çıktınız mı düşman gemilerden yine bombardımana başlar, hepiniz kırılıp gidersiniz. Soma hangi kuvvetle bu toprakları müdafaa ederiz?"

Mecburen siperlerde saklanıyor, düşmanın hareketlerine göre davranıyorduk. Onlar arazi kazanmak için saldırırsa, biz de saldırıyorduk. Bu savaşta çok kayıplar verdik. Bir gece bizim bölükten olanları bir tarafa çağırdılar. Gittik, 296 kişiden 28 kişi kalmıştı. Evet, kınla kınla üç manga kalmıştı koca bölükten... Somadan yeni kuvvetler geldi, bölük mevcudu 100 kişiyi buldu. Yeni gelen erat acemiydi. Doğru dürüst silah atmasını bilmiyorlardı. Bu erleri 22 gün soma Keşan tarafına çektiler. Ben de yorulmuştum. Bir süre daha kalsam, hasta olup siperde ölebilirdim. Gece göç hazırlığı yapılırken, düşmanın top atışı başladı. Siperler allak bullak oldu. Halil ve Kadir adında iki kardeş vardı. Kadir o gece şehit olmuştu. Sabah karanlığında kardeşi Halil Çavuş, Yüzbaşı Celal Bey'in huzuruna çıktı:

"Ben kardeşimin intikamını almadan bu cepheden bir adım atmam yüzbaşım" diyordu.

Halil Çavuş'un bu sözüne karşılık Yüzbaşı Celal Bey, "Oğlum, Keşan'a gider, biraz dinlenir, kuvvetlenir, yine gelir, burada düşmanla çarpışsın." Dediye de Halil Çavuş, "Kardeşimin kam kurumadan, cesedi soğumadan onun intikamını almak istiyorum. İzm verin, ben bu cepheye kalayım." diye ısrar etti. Yüzbaşımız, tabur ve alay komutanlarıyla konuştu. Nihayet onun kalmasına razı oldular.

Somadan duyduğuma göre, Halil Çavuş çok yaman savaşmış. HayU düşman kırmış. Bilhassa gece alanlarıyla sahüdeki nöbetçileri vurmuş. Ona bir makineli tüfek vermişler, iki saat içinde 500'e yakın düşmanı biçmiş. Hem de durmadan mevzi değiştirerek. Ağır makineli tüfeği elinde oyuncak gibi taşır, bir ağacın altından 250'lik bir mermi şeridini boşaltır, ikinci bir ağacın altına gider, orada biraz dinlenir, mermi şeridini makineliye sürer, bekler-miş. Düşman ilk ateş ettiği

yere mermi yağdırmaya başlayınca, Halil Çavuş da ikinci mevziden başlarmış makineli tüfekle biçmeye. O Halil Çavuşu soma göremedim, belki de kardeşi Kadir gibi şehit oldu, belki kurtuldu. Allah ondan razı olsun.

Daha soma Gazze muharebelerinde bulundum. Orada Avusturyaklar, Macarlar ve Almanlarla beraberdik. Savaş dört yıl sürdü. Soma tekrar Edirne cephesinde, Cafer Tayyar Paşa'nın ordusuna katıldım. İşte madalya beratım, işte teskerem..."

Dikkat edilirse o yular, ateşle imtihan olduğumuz yıllardır. 93 harbinden beri sürekli savaşlarda yorgun ve yoksul düşmüş bir mületin, bir de Umumi Harbe girmesi işin tuzu biberi olmuştur. Mehmetçiklerimiz uzun yıllar boyu cephelerde vuruşmaktadır. Cephenin biri bitse diğeri başlıyor...

EZMELİ HALİL HELVACI'NIN ANISI

"1892 doğumluyum. Çanakkale'de 3 sene bulundum. 27. Alaydanım. Üç sene Seddülbahir ve Anburnu'nda çarpıştım. Bir keresinde üç gün süngü harbi yaptık düşmanla. Üç günün sonunda 7 kişi kalmışız. Sonra bize onar er verdiler, çavuş olmuştuk. Bir gün Anburnu'nda mevziler-den düşmana doğru ateş ediyoruz. Çekiyorum tetiği, çekiyorum... Çekiyorum... Tüfek patlamıyor, ateş almıyor. Tüfek'bozuldu herhalde dedim. Bir arkadaş vardı yanımda. Ona dedim:

- Bak hele benim tüfek bozulmuş, ateşlemiyor. Arkadaş bir baktı benden yana.

- Ne bozulmuşu, senin parmak gitmiş, dedi.

Ben o zaman acı mı duydum işte. Cız etti içim. Bir kurşun gelmiş, tetiği çektiğim parmağı alıp götürmüş orta yerinden."

FAİK ÇİMENTEPE'NİN BİR ANISI

"Sırt çantası arkamda, silah omuzda; yürü bakalım yürü. Derken baştaki çavuş bir marş tutturdu. Aklımda kaldığı kadar söyleyeyim:

*"Cümlemizin validemizd.tr vatan
Herkesi lütfiyle odur besleyen Altı da
bir üstü de birdir yerin Arş yiğitler vatan
imdadına."*

"Anburnu'na muvasalat eder etmez hemen hücumla geçtik. Alay kumandanımız Albay Şükrü Bey ile bölük kumandanımız Yusuf İzzettin Bey yaralandı. Mülazım Sela-mi Bey ise şehit düştü. Şakır ve Yusuf çavuşlar da bu savaşta gözlerimin önünde öldüler. 460 kişilik bir kuvvetimiz kalmıştı.

Düşman yaptığı istihkamlarda gayet iyi gizlenmiş deliklerden bize ateş ediyor, bundan başka uçaklar vasıtasıyla yerimizi tespit ettiği için havadan top atışlarıyla bulunduğumuz yeri adeta cehenneme çeviriyordu. Sağımızda ve solumuzda iki dakika evvel bizimle konuşanlar toprağa düşüp ölüyor, buna rağmen maneviyatımız kırılmıyordu. 13. piyade alayı gelince yerimizi onlara teslim edip çeküdik ve geri hatlarda geceli gündüzlü çalışarak istihkamlar kazdık. 5 ay devam eden mücadelelerimizin son günlerinde Kanhdere mıntıkasında düşmanla çarpışıyorduk. Düşman, büyük zayıyat veriyor ve biz de peşinden kovalıyorduk. Tabur kumandanından bir emir aldım. Arkadaşlarımla birlikte siperlerin üzerine çıkmış savaşıyorduk. Ortalık feryat figan içinde. "Allah Allah" nidaları Türk askerinin büyük bir coşkusuydu. Bu sesleri, "adalardan duymak mümkündür". Düşman Seddulbahir sırtlarından top ateşine başladı. Bu korkunç ateş arkadaşlarımı şehit düşürdü. Düşmanın bu salvolarım susturmak lazımdı. Düşmanın tel örgülerine bomba atmak için elimdeki yaylı makasımınla sürüne sürüne Üerliyordum. Yan tarafımdan gelen dom dom kurşunu bana isabet etü. Evvela hiçbir şey hissetmedim. Soma sonra vücudumu saran bir sızlamayla vaziyeti anladım. Anladım ama, elimdeki bombayı da siperlere fırlattım. Camım sızlatan bir acıyla gözlerimi kırıştıtırırken Üerde patlayan bombanın havaya kaldırdığı toprak, taş ve bu arada insan vücutlarının parçalarını görebüdüğümü hatırlıyorum.

Soma beni alıp Akbaş iskelesine sevketmişler. Orada; hastahane gemisini beklerken; düşmanın cephelede mağlubiyeti kabul ederek çeküdüğünü duydum. Sağ kolumun diyeti yerini bulmuştu. Birisi karşıma çıkıp canımı isteseydi, verebilirdim. Vatandan başka bir şey düşünmüyorduk."

"Şu vatanın havasına, suyuna balon, dünyada bundan güzel toprak var mı?"

Faik Çimentepe sözlerim bitirmişti ki; ayağa kalktı. Hazırol vaziyetine geçti; istiklal marşımızı okumaya başladı.

AVUSTRALYA 'LIHAROLD CLİVE NEWMAN

ANLATIYOR

30 Haziran günü, arazide, siperlerimizin hemen yakınında sinmiş durumda üç Türk askeri bulunduğunu görmüşüm. İçlerinden biri durmadan beyaz bir mendil sallamakta idi, diğer ikisinin ise çok ağır yarak oldukları anlaşılıyordu. Aramızdaki

mesafe 25-30 adım kadar ancak vardı. Bir anda verdiğim kararlar, karşılaşacağım tehlikeyi göze alıp siperden dışarı fırladım. Olanca gücümü kullanarak yaralıları taşımaya başlamıştım. Beş altı dakika kadar sürmüş olan bu iş sırasında Türk tarafından hiçbir müdahaleyle karşılaşmadım.

Halbuki, onlar isteselerdi, anında avlanabilecek çok güzel bir hedef durumunda idim. Savaşta bizleri en fazla etkileyen durumlardan biri de, Türk askerlerinin centilmenlikleri olmuştur. Anzak koyu açıklarında demirlemiş bulunan hastahane gemimiz, Türk topçusu tarafından daima büyük bir dikkatle korunmuştur.

Zaman zaman savaş gemilerimiz hastahane gemisine yaklaşıncaya, Türk topçusu, Kızılhaç işaretini taşıyan gemiye zarar vermemek için hemen ateş kesmekten geri kalmıyordu. 'Bunlar ve benzeri olaylar, birliğimizin bütün mensupları üzerinde derin bir saygı ve sempati uyandırmakta gecikmemişti. Pek çoğumuzun düşünce ve kanaatini de ifade ettiğimden emin olarak belirtmek isterim ki, Türklerin karşımızda değil, bizimle aynı safta olmalarını yürekten arzulamıştık. O dehşet verici savaş içinde bizler, Türk askerini 'Coni Türk' olarak tanımış ve hayranlık duymuşuzdur.

Yürekten dileğim, Türkiye ile Avustralya arasında sağlam bir dostluk kurması ve sürdürülmesidir.

KOLUMU KESTİVER KUMANDANIM

Çanakkale muharebelerinde kumandanlık etmiş ve yaralanmış emekli bir subayın hatırası da şöyledir:

"Çanakkale harbinin devam ettiği günlerden birindeyiz. O gün akşama kadar devam eden savaş, bu nispetsiz üstünlüğe karşı yine zaferimizle neticelenmek üzereydi. Gözetleme yerinde muharebenin son safhasını heyecanla takip ediyordum. Mehmetçiklerin "ALLAH ALLAH" nidaları ufku titretiyor, korkunç bir medeniyetin bütün heybetini temsil eden top seslerini büe bu müthiş haykırışlar bastırıyor gibiydi.

Bir aralık yanımda bir ayak sesi duyar gibi oldum. Geri dönünce Ali Çavuşla karşılaştım. Sapsarı olmuş yüzünde müthiş bir ıstırap okunuyordu. Daha neyin var demeye kalmadan, o her şeyi anlatmaya yetecek olan kolunu bana gösterdi. Dehşetle ürpermiştim. Sol kolu büeğinin dört parmak kadar yukarisından, aldığı bir isabetle hemen hemen tamamen

kopacak hale gelmişti, Elini yere düşmekten ancak zayıf bir deri parçası alıkoymakta idi. Ali Çavuş dişlerini sıkarak ızdırabım yenmeye çalışıyordu. Sağ elindeki çakıyı bana uzattı:

"Şunu kesiver kumandanım" dedi.

Bu üç kelimelik cümle, Öyle müthiş bir istek, öyle bir mecburiyet ifade ediyordu ki, gayr-i ihtiyari çakıyı aldım ve derinin ucunda sallanan eli koldan ayırdım.

Çok geçmeden Ali Çavuş yalnız elini değil, vatan uğruna fani vücudunu da feda etti. Gözlerini hayata yumarken de: "Vatan sağ olsun! Allah imandan ayırmasın!... Canım vatana feda olsun!... cümlelerim tekrarlayarak son nefesini vermiş, etrafı küçük bir kan gölü haline gelmişti."

Günlerdir boğazından bir şey geçmemiş, aç bir vaziyette vurulan Mehmetçiğe ekmeç verdiklerinde, O Mehmetçiçik:

- Kardeşlerim şimdi benim bu ekmeçi yemem uygun düşmez. Ben birazdan öleceğim için bu ekmeç ziyan olmasın. Gavurla çarpışan bir arkadaş yesin de ona enerji olsun..." diyecek kadar yücelmişti. Bir başka Mehmetçiçik şehit düştüğü halde, huzur-u Rabbilalemine öylece varmak için, katiyen elinden silahı bırakmıyor ve öylece gömülüyordu.

Bir diğeri, savaşırken gözünü kaybetmiş vaziyetteydi. Sahabe devrinde cihat ederken gözünden vurulan mücahide "Geri kal da tedavi ol" dendiğinde,

- "**İki gözü olup da geriye bakmaktansa tek gözle ileri bakmayı tercih ederim. Bir kafada bir göz yeter...**"

diye gürleyerek savaşa devam eden Sahabe edasıyla, Mehmetçiçik şöyle diyordu:

- "**Lütfen... Üzülmeyin kumandanım, benim gözlerim göreceğini gördü.**"

Bir hadiste de: "**İki çeşit gözü ateş yakmaz. Allah korkusundan ağlayan göz ile Allah yolunda nöbet bekleyen göz.**" buyrulur.

Bir başkası kolunu kaybetmiş ve hastanede yatarken komutanına yazdığı mektupta duygusunu şöyle dile getiriyordu: "Sağ kolumu kaybettim. Ama zararı yok, sol kolumla da savaşırım. Ama beni üzen şey, yaramın kapanmadığı için cepheden uzak kalışım..."

Bir başka Mehmetçiçik ciğerlerinden rahatsızlanmış bir durumda, hava değişimi verilerek memleketine gönderilmek

istenince, bu raporu şiddetle reddederek cephede çarpışan arkadaşlarının yanına koşuyordu.

Mana ve ruh aleminde böylesine yücelmiş ve Rab'leri katında şahikalarda taçlanmış Mehmetçiklerden meydana gelen bir orduyu, dünyada hangi güç ve kuvvet durdurabilirdi acaba? Nitekim durduramadı da. İşte Çanakkale'de zaferi kazanan ruh da buydu.

TAHSİN KAPTAN'LN BİR ANISI

"Dünya Savaşı başladıktan sonra Şirketi Hayriye'nin gemilerinden en işe yararlı olanları Kızılay ve askeri sevkiyat emrine alınmışları 61, 62, 63, 68 ve 70 numaralı vapurlar Çanakkale ile İstanbul arasında erzak ve icabında asker; dönüşte hasta ve yaralı taşıyordu. Bana da bir gün Çanakkale'de bulunan ve kaptanı hastalanan 63 numarayı gidip teslim almamı söyledüer. Ben Çanakkale'ye gidip 'gemiyi teslim aldım. 63 numara ile bir çok işler gördük. Asker ve erzak nakliyesinde çalıştık...

Bir gün hiç unutmam! Akbaş'tan İstanbul'a dönüyoruz. Gemiye (koridorlar dahil) yaralı ve hasta yükledik, basacak yer yok.

Gemide, savaşm getirdiği vahşet sergileniyor. O güzelim delikanlılar perişan durumda. Kimisi sessiz, kimisi acıdan kıvranıyordu... Bunlara yürek ml dayanır?

Hava berrak ve güzeldi. Bir aradık geminin makinisti Hamza yanıma geldi: "Kaptan baba, dedi. Alt salonda genç bir mülazım yatıyor, yanından geçerken bana seslendi. Seni istiyor", dedi.

Gemiyi tayin ettiğim rota üzerinden Lostromo idaresine bırakarak, derhal yanma gittim. Genç bir zabıt, ağır yaralı; vücudundan en az altı kurşun çıkarılmış.

Halsiz olmasına rağmen, güler yüzlü; ismi, Yusuf Efendi idi...

Gemide herkesin gözü yaşlı, yüreği yanıktı. Kendisiyle kısa bir konuşma yaptım. Biraz sonra ruhunu teslim edeceğini, cesedini almaya gelen hocasına teslim edüme-sini istedi. Sadece dudakları "Allah'ı" teşbih ediyordu. Yusuf Efendi, sessizlik içinde uçup gitmiş ve Hak'ka kavuşmuştu. Canı teninden ayrılmış nefes yok, nabız yoktu. Sadece uyuyor gibiydi. Onu orada bırakamazdım. Kamarama taşıtıp kapıyı kapadım.

İstanbul'a geldik; Sirkeci rıhtımına yanaşacağız. Hadi dedim, Yusuf Efendiyi son bir defa göreyim... Kapıyı açtım,

kamara gül kokusu içinde. Bir de ne göreyim. Her yanı yoğun bir nurla kaplı, sanki tebessüm ediyor gibiydi. Sağında ve solunda güzellikleri dille ifade edilemeyecek iki zat oturmuş, Kur'an-ı Kerim okuyorlardı. Beni görünce kayboldular. Doğrusunu söyleyeyim ki, korkmuştum... Bu gördüklerim dünya kurallarına uymuyordu. İhsan deryası içinde yüzüyoruz da; bu yüzden suyun başım hiç düşünmüyorduk... "

ANZAKU ÖMER'İN HİKAYESİ

1957 yılında meydana gelen bu hikaye, Dr. Ömer Sami Bey'e aittir.

"Amerika'ya gittiğim ilk yıllar. Lisanım da pek o kadar iyi değil. New York'da Medikal Arts Center Hospital adlı bir hastahenede görev almıştım. Fakat vazifem, kan almak, kan vermek, serum takmak, elektrokardiyografi çekmek gibi işler... Hastaya o kadar önem veriliyor ki, yeni doktorlar hemen direkt olarak hasta muayenesine, tedavisine verilmiyor. Bunu da burada belirteyim. Diğer zamanlarımda da laboratuarda çalışıyorum.

Bir hastaya gittim. Yaşlıca bir adam. Tahminen yet-miş-yetmişbeş yaşlarında. Tabii kendisiyle İngilizce konuşuyorum:

- "Kan vereceğim size! Lütfen kolunuzu açar mısınız?"

Çünkü adamcağız kanser hastası olduğu gibi, üstelik kansızdı. Elimde kan torbası da var tabii... Pazusunu açtım. Baküm, pazusunda dövme şeklinde bir Türk bayrağı var. Çok ilgimi çekti benim. Kendisine sormadan edemedim:

- "Siz Türk müsünüz?"

Kaşlarım yukarı kaldırarak "Hayır!" manasında işaret yaptı. Ama ben hala merak ediyordum.

- "Peki bu kolunuzdaki Türk bayrağı nedir?"

- "Aldırma! İşte öylesine birşey" dedi. Ben yine ısrarla

128 I DESTANLAŞAN ÇANAKKALE

dedim ki:

- "Fakat benim için bu bayrak çok önemli. Dikkatimi çekti. Çünkü bu benim milletimin bayrağı. Benim bayrağım."

Bu söz üzerine gözlerini açtı. Derin derin yüzüme baktı ve mırıltı halinde sordu:

- "Siz Türk müsünüz?"

- "Evet! Türk'üm..."

İhtiyar, gözlerime bakarak tanıdık bir göz anyor gibiydi. Mınlılandı:

- "Bu uzun hikaye... Sen müsait bir zamanında odama gelirsen, sana anlatırım... Şimdi burada olmaz, dedi.

Sesinde değişik bir titreme vardı. Fakat düşünün. Amerika gibi bir yerde, Türk olmadığı halde kolunda Türk bayrağı taşıyan yaşlı bir adam. Merak etmemek elde mi? Mutlaka gitmeliydim yanma. Kan verme işlemi tamamlandı. Hastayı akp odasına çıkardılar. Aynı hastahanedeyiz. Odasını falan biliyorum.

Derken iki gün sonra mıydı neydi, yanma gittim. Hemen tanıdı beni. Kolundaki bayrağın sırrım öğrenmek için geldiğimi söyledim. Başım sallayıp nefes ala ala anlatmaya başladı:

- "Yü 1915. Sen hatırlamazsın o yılları... Çanakkale diye bir yer var. Türkiye'de. Orada savaşmak üzere bütün Hıristiyan devletler asker topluyorlardı... Ben Anzak'ım. Avustralya Anzaklarından..."

İngilizler bizi toplayıp dediler ki: "Barbar Türkler, Hıristiyan dünyasını yakıp yıkacaklar. Bütün dünya o barbarlara karşı cephe almış durumda. Birlik olup üzerlerine gideceğiz. Bu savaş çok önemlidir." Biz de inandık sözlerine, vaatlerine. Savaşmak isteyenler arasına katıldık.

Avustralyalı Anzak ihtiyar, anlatmaya devam ediyordu:

- "Bizim beynimizi yıkayan İngilizler, Türklere karşı

topladığı askerlerin tamamını Çanakkale'ye sevk ediyormuş. Bizi gemilere doldurup, Mısır'a getirdiler o zaman. Mısır'da şöyle böyle birkaç ay talim gördük. Atış talimi. Ondan sonra da bizi alıp Çanakkale'ye getirdiler.

Savaşın şiddetini ben ilk orada gördüm. Öyle M, denize düşen güller suları metrelerce yukarı fırlatıyor, gökyüzünde havaî fişekler, geceyi gündüze çeviriyordu zaman zaman...

Her taarruzda, bizden de Türklere de yüzlerce insan, hayatının baharında can veriyordu... Fakat biz hepimiz Türklereki gayret ve cesareti uzaktan gördükçe şaşılıyorduk. Teknolojik yönden çok çok üstün olduğumuz gibi sayı bakımından da fazlaydık. Peki onlara bu cesareti ve kuvveti veren şey neydi? İngilizlerin bize anlattığı gibi, Türklere barbarlıklarından değil, kalplerindeki vatan sevgisinden kaynaklanıyormuş. Bunu nerden anladığımı söyleyeyim.

Biz karaya çıktık. Taarruz ediyoruz. Bizi püskürtüyorlar. Tekrar taarruz ediyoruz... Derken böyle bir taarruzda başımdan yediğim bir dipçik darbesiyle kendimden geçmişim.

Meraktan ağzım açık, yaşk Avustralyayı dinliyorum. Savaşın dehşetli anlarını anlatırken, hastalığına rağmen tir tir titremeye başlamıştı. Devam etti:

- "Gözlerimi açtığımda kendimi yabancı insanların yanında gördüm. Nasıl korktuğumu anlatamam. Çünkü İngilizler bize Türkleri barbar, vahşi kimseler olarak tanıttı ya...

Ama dikkat ettim. Yaralarımı sarmışlar. Bana hiç de öfkeli bakmıyorlar. Kendime geldim iyice... Bu defa çantalarında bulunan yiyeceklerinden ikram ettiler bana. İyi biliyorum ki, onların yiyecekleri çok çok azdı. Bu haldeyken bile, kendileri yemeyip bana ikram ediyorlardı... Şoke oldum doğrusu. Dedim ki kendi kendime:

- "Bu adamlar isteseler şu anda beni öldürürler. Ama öldürmüyorlar... Ve yahut isteseler önceden öldürebilirlerdi... Halbuki beni cephenin gerisine götürdüler. Biz esirlere misafir gibi davranıyorlar...

Bu duyguyla, "Yazıklar olsun bana" dedim. "Böyle asu insanlarla niye savaşıyorum ben? Niye savaşımaya gelmişim. Bu İngiliz mületi ne yalancymış. Ne kadar Türk düşmanymış" diyerek pişman oldum. Ama bu pişmanlığım fayda etmiyordu ki... Bu iyiliğe karşı ne yapsam ne yapsam diye düşündüm durdum günlerce...

Nihayet bizi serbest bıraktılar. Memleketime döndüm. İşte memlekette, Türk milletini ömür boyu unutmamak için, koluma bu dövme Türk bayrağım yaptırdım. Bu bayrağın esrarı işte bu...

Benim gözlerim dolu dolu, ihtiyara bakarken o devam etti:

- "Talihin cüvesine bakın ki, Çanakkale'de ölmek üzereyken beni tedavi edenler Türklerdi. Şimdi de Amerika gibi yerde, yıllar sonra yine iyileştirmeye çaba sarfeden bir Türk.

Ne garip değU mi? Avustralya'dan Amerika'ya' gelirken, bir Türkle karşılaşacağımı hiç tahmin etmezdim. Size minnettarım. Siz Türkler gerçekten çok merhametli insanlarsınız. Bizi hep kandırmışlar. Buna bütün kalbimle inamıyorum...

Peşinden nemli gözlerle "Bana adınızı söyler misiniz?" dedi. "Ömer" cevabım verdim. Gayet merakla tekrar sordu:

- "Peki niçin Ömer ismini vermişler sana?"

- "Babam, Müslümanların ikinci halifesinin isminden ilham alarak bana Ömer adını vermiş."

— - "Yahu senin adın bir Müslüman adı mı?" -----

Ben,

- "Evet, Müslüman adı" deyince, yüzüme baktı baktı, birden doğrulmak istedi. Ben mani olmak istedim. Israr etti. Ama niye ısrar ediyordu?

İhtiyarın ısrarına dayanamayıp, yatakta oturmasına yardım ettim. Gözleri dolu doluydu. Yüzüme bakarak dedi ki:

- Senin adın ne güzelmiş. Benim adım şimdiye kadar Mr. Josef Miller idi. Şimdiden soma Anzaklı Ömer olsun.

- "Olsun..."

- "Peki doktor, beni Müslüman eder misin? Müslüman olmak zor mu?"

Şaşırdım. Nasıl da birdenbire Müslüman olmaya karar vermişti? Meğer o yaşa gelinceye kadar, içten içe hep düşünüyormuş da, kimseyle konuşmadığı için, sorama-dığı için söz konusu olmuyormuş...

- "Tabii, dedim. Müslüman olman çok kolay..."

Sonra kendisine iman'ın ve İslamiyet'in şartlarını anlattım. Kabul etti. Kelime-i Şahadet getirdik beraber. Hem titreyen dudaklarıyla kelime-i Şahadet getiriyor hem çocuklar gibi

ağkyordu... Yaşlılık bir yandan, hastalık **bu**yandan, bir de yıllardan beri içinde kavuşmak isteyip de bilemediği için kavuşamadığı İslamiyet'e olan hasretin sona ermesi bir yandan, bu yaşk gönlü duygulandırmıştı. Mırıldandı:

- "Siz Müslümanlar, teşbih çekersiniz. Bana da bir teşbih bulsan da, ben de yattığım yerden teşbih çekerek Allah'ımı ansam, olur mu?"

Bu sözünden de anladım ki, dedelerimiz savaş esnasında dahi, Hak'kı zikretmeyi ihmal etmiyorlarmış... Neyse uzatmayalım, hemen bir teşbih bulup kendisine getirdim:

Hasta, yatağında teşbih çekiyor, biz de gerektiğinde tedavisiyle ilgileniyorduk. Fakat benim için o daha bir başkalaşmıştı. Müslüman olmuştu...

Bir gün yanma gittiğimde, samimi bir şekilde rica etti:

- "Beni yalnız bırakma olur mu?"

- "Ne gibi Ömer amca?"

- "Ara sıra gel de, bana İslamiyet'i anlat! Sen çok güzel şeylerden bahsediyorsun. O sözleri duydukça kalbim ferahyor..."

- Tabu efendim. Ne demek? Her gün size geleceğim. Merak etmeyin."

O günden soma, her gün yanma gittim. Bildiğim kadarıyla dinimizi anlattım. Fakat günden güne eriyip tükeniyordu...

Kaç gün geçti tam hatırlamıyorum. Hastahanenin genel hoparlöründen bir anons duydum: "Doktor Ömer! Doktor Ömer!. Lütfen 217 no'lu odaya gelin!"

Dedim ki içimden: Tamam. Bizim Anzakk Ömer amca, galiba yolcu" Hemen yukarı çıktım. Odasma vardığımda gördüğüm manzara aynen şöyleydi:

Sağ elinde teşbih, açık duran sol kolunun pazusunda dövme Türk bayrağı, göğsünde imanı Üe, koskoca Anzak-lı Ömer, vefat halinde bulunuyordu.

Hemen başucuna oturdum. Kelime-i Şahadet söylettirdim. O şekilde kucağımda teslim-i ruh ettili...

Bir Çanakkale gazisi görmüştüm. Yıllar soma da olsa, Müslüman Türk mületine olan sevgisi sayesinde, kendisine iman nasip olmuştu... Ne yalan söyleyeyim, ağladım...

Anzaklı Ömer, ölmeden önceki konuşmalarımızın birinde bana şöyle demişti: "Ben Türkleri tanımazdan evvel sadece

kendini düşünen, bencü biriydim. Fakat onları tanıdıktan soma, iyüik etmeyi, yardımseverliği öğrendim. Herkese iyilik ettim. Cömert davrandım. Çünkü, sizin dedeleriniz, hep kendisinden önce, karşısındaki dm kardeşini düşünüyordu. Hatta, biz o zaman düşmanlarıyken bize dahi iyilik etmişlerdi... Ben de böyle olmaya çalıştım." "Belki de bu cömertliği ve iyülkseverliği sebebiyle, yüce Allah kendisine iman şerefim bahşetti..."

HAMDULLAH SUPHİ TANRIÖVER 'İN BİR ANISI

1919 senesi Mayıs'ında Akdeniz vapuru ile Hamburg'dan İstanbul'a dönüyorduk. Bin kadar öğrenci ve işçi bizimle beraberdi. Vapura bir İngiliz subayı refakat ediyor. Miralay Talat Bey isminde bir zat da Berlin Türk sefaretı tarafından bu seferin intizamını temine memur bulunuyordu.

Çanakkale açıklarından vatan sahillerini gördük. Bo-ğaz'dan içeri girerken oradaki şehitliklere saygı göstermek vazife idi.

Vapurun arka güvertesinde gençleri toplanüya davet ettim. Ufak bir hitabe ile düşüncelerimi kendilerine söyledim. Hararetle ve heyecanla beni teyit ettiler. Ve ayırdığım küçük bir heyetle beraber bu fikri, vapurun sevk ve idaresinde ilgililere söyledim.

Bir taraftan vapur Boğaz'a yaklaşıyor, diğer taraftan vatana dönen gençlerin heyecanı artıyordu. Nihayet kendilerine müracaat ettiklerimiz İngiliz subayından izin istemeyi düşündüler. O da sadece İstanbul'un işgal altında olduğunu, icap ederse orada hesap vereceğimizi ihtar etti. Fakat gençlerin coşkun teessürü, başkalarının korkusunu da sürükleyip götürmeye kifayet etmişti. Vapur Boğaz'a girdi ve Çanakkale sahillerine doğru istikametini değıştirdi. Sesimizin şehitliklerden kolay işitileceğı bir noktada durdu. Ben, ön ve arka güverteler arasında uzanan köprüden hitabımı irad ettim:

Aziz şehitlerimiz!

Gözlerimiz yaşla dolu, kalbimiz hürmet ve muhabbetinizle dolu karşınıza geldik. Sizden mahcubuz. Siz gözlerinizi, Türk vatanına kazandırdığınız emsalsiz bir zafer ürerine kapadınız. Günahkar olan bizleriz. Biz, kazandırdığınız zaferi sona erdirmeyi bilmeyenler, günahkarız.

Burada kemikleriniz kayalardan örülmüş sarp, yalçın dağlar gibi bir abide kurdu. Eseriniz, yüzlerce, binlerce buradan gelip geçenleri hayretle, hürmetle düşündürecektir.

Ne yazık ki karşı sahillerde, sıra sıra dizilmiş İngiliz çadırlarım seyrediyorsunuz. Dünyayı üstümüze saldırarak nihayet muvaffak olmayı büen mağluplarınız, azamet ve heybetinizin huzurunda ruhlannızın seyrine asla layık olmayan bir levha teşkü etmişler.

Vatan kapüanndan içeri girerken istikbalin bütün tarihi üzerinde tesiri devam edecek olan şu mübarek topraklarınızdan kuvvet ve ilham aldık. Başlarımızın üstünde bugün tutkun bir musibet havası var. Fakat bizi işitiniz... İşitiniz! Ümitsiz değiliz... Çünkü, sizin gibi şehitleri olan bir milletin evladınız. İnanınız, ta içimizden duyarak size söylüyoruz. Sizin muzaffer şehitliklerinizi esir bir vatanın toprakları kuşatmayacaktır.

Aziz şehitlerimiz!

Bahtsız Türk vatanının ufukları üstünde bir gün hayır sabahı doğarsa, biliniz ki o sabah, sizin genç ve kızü kanlarınızın coşa coşa aktığı bu ufukların üstünden doğacaktır. Size minnettarız, size borçluyuz. İstilaya uğrayan vatana dönen bu gençler, karşınızda el bağlayan bu gözleri yaşk kardeşleriniz, bahtsız vatanına karşı vazifelerim yaparak size borçlarını ödeyeceklerdir.

Aziz şehitlerimiz!

Ruhlarımızı, hatıranızın güzeUiği ululuğu, içinde yıkadık, yücelttik. Biz de sizi işittik ve yemin ediyoruz. Sizden aldıklarımızı, memlekete karşı son vazifelerimizi yaparak ödeyeceğiz.

SevgÜi şehitlerimiz!

Benim lisanımda kadın ve erkek, bütün mustarip kardeşlerinizin lisanı birleşerek söylüyorum. Vazifemize gidiyoruz. Size layık olmaya çalışacağız. SevgÜi şehiüeri-miz, aziz şehitlerimiz...

GENERAL ŞÜKRÜ NAİLİNİN ANISI

Çanakkale'de, "Kanlıdere" sırtlarında idik. Düşman sabahın dokuzunda ileri hatlarımızı bombardımana başlamıştı. Çok zayıat verdiğimiz görülünce, yalnız dört manga kalan kuvvetimiz o siperlerde kalmasını, asıl kuvvetin geri çekilmesi emredilmişti. Altı saat süren aralıksız bir bombardımandan sonra, saat üçte düşman ateşini kesince, ortalığı saran duman tabakası yavaş yavaş dağılıyordu ki, süngü takmış bir İngiliz taburunun, duvar halinde hücum ettiğini gördük.

Siperlerimiz arasında mesafe 60 metre kadar bir şeydi. Biz zannediyorduk ki, saatlerce bombardıman ateşi alanda kalan ilerideki o dört mangamız erimiş ve bitmiştir.

Gözlerimiz birden hayretle açıldı. O siperlerimizden, 22 süngü parlamıştı. Ve o 22 Türk o gün tam bir tabur düşmanla süngüleşti.

Yanımda bir Alman subayı vardı. Çenesi avuçlarının içinde, şaşkın şaşkın bana sordu:

"Alman askerini nasıl bilirsin?" Ben de:

"Mazbut, muntazam iyi bir asker" dedim. Bunun üzerine, şahidi olduğu misli az görülen kahramanlık olayının azameti ile çarpan kalbini yumruğu ile bastırarak:

"Hayır" dedi. **"Sizi temin ederim ki, bu şartlar altında Alman askeri değil altı saat, hatta yarım saat savaşını azdı. Türklerin cengaver. olduklarını çok işitmiş-tim. Fakat, şimdi gördüğüm sahne, bütün söylenenlerin çok noksan olduğunu anlatıyor.**

Türk askerinin yaman bir kuvvet, harikulade bir yaratılışı olduğuna iman ettim."

ÇAN HALİLAĞA KÖYÜNDE MUSTAFA AKSOĞUN ANISI

1309 doğumluyum. Seddülbahir'de bulundum. 26. alay'ın üçüncü taburundaydım. Piyadeydim ve beşU mavzer tüfeğim vardı.

Düşmanın askeri çok, ama talim terbiye görmemiş. Basıyorum kurşunu, döşek gibi döşeniyor yere. Önce düşmanın zırhlıları denizden ateş yağdırdılar üzerimize. Karşılık vermedik, daha da yaklaştılar. Bizim topçular da ateş açtılar ama susturdular. Seddülbahir'e asker çıkardılar. Mayınlar denizde gömülüydü. Ben, bu gavur geçemez emme dedim. Gavurun zırhlıları yürüdüler Boğaz'a doğru. Biraz daha ilerleyince bizim topların mesafesine geldiler. Çimenliktekiler ve Kirte'dekiler ateşe başladı. Zırhlılardan biri yaralandı, devriliverdi.

Seddülbahir'de Yüzbaşı Şerafettin Bey:

- **"Arkadaşlar! Ananız sizi bugünler için doğurdu. Ben önde siz arkada beraberce bu yurdu kurtaracağız. Salon geriye çekilmeyin, öldüreceğiz, düşmanı denize dökeceğiz."** diye bir konuşma yaptı.

Yüzbaşı emri verdi:

- "Ateeeş!"

MevzÜerdeyiz, kurşun ve bomba yağdırıyoruz. Gavur bizi görmüyor. Biz yukardayız, onlar aşağıda. Daha soma ben yaralandım. Bir kaç arkadaş şehit düştü. Kayserili Ahmet Çavuş, Balıkesirli Nebi Çavuş, Çorumlu Hasan Çavuş geri çeküyoruz. Ana baba günü. Kank Dere'nin içine girdik. Kırte'de kaldım. Yürüyemiyordum. Yüzbaşı geldi ve beni Maydos'a (Eceabat) hastaneye gönderdi. Taburumuz Anburnu'nda Semertepe'ye çeküdi. 25. alay savaşa devam etti.

YEŞİL KUŞLAR

Ruşen Eşrefin: "Derler ki, muharebelerde bizim askerinin, veya düşman askerlerinin gözüne yeşü sankk askerler görünürmüş. Siz de gördünüz mü onlardan?" sorusuna, Sandıklı kazasının Kusura karyesinden Hüseyin oğlu Mustafa Onbaşı şöyle cevap veriyor:

"Hayır efendim. Biz görmedik. Yalnız kuşlar vardı ye-şü yeşü. Ateşin arasında gezerlerdi. Soma zeytin ağaçlarına konarlardı. Başka bir şey görmedik. İşte o zeytin ağaçlarını kurşun, gülle kırmış, yıkmış, dalım budağını karıştırmıştır. O yeşü kuşlar buraya konarlardı. Kurşun mur-şun, Allah tarafından onlara dokun-muyordu."

NUSRET MAYIN GEMİSİ VE 26 MAYIN

Çanakkale savaşlarının belki de kaderini değıştiren, deniz zaferinin kazanılmasına yol açan ve düşmanların süfli emellerini yok eden hadise; Nusret mayın gemisiyle boğaza döşenen mayınlarla gerçekleşecektir.

Almanya'da sadece mayın dökme gemisi olarak inşa edilen ve dar alanlarda kolayca manevra yaparak, mayın alanları üzerinde dahi güvenle dolaşabilen bir gemi olma özelliğine sahip olan Nusret, 3 Eylül 1914'de Çanakkale Boğazında göreve başlamıştı.

Düşmanlar tarafından her şey planlanıp proğlanmış-tı. Hangi gün ve hangi saat boğazdan saldıracakları, şayet bir aksilik olursa, ne zaman ve nereden karaya çıkacakları ve İstanbul'a yürüyecekleri güzergah bile tespit edilmişti. Her şey en ince teferruata kadar hesap edilirken, yalnız bir ayrıntı unutulmuştu ki, o da; Türk milletinin din, vatan ve bayrak sevgisi ile her ne pahasına olursa olsun, vatani koruma uğrunda imam, azmi ve güçlü iradesiydi.

Şair'in: "Kimi Hindu, kimi yamyam, kimi bilmem ne bela "diye tasvir ettiği düşmanlar, 1915 yılında tam 231 müstahkem gemi, 1155 dev topla ve 600 bin tonilato ile Çanakkale'den saldırdılar.

Bizim Alman yapısı hantal topla ateşimize karşılık, düşman 231 gemiden 1155 topla Seddülbahir, Kumkale, Orhaniye ve Ertuğrul tabyalarına ateş yağdırarak ortalığı cehenneme çeviriyordu. Bu yoğun bombardıman neticesinde savaş mekanizmamız bozulmuştu. Çanakkale deniz savaşlarında müstahkem mevki komutam Cevat Paşa'ya gelen raporlar içaçıcı değildi. İstihkam ve bataryalarımız susmuş ve toprak yığına dönmüştü. Bataryalar terk edilme noktasına geliyordu. Cevat Paşa başım elleri araşma alıp ne yapacağını düşünürken, bir ara dalarak şu rüyayı gördü: Nurla kaplanmış deniz üzerinde bir (Vav), bir de (Kef) harfi vardı.

Birden irkilerek kendine gelen Cevat Paşa, yeni istihkam alanları oluşturmak maksadıyla çevrede gezinirken, karşısına çıkan bir Pir-i Fani rüyasının yorumunu hemen orada ve bir çırpıda yapıvermiş ve şöyle demişti: "Deniz üzerinde gördüğün nur, zaferin işaretidir. Ebced hesabında (Kef) harfi 20, (Vav) harfi ise 6 rakamına tekabül eder. Bu iki sayı toplandığında 26 eder. 26 mayını denize döse ki zafer müyesser olsun."

Bu kutlu müjdeyi alan Cevat Paşa, söyleneni uygular ve zafere ulaşılır.

ANDRE LEMOİNE'NİN BİR ANISI

18 Martta batan Fransız gemisinden 20 kişUik bir denizci sahUe çıkmaya muvaffak olurlar. Ama karaya ayak bastıkları anda Türk askerlerim de karşıarmda bulurlar. Bu olayı Andre Lemoine şöyle anlatıyor:

"Sahile çıktığımız zaman bitkindik. Bir taraftan üzerimizden akıp giden mermüer, diğer yandan mayınlar... Kor-kutmayacak; gibi değildi... Üstelik şimdi kızgın düşmanla karşılaşmıştık... Bizi aldüar, Üerideki tepenin hemen ardındaki bir kulübeye götördüler... İçlerinde subay yoktu... Üzerimizdeki ıslak elbiseleri çıkardık. Bize kaputlarım ver-düer. Sobanın başında ısındık. Az bir zaman sonra ekmek ve azık getirdüer. KendUerinin tayınları olduğu belliydi. Karşılıkk yedik bunlan... Çorba ikram ettiler... Düşman değil müşfik kurtarıcılar gibi davranıyorlardı. Az sonra genç bir teğmen geldi. Güzel Fransızca konuşuyordu.

"Sizin için savaş bitti. Artık düşman değilsiniz. Biz zengin değüiz. Erlerim sizi ancak bu kadar ağırlayabümiş-ler..." dedi.

Daha sonra bizi aldılar ve Tekirdağ'a götürdüler. Türklerin bu büyüklüklerim unutamam."

ŞEHİTLER ALAYI

Anzak kuvvetlerine karşı 27. alayın yardımına koşan meşhur 57. Alay, bu çarpışmada düşman saldırısını durdurmuştur. Ancak iki taburunun tamamını da şehit vermiştir. Ertesi sabah sağ kalan üçüncü taburuna da hücum emrini veren Alay komutanı Hüseyin Avni Bey, Bomba Sırtı'ndan bölgeyi gözetlerken araziye yayılmış küme küme beyazlıklar görmüştür. Bunun üzerine derhal tabur komutanını çağırarak, bu beyazlıkların ne olduğunu sormuştur.

Tabur komutanı da bu soruyu şöyle cevaplandırmıştır:

"Komutanım, onlar şafak vaktine doğru hücumla geçecek olan askerlerin iç çamaşırlarıdır. Her bir vatan evladı şehit olmak için, yıkanıp temizlenmiş ve Allah'ın huzuruna çıkmak için temiz çamaşırlarını giymiş, belki sağ kalır veya yaralı dönersek diye o gördüğün iç çamaşırları yıkayıp hazırlamışlardır."*

Ne yazık ki, saka erinden alay komutanına kadar tümü şehit düşmüş, dolayısıyla o beyaz çamaşırları da giyme imkanı bulamamışlardır.

Allah Resulü bir hadislerinde: "**Cennete giren hiçbir kimse dünyaya tekrar geri gelmek istemez. Şehit bundan müstesnadır. Şehit, gördüğü şehitlik derecesinin büyüklüğünden ötürü savaşta şehit olmak üzere tekrar tekrar dünyaya gelmek ister.**" buyurmaktadır.

ŞAMANDIRA NASIL KAYDIRILDI?

24 Nisan 1915 gecesini Kabatepe açıklarına bir uçaktan şamandıra atılmıştı ve bu şamandıra düşman askerinin karaya çıkarma yapacağı yeri gösterecekti. Ancak bu şamandırayı gören Türk askerleri, şamandıranın halatını keserek Arıburnu önüne bağlamışlardı.

Düşman kuvvetleri bir gün sonra kendi planlarını tatbik ettiklerini sanarak şamandıranın bulunduğu yere çıkarma yapmışlardı. Ancak çıktıkları yerin daha önce belirlenen yer olmadığını fark ettiklerinde, artık çok geçti. Önceden gerekli

tertibatını alan Türk Kuvvetleri'nin ağma balık misali takılmışlardı.

Bu yanlışlık ve tedbirsizlikten sonra birlik komutanı. General Hamilton'a şöyle dert yanıyordu:

"Allah kahretsin Türkler bizi, bir mil kuzeye çıkarmışlar."

DÜŞMAN KUMANDANI GENERAL HAMILTON'UN HATIRALARINDAN BİRİ

"Dün gece korkunç bir rüya gördüm. İmroz'da çadırımın içinde küçük portatif karyolamda yatmaktaydım. Birdenbire kendimi buz gibi sulara gömülmüş buldum. Birisi beni denizin dibine doğru çekiyordu. Boğuluyordum. İki kuvvetli elin boğazımı sıkıttığını hissediyordum. Bu iki el beni, hem boğuyor, hem de denizin derinliklerine doğru sürüklüyordu. Nefesim kesiliyordu. Dehşetli bir mücadeleyle kendimi bu iki elden kurtarmaya çalıştım. Bu o kadar sıkıntılı bir boğuşmaydı ki, yatağımda güçlkle durmaktaydım.

Gözlerimi açtığı zaman, bütün vücudum zangır zangır titremekteydi. Baştan aşağıya kan ter içinde kalmıştım. Boğazımı sıkı iki kuvvetli pençeyi görür gibi oldum. Çadırımın içinde sanki bir hayalet vardı. Fakat yüzü karanlıkta seçemiyordum. Bu hayal yavaş yavaş gözden sünip kayboldu. Boğazım ferahladı. Rahat nefes almaya başladım. Çadıra bir düşman mı girmişti. Ömrümde bu kadar korkunç bir rüya gördüğümü hatırlamıyorum. Uyandıktan soma saatlerce bu rüyanın dehşeti içinde kaldım. Kafamda acayip düşünceler belirmeye başladı: Çanakkale tekin değüdi. Üzerimize kaçırulmaz bir tehlike çökmüştü. Hepimizi meşum (uğursuz) bir akıbet beklemekteydi.

Dr. BİNBAŞI RİFAT BETİN ANISI

Doktor olması dolayısı Üe kendisine en çok iş düşen kişilerden biri olan Rifat bey, devamlı birlikler arasında gezmekte, kontroller yapmaktadır. Bu gezileri sırasında bir Mehmetçikle karşılaşır. Bu saf ve temiz Mehmetçik iki de bir:

"Şayet şehit olursam, bir huri gelip beni karşılayacak." Demektedir.

Yine bir gün bir çatışma sonrasında Binbaşı Rifat Bey yaralıların arasında gezmeye başlar. Hayatta olanlar bir bir

tespit edilmekte, yaralarının durumlarına göre müdahale yapılmaktadır. Soluk alan bir sima arayan Rıfat Bey tam o sırada kanlar içinde yatan yığın yığın insan cesetleri arasında o saf delikanlıyı görür. Hemen koşar ve nabzına bakar. Evet nabzı atmaktadır, ama zavallı yiğit artık sadece bir soluk alıp vermektedir. Çünkü hain bir düşman kurşunu onu tam akımdan vurmuştur. Bir lütf-u ilahi ile hâlâ yaşamaktadır delikanlı. Sanki çok önemli bir şeyi söylemek istercesine, sanki yeni nesillere, "Allah bir kulunu severse onun tüm istediklerini verir." Dercesi-ne soluk almaşım sürdürmektedir.

Rıfat Bey delikanlının yakasını gevşetir. Gözlerinin içine bakar, delikanlının gözleri sanki başka alemleri seyrediyor gibidir. Uzun zamandır merak ettiği bir şey vardır Rıfat Bey'in. Delikanlının her fırsatta tekrar edip durduğu bir temenni. Acaba der, bu saf delikanlının bu dua gibi emeli gerçekleşti mi? Eğilir delikanlının kulağına ve sorar: "Seni karşılamaya gelen huri var mı?" Delikanlı kapanmakta olan gözlerini son bir gayretle yeniden aralar. Dudakları kıpırdamaya hazırdır. Eliyle iki parmağın gösterirken ağzından da şu sözcükler dökülür.

"Hem de iki tane."

Bu sözlerden soma, yan aralanan dudaklar ve göz kapakları yeniden kapanır. Kim bilir hangi alemlere açılmak ve oralarda neleri neleri müşahede etmek üzere.

İNGİLİZ KOMUTANIN 21 AĞUSTOS 1915 TARİHLİ İTİRAFI

"II. Tümenin, Türklerin ileri mevzilerini ele geçirdikleri haberi geldi. Yeniden Karakol Dağ'a tırmandım. Bu sefer, İsmailoğlu Tepeyi hiçbir kuvvet elimizden kurtaramazdı. Ama sabahın erken saatlerinde durumda umulmadık bir değişim başladı. Gittikçe yoğunlaşan bir sis, etrafı göz gözü görmez bir hale getirmişti. Top tüfek sesleri birer birer dindi ve cephe sustu. Doğa Türkleri gizlemiş, Allah onları korumuştur..."

BİR GÖRGÜ TANIĞININ İFADESİ

"İngiliz'in, Fransız'ın, İtalyan'ın donanmaları gelip orayı bombardıman ettiğinde ve karaya asker çıkardıklarında, İslam askerleri oraya hücum edip, ta denizin içerisinde dahi düşmanı süngüleyip tüketiyordu. Yalnız donanma uzaktan ateş edip,

denizin içinde elinde silah tuttuğu halde şarapnel ile şehit olan kimseler olurdu. Onların elinden silahı almaya çalıştım. Katiyen o silahı elinden almaya imkan yoktu. Öylece defnediyordum. Huzur'u Rabb'ül Alemine öyle çıkmak istiyor, bırakmıyordu silahı. Kaç kimseleri böyle defnettim. Ellerinden silahı almak mümkün olmadı. Vatanın kıymetini bilen adam böyle tutar. İmanın kıymetini bilen adam da böyle tutmak."

ASKER BİR ŞOFÖR'ÜN ANISI

"Hadise ben askerdayken oldu. Bir deniz astsubayı ile birlikte jeep içerisinde Çanakkale'nin Kirtepe Köyüne gidecektik. Bir akşamüstü karargahtan çıktık. Kirtepe Köyü yakınlarında yolda giderken, jeepin farları karşıma acayip bir müfreze çıkardı. Nasıl heyecanlandım, nasıl frene bastım, ben de bilmiyorum.

Jeep zıncı diye durunca, astsubayım neredeyse camdan fırlayacaktı, döndü, bana biraz da sertçe sordu:

- "Ne var, neden durdun?"

Elim ayağım tir tir titriyordu. Dedim ki:

- Komutanım, siz görmüyor musunuz? Önümüzden tüfekli, teçhizatlı bir manga asker, yolu bölmüş gidiyor. Bakınız, hemen Üride...

Bu askerlerin kıyafetleri şimdiki gibi değildi. Ben kim olduklarım, ne olduklarım anlamadığım için aptallaşmış-ken, astsubayım gözlerim ovuşturup yerinden kalktı, oturdu ve rınıldandı:

- "Çanakkale Harbindeki askerlerin kıyafetleri bu... Başlarında fes var; hepsi poturlu."

- "Siz de gördünüz mü komutanım?"

- "Görmez miyim? Nizami adımla karşıya geçiyorlar. Biz rüya görmüyoruz, değil mi?"

- "Hayır Komutanım. Görevdeyiz ve Kirtepe köyüne gidiyoruz."

- Ama ben hayal gördüğümü sanıyorum. Sen de görüyor musun?

- Görüyorum komutanım, görüyorum. Nedir bu böyle?

Hiçbir şey söylemeden müfreze geçene kadar bekledik. "Yolun karşısına geçip ağaçlık arazide bir sis bulutu gibi kayboldular. İkimiz de donduk kaldık. Jeepi hareket ettirip

Üerlemeye başladık, ama ikimizin de benzi kül gibi. Kirtepe Köyüne vardığımızda, bizim şoke olmuş halimizi gören kahveden yaşlı bir amca, yarı muzip gülerek halimizi hatırımızı sordu:

- "Ne o komutanım, nöbet mangasına mı rast geldiniz yoksa?"

GAZANFER, MUZAFFER, MÜCAHİD

Osmanlı Devleti uzun yıllar yabancıların zihninde, kendisinden kurtulunması gereken bir düşman olarak görülmüştür. Zira O'nun dağıttığı adaletten rahatsızdılar.

Onun gücü kuvveti, yabancı devletlerin serbestçe hareketlerini engellemektedir. Fakat bir süredir hasta olan ve kendisine bile bakamayan bu gazi devlet, yabancı sömürgecilerin iştahlarını kabartmaktadır. Bu nedenle gözler Osmanlı'nın üzerine dikilmiş, zayıf anları kollanmaya başlanmıştır. Sadece yabancı devletlerin askeri stratejist-leri değil, zamanın gazetecileri de Osmanlı topraklarında cirit atmaktadır. Hatta bu hareket sırasında Osmanlı tebaası içine ayrılık tohumları ekmektedirler.

Osmanlı'nın fiilen nihayete erdiği günlerdir. Yeni Türkiye devletinin kurulma aşamalarında Anadolu'da yeni bir varlık yokluk savaşı verilmektedir. Bu savaş kurtuluş savaşıdır. Yabancı devletler, -Acaba yeni bir Osmanlı mı hortluyor? Endişeleri içerisinde bu kurtuluş hareketini izlemektedirler. Bu amaçla yabancı basından da bir çok muhabir ülkemizde kol gezmektedir. İşte bunlardan bir tanesi de Fransızların ünlü Le Monde gazetesinin muhabirliğini yapan bir Türkolog'dur.

Meraklı gözlerle çevrede şahlanacak bir Osmanlı kuvveti var mı? diye araştırmaktadır. Halbuki baktığı her tarafta açıklıktan, sefaletten başka bir şey görememektedir. Evet Anadolu neredeyse tükenmiştir. Zira yaklaşık bir asırdır devam eden savaşlarda Anadolu defalarca boşalmış, nice ciğerpareler gitmiş ve bir daha da dönmemişlerdir. Her tarafı yıkılmış, insanlar perişan olmuş bu ortamlar içinde gezen muhabirin yolu Eskişehir istasyonuna uğrar. Şöyle bir etrafı gözleyeyim der. Manzara diğer yerlerden pek de farklı değildir. Çevre, dullar ve yetimlerle doludur. Fakat bir şey görülür ki buna yürek dayanacak gibi değildir.

7-8 yaşlarında üç çocuk, tüm dünyayı unutmuşçasına oynamaktadırlar. Halbuki bu çocukların ayakları çıplaktır ve üzerlerinde sadece birer çuval vardır. Çuvalın boyunları delinmiş ve çocukların başları oradan dışarıya çıkarılmıştır. Kollar da aynı şekilde yanlardan.

Gazeteci dayanamaz ve yanlarına yaklaşarak sorar:

- "Evladım, baban nerede?"

- "Babam Çanakkale'de **dm** için öldü."

- "Sen?"

- "Benim babam da Yemen'de **dm** için öldü." Üçüncü

çocuk da aynı cevabı verir.

- "Peki size kim bakıyor?"

- "Burada bir ebe annemiz var. O bakıyor,"

Derken yaşlı bir kadın istasyon civarındaki kulübesinden çıkarak bağırmağa başlar.

- "Gazanfer, Muzaffer, Mücahit! Çorba yaptım, gelin için!"

Yoksuldurlar, açtırlar, üstte başta yoktur, çuval giymektedirler. Ama isimleri Gazanfer, Muzaffer, Mü-cabid'dir...

"**Bu millet yenilmez!**" der Le Monde muhabiri.

ÇANAKKALE DESTANININ YAZILIŞ ÖYKÜSÜ

Tarihçi Cemal Kutay anlatıyor: "...Akif, Eşref Bey'i gördüğü anda, bir şeyler olduğunu anlamıştı..."

Eşref Bey, şüphesiz ki, yorgun ve dinlenmeye muhtaç olan Şair'in, hadiseleri daima ümit ve tevekkülle kucaklayan mizacına hayran, onu bağrına bastı:

- "Üstad... Aziz üstad... Size hayatınım en büyük müjdesini vereceğim. Bana bu saadeti bahşeden Cenab-ı Hakka nasü şükredeceğimi büemiyorum. Çanakkale'de muhteşem bir zafer kazandık. Sizin duanız makbul oldu. Düşman, o muazzam donanmasını da beraberine alarak, mağlup ve makhur Boğazı terk etti. İstanbul kurtuldu, vatanın şeref ve haysiyeti halas oldu."

Eşref Bey konuştuğu M. Akif ten ne bir ses, hatta ne bir nefes duyulmuyordu. Adeta donmuş kalmıştı. Eşref Bey, bu hal karşısında rüyanın hakikat olduğunu teyit etmek ihtiyacını duydu:

- "Müjdeyi bizzat Enver Paşa'dan aldım."

Acaba M. Akif bu son teyidi duydu mu? Bilinmez... Zaten O, karşısındaki inşam derinliğine ve bütünlüğüne tanıyordu. Demek İlay-ı kelimetullah (Allah'ın kutsal adını yüceltmek) için asırlarca dünyanın dört bucağında cömertçe kan dökmüş olan bu mert, kahraman, büyük milletin ne feth-i mübin beldesinin, ne haysiyetinin ezilmesine, Allah müsaade etmemişti. Bu netice, Eşref Bey söze başladığı zamandan şu hüküm anma kadar heykelleşmiş duran M. Akif i birden coşturdu... Dostunun boynuna atıldı... O sakin ve vakarım bozmayan Koca Adam, şimdi başı Eşref Bey'in kendisi için vefa ve kadirşinaslık duygusu dolu omzunda, masum bir çocuk gibi hıçkırma hıçkırma, sarsıla sarsıla ağkyordu. Bu göz yaşları, Çanakkale'de Mehmetçiğin oluk gibi döktüğü kan kadar cömert ve temizdi. Eşref Bey de gözyaşlarını tutamaz olmuştu. Hepsisi, Çanakkale'de kanım veren, burada kızgın kumlar içinde hayatım vermeye gelenlerin davası aynı değil miydi? Oğlunu Kafkaslar'a, Sinalar'a, Galıçyalar'a gönderip, kendisi, tüyü bitmedik torununun yanına alıp tarlasında didinen ninenin çektikleri nedendi? Hepsisi vatan denen ve her şeyden aziz büyük varlığın devamı ve bekası için değil miydi? O küçücük El-Muazzam istasyonu, kurulduğundan beri acaba böyle bir heyecan günü yaşamış mıydı? Bir daha yaşayabilecek miydi?"

Bunun devamı niteliğindeki olayı da Türk Edebiyatı Dergisi'nin M. Akif özel sayısında yer alan "AKİF'ten Hatıralar" bölümünden verelim:

"Ne Mehmet Akif, ne Eşref Bey, o gece uyumadılar.

M. Akif daha sonra, yine beraber geçen hayat safhalarında O geceyi dalma hatırladı. Çünkü O gece M. Akif, Çanakkale Destanını yazmadan canını almaması için Allah'a yalvardı. Bu bir çocuk yakarışı idi. Masum, tertemiz, hiçbir **fam** hissini ucuna dokunmadığı bir yalvarış...

Eşref Bey anlatır: "Hayatımda M. Akif kadar vakar ve ciddiyetini muhafaza eden insanlara az rastıyışımıdır. Bu, mücerret bir tevekkül duygusunun neticesi değüdi. Kedere nza gösterme felsefesinin yanında, dünya nimetlerine olan

istiğnanın da tezahürü idi. Biz İstanbul'dan çıkarken aüesine, Teşköat-ı Mahsusa'nın hiçbir murakabe ve teftişe tabi olmayan müstakil kasasından para bırakması için öyle ısrar etmişim ki, beni reddederse kıracağına anladıktan soma muvafakat etmiş ve emin olunuz kı-zararak:

- "Siz ne isterseniz yapınız. Rica ederim, bu mevzulara beni muhatap yapmayınız." demişti.

Fam nimetler için bu kadar müstağni bir insanın, şahsi mevzular üzerinde hassas olmaması mümkün müydü?

El-Muazzam istasyonundaki o çöl gecesi, heyecan ve edebi kudretini, vatanın ve miUetin saadeti, istiklali, fazileti uğruna vakfetmiş büyük bir şairin, Rabbani ve İlahi olduğuna şüphe olmayan heyecan ve vecdi andıran istiğrakına şahit oldu. Akif, adeta cezbe halinde idi...Çok az konuşan bu büyük Şair, şimdi bir çağlayan halinde idi. Benimle değü, adeta kendi kendisiyle konuşuyordu. Mü-letinin büyüklüğüne, kahramanlığına ve yiğitliğine inanmıştı, inanıyordu. Medeniyet ve teknik, işte bütün vasıtalarıyla Çanakkale'ye yığılmıştı. Para, vasıta, malzeme, insan her şey boldu. Ya biz? Biz bunların sadece birisinden değü, her şeyinden mahrumduk. Neyimiz vardı? Mehmetçiğin imanı... Asım'ın nesli dediği ve babasının talebesi Köse İmam'ın oğlu olan Asım, 1914-1918 Birinci Dünya harbinin ve daha soma 1918-1922 Milli Mücadele devrinin destanını yazmış olan o eşsiz, o fedakar, o kahraman neslin bir örneği idi.

Çanakkale'de, Sarıkamış'ta, Galiçya'da, Filistin'de, daha soma İnönü'de, Sakarya'da, Dumlupınar'da kahramanlık destanı yazmış olan o bulunmaz nesil, Asım'ın nesli idi... Akif o gece, bu neslin maddi, manevi terkiğini, gelecek nesillere anlatmadan canını almaması için Allah'a yalvardı. Hem nasıl yalvarış!... Kaim, davudi, erkek bir sesi vardı. Kelimelerin ve harflerin hakkını vererek konuşurdu. Adeta, kendi nefsine karşı and içiyor ve bu ahdi, gönülden inandığı Rabbinin yüce varlığına iletliyordu:

- "Ya RabbÜ... Bana bu destanı bir aciz kulunun ifadesinin azamisi içinde yadedebilmenin saadet ve imkanını bahşet. Bu ulvi vazifeyi bana nasip et. Sonra emanetini al ya RabbÜ... Bana bu lütfü çok görme. İn'am ve ikramının namütenahi hazinesinden bu aciz kulunun şu duasını barigah-ı uluhiyetinde kabul eyle..."

Ve duası hıçkırıklarla kesiliyordu. Sabahı böylece bulduk. Onu teskin etmek ne mümkündü, ne de aklıma böyle bir müdahale geliyordu. Bu, bir heyecan ve ilham manzarası idi ve ben onu görebilmiş olmakla bahtiyar, sayılı fanilerden idim. Sesim değil, nefesim çıkmıyordu.

Şimdi sizlere bir hakikati iblağ edeyim... Çanakkale Destanını Mehmet Akif, Hicaz yolculuğu devam ederken, daha yolda yazdı ve ancak ondan somadır ki, tabii hüviyetine girebildi. "Evet, Eşref Edip bunları nakletmektedir. Bu konuda Süleyman Nazif de der ki: "Bir yanardağa dönen dimağından fişkırın mısralar çelik kalemiyle milletin mermerden yapılmış cephe-i tarihine hakkederken, o kalemden akan mayi-i mübareke, yalnız kendi lisanını değil cihan edebiyatının en büyük şaheserlerinden birini yazmıştır.

Ya RabbÜ... Şair bu mısraları (Çanakkale Destanını) senin ilham semalarından birer birer yeryüzüne indirirken, ruhu heyecandan künbür ne kadar sarsılmış; dimağı, kalbi, asabı ne kadar yıpranmış ve ne kadar harap olmuş. Onun yazdıklarım biz yalnız okurken, bu kadar

titredik ve sarardık. Senin düşmanlarına ve düşmanların merhametsizce yağdırdıkları ateş ve ölüm tufanına çıplak göğüslerini açıp ta sana bu yoldan kavuşmuş olan şehitlerin gibi, duygu ve heyecanın dayanılmaz, yaşanılmaz çarpıntılarına kendi ruhunu, vecd ile aşkla arz ve kurban eden şairin ne büyüktür."

Çanakkale savaşları bütün hızıyla devam ederken, Başkumandanlık şairler ve edebiyatçıları cepheye götürmüş ve gezdirmiştir. Savaşı tüm boyutlarıyla birlikte görsünler, yazı ve şiirleriyle anlatsınlar ki, halkın milli bilinci, azmi ve istiklale olan kararlılığı pekişsin. Fakat bu heyetin içinde M. Akif yoktur. Çünkü o, Necit çöllerinde görevlidir.

M. Akif in zaferin kazanıldığı haberi üzerine kaleme aldığı, Çanakkale Şehitlerine başlıklı destanında, savaşın bütün dehşetiyle birlikte safhalarını görmek, anlamak ve hissetmek mümkündür. Merak ediyorum bir de M. Akif, cepheye götürülen edip ve şairler arasında olsaydı da cepheyi görseydi bu destanı nasıl yazardı acaba?

ÇANAKKALE İÇİN NE DEDİLER

"İngiltere savaş tarihinde Çanakkale kampanyası kadar acı bir sayfa yoktur. Hiç bir savaşa bu kadar büyük ümitlerle girilmemiş, hiçbir zafer bu kadar yalandan kay-bedümemiştir. 1915 yılında bütün Avrupa'da milyonlarca insanın hayatı ortaya konmuş büyük taarruzlar yapılmıştı. 2-3 milyon asker ölü ve yaralı bulunmakta, 4-5 bin harp gemisi denizlerde dolaşmaktaydı. Fakat bunlardan hiç birisi Nusret mayın gemisi'nin döktüğü mayınlar kadar harbin devamına ve düşmanın istikbaline müessir olacak bir basan gösterememişti.

Nusret adındaki Türk mayın gemisi, bilinen öteki tüm mayın hatlarının önüne bu hattı döşemeyi başardı. Bu hat öteküler gibi boğaz geçidine dik değil, paraleldi ve Türklerin elindeki son mayın ihtiyatından alınmış eski demir mayınlardan oluşuyordu. Değerleri 6-7 bin franktan fazla tutmazdı. Nusret'in gizlice döktüğü bu 26 demir kap, Çanakkale operasyonunu durduran birçok psikolojik ka-şıklıklar doğurdu. Yalnız basma bu mayın engeli savaşı uzattı. İnanmak istemiyorum. Fakat gerçek. Türk savunması önünde müttefikler armadası mağlup olmuştur. Tek kelimeyle felaket. "

Winston Churchill (*) (*)

İngiltere Bahriye Nazırı ve Başbakanı

* * „

"Çanakkale müdafaası yapılmış ve kazanılmıştır. Lalan vazife yalnız askerler ve kumandanlar için bitmiştir. Bizim için bitmemiş, hatta başlamamıştır bile. Herkes M-sin ki, burada kanlarımız akıtanlar hep bu tarih, bu namus ve fazilet için öldüler. Onların kan borcunu ödemek lazımdır.

Şairler destanlarını yazsınlar, ressamlar levhalarını çizsinler, heykeltıraşlar abidelerini ortaya koysunlar, muharrirler hikayelerini yazsınlar, sağ kalanlar da rahmet okusunlar..."

İsmail Hakkı Bey ()*

() Darülfünun Müderrislerinden.*

* * •

"Mehmetçiğe saygı! Biz Çanakkale yarımadasından Türklerle savaşarak ve binlerce insanımızı kaybederek kahraman Türk milletine ve onun eşsiz vatan sevgisine duyduğumuz büyük takdir ve hayranlıkla ayrıldık.

Bütün Avustralyalılar Mehmetçiği kendi evlatları gibi sever. Onun mertliği, vatan ve insan sevgisi, si-perlerdeki dayanılmaz heybet ve cesareti, bütün An-zakları hayran bırakan yurt sevgisi bütün insanlığın örnek alacağı büyük hasletlerdir.

Mehmetçiğe minnet ve saygılarımla.

Sonuç olarak belirtmek isterim ki, sizler kahraman olduğunuz kadar insan ve medeni bir milletin evlatlarıdır."

Lord CASEY ()*

(): Çanakkale savaşlarında üsteğmen olarak bulunmuş ve sonraları Avustralya Genel Valisi olmuştur.*

* * *

"O meşhur Daranın boğazdan eski Yunan topraklarına geçerken azgın sularım dövdüğü Gelibolu yarımadasında Türkler, dünyanın en kudretli donanma ve ordularım dövmüşlerdir.

Çanakkale'yi bir asker olarak anlatmak imkansızdır. Çelikten, manevi kudretten, vatan aşkından bir insan yapısı ne demektir? Bu sorunun cevabı, işte bu gösterişsiz, mütevekkil ve sessiz, Anadolu çocuğunun kendisiydi. Tarih kitaplarında Türkler hakkında yazık olaylar, onlarla savaşanların anlattıkları gerçekleri ifadeden acizdir. Bir asker için mutluluk denen bir şey varsa, Türklerle omuz omuza savaşmaktır diyebilirim. Bu şerefi ömrümün sonuna kadar taşıyacağım.

Fakir insanlardı. Buğday kırığından yapmış çorba en önemli yemekleriydi. Taş üzerinde yatıyor; güneşe, fırtınalara, soğuğa, yağmura karşı korumasız siperlerde ça-. mur ve toz içinde günler geçiriyor. Fakat dünyamn bütün vasita ve imkanlarına sahip düşmanlarıyla arslanlar gibi dövüşüyorlardı. Bu ne sessiz, gösterişsiz bir yurt sevgisi idi. Kalplerinde sadece ve sadece ulvi bir vatan sevgisi vardı. Ölümüne onlar kadar gülümseyerek giden bir millet ferdi daha görmedim.

ALLAH adım yürekte tekrarlayarak saldırganın üzerine atılıyorlardı. Düşmanları da onlara hayrandı. Yıllar süren süah

arkadaşığımız döneminde, kendisim öldürmeye, yurdunu elinden almaya gelenlere karşı hiçbir gaddarlıklarını görmedim. Yarak düşmanlarım sırtlarında siperlerine getiriyor, sargı bezi olmadığı zaman, yedeği bulunmayan gömleklerim yırtarak onları sarıyorlardı."

Liman Von SANDERS ()*

(*) Mareşal rütbeli Alman generalidir. Çanakkale'de 5. ordumuza komuta etmiştir.

• • •

"Bu memleketin toprakları üstünde kanlarını döken kahramanlar!

Burada bir dost vatanın toprağında-sınız.

Huzur ve sükun içinde uyuyunuz.

Sizler Mehmetçiklerle yan yana koyun koyun-asınız.

Uzak diyarlardan evlatlarım harbe gönderen analar!

Gözyaşlarınızı dindiriniz.

Evlatlarınız, bizim bağrımızdadır.

Huzur içindedirler ve huzur içinde rahat rahat uyuyacaklardır.

Onlar, bu toprakta canlarını verdikten sonra artık bizim evlatlarımız olmuşlardır."

Kemal ATATÜRK

* * *

"Çanakkale savaşlarımızın başladığı günü, nerelerden nasıl bir sırayla uzayıp hangi tarihte sona erdiğini herkes, ortaokul öğrencileri bile çok iyi bilirler..."

Bence önemli olan Çanakkale'ye gelenlerin gelmesi değildir. Onlar nasıl olsa geleceklerdi. 1071 Ağustos'un-dan beri gelmeyi her fırsatta denediler. Çanakkale'ye, 1914 ile birlikte geldiler.

Önemli olan onları Çanakkale'de durduran ruh idi...

Çanakkale, Türkiye'nin 1914 Aralığından başlayarak milletçe benimsenmiş ve korunması şart bilinmiş namusu

haline geldi... Plevne'de başlayan direniş destanının Çanakkale'de tekrarlanmış olmasının çok ayrı bir anlamı daha vardır ve söz konusu ettiğimiz millet namusunun bir uhrevi emanet bilinerek hafızalarda ve hatıralarda taze tutulmasma yardımcı olmuştur. O da, Süleyman Bey ve arkadaşlarının, aynı Çanakkale'yi bir gece vakti, karşı Urumeli toprataanmıza adım atmak niyetiyle "Bismilla-hirrahmanirrahim" diyecekleri yer olarak seçmiş olmalarıdır."

M. Necati *SEPETÇİOĞLU* (*)

(*): *Romancı-Yazar*

"Çağımızın ekonomik zaferinin birinci şartı, İstanbul'u Türklerden almaktır. Her ne pahasına olursa olsun, alacağız. Ümit ediyorum ki, geleceğin harp okulu öğrencileri, büyük bir imparatorluğu harakiri yapmaya mecbur bırakmak için neden bu kıraç, beş para etmez kayalıkların eteklerinde sıkıştığımızı değerlendireceklerdir. Bu kayalıklar, Osmanlı Sultanı'nın kara kalbine hançerin saplanacağı en ideal yerdir. Yalnız hançer henüz elini deldi ve yarasından yeni yeni kan akmaya başladı. Her gün ölümden kurtulmak için çırpınıyor. Bir metre ilerleyemesek dahi. Halife'nin cam alınıncaya kadar kanı bu kaba akıtılacaktır.*"

(Atalarımız: "Büyük lokma ye, ama büyük konuşma" demişler ya, Çanakkale'de Okkalı bir Osmanlı tokaü yiyen ve akli basma gelen HamÜton, balan nasıl ağız değiştirmek zorunda kalmıştır.)

Ağustos ayından beri Gelibolu yanmadasındayız ve hiçbir şey yapmak imkanı bulamadık. Tam bir fiyasko bu. Son altı hafta içinde kolera, dizanteri ve sair hastalıklardan kınlan askerlerle, Türkleri iki defa mağlup ederdik.

"...Evet, insan ruhunu yenmek mümkün olmuyor. Dünyada hiçbir ordu bu kadar sürekli ayakta kalamaz. Çok cesur harbeden, iyi sevk ve idare edilen asil Türk ordusu karşısında bulunuyoruz. Sadece bugün 1800 şarapnel attık. Aylardan beri gece gündüz savaş gemilerimiz mevzilerini bombalıyor. Son derece hırpalanmış Türkleri koruyan CENAB-I ALLAH'lanndan ayırmak için başka ne yapılabilir... Conkbayın'nda Türkler en etkili savaşlarını veriyorlar. Kayıpları bizden fazla ama maneviyatlarının yüksekliği açıkça görülüyor. Çok mükemmel komuta edilen ve cesaretle dövüşen Türk ordusuna karşı savaşıyoruz."

Bir komutanın karşılaşacağı en kötü düşman, bozgunculuk yapanlardır. Türkler bir şiir kitabında görüldüklerinde değil, fakat parıldayan süngüleri takılmış olarak üzerimize geldikleri vakit gerçekten yiğit ve korkunç kimselerdir.

Bizi Türkler'in maddi gücü değil, manevi gücü mağlup etmiştir. Çünkü onların atacak barutu bile kalmamıştı. Fakat biz, gökten inen güçleri müşahede ettik.

HAMILTON ()*

(): İngiliz generali ve Akdeniz Birleşik Kuvvetler Komutanıdır.*

* * *

Resmi Alman Tarihi'nden

•Türkler dürüstçe, mertçe ve kahramanca çarpışmış, insancıl meziyetlerini ve kişiliklerini sergilemiştir. Türkler çekilirken, su kaynaklarını kuyuları zehirlenmemişlerdir.

Cysa onlar, Türk şehirlerini bombalamışlar, sargı yerlerini, hastahaneleri topa tutmuşlar ve çekildikleri anda bile lağım patlatmışlardır."

Robert R. James ()*:

Gelibolu Harekatı adlı kitabın İngiliz yazarı

* * *

"İnsanları yücelten iki büyük meziyet vardır:

- Erkeğin cesur
- Kadının namuslu olması

Bu iki meziyetin yanında hem erkeği, hem kadını şerefliendiren bir fazilet vardır. İcabında tereddütsüz çanım feda edebilecek kadar vatanına bağlı olmak.

İşte Türkler bu meziyetlere ve fazilete sahip kahramanlardır. Bundan dolayıdır ki, Türkler öldürülebilir, lakin mağlup edilemezler."

Napolyon ()*

(): Ünlü Fransız İmparatoru.*

"Türkler ölmeyi biliyorlar. Ben ölmeyi bilen bir milletin, yenilemeyeceğini bilecek kadar tecrübeliyim."

MontecuccoÜ (*)

(*): Avusturyalı bir komutandır.

• * *

"Mehmetçiği zafer arabasına bindirmek gereksey-di; eline kamçı diye yıldırımını vermek, arabasına at diye kasırgaları koşmak, başına taç diye en parlak yıldızı oturtmak icap ederdi."

Necip Fazıl KISAKÜREK (*)

(*): Büyük Edip ve büyük Şair

* * *

"Efendim! Biz Avrupalılar savaş sırasında, Türkler kadar medeni olamıyoruz. Bu doğrudur, ancak bu doğrunun çok önemli bir sebebi vardır. Biz Avrupalılar, savaşanlar arasında bir savaş hukuku olduğunu, ancak iki asır önce düşündük. Bugüne kadar da bu savaş hukukunu, geUştirmeye ve yerleştirmeye çakşıyoruz.

Müslümanlık ise, 13 Asır evvel bu hakkı çok yüksek bir şekilde kanunlaştırdı.

Türkler, bin seneden beri, bu dini kanunun hükümleriyle seciyeleşmişlerdir."

Kont Ostrolog (*) (*):

İslam ve Osmanlı kültürüne vakıf bir Batılı

"Osmanlı askerleri çok dindardı ve hayatını daha güzel bir hayatın basamağı görürdü. Her büyük çarpışmadan önce ordu imamı bir konuşma (vaaz) yapardı. Bu konuşmaların neticesi ilginçti. Özellikle bir sürü kaim erkek sesi şöyle bağırrırdı: 'İnşallah' ve bu ses tüm arazide yankı yapardı.

Bir gece dağlardan çakalların uluma sesleri başlamıştı, vaaz henüz bitmemişti. Cephedeki bir birliğe acil takviye gerekliydi. Fakat vaazı kısa kestirmek istemedim, çünkü bir Hıristiyan'dan gelen bu istek nezaketli olmazdı. Ayrıca imamlar harika insanlardı. Askerlerin üzerinde etkileri çok

güçlüydü. Hiç subay kalmasa bile, imamlar komutayı ele alarak bir tümeni bile idare edebilirlerdi..."

Hans KANNENGEISSER

(*): *Alman Albayı*

» » *

"Efendiler! Ben bir şeyi anlayamıyorum. Bizim medeni milletlerin orduları, savaşta barbarhğa yaklaşıyor, barbar saydığımız Türk orduları ise, savaşta medenileşiyor. Irak kumandanımızın telgrafi bildiriyor ki, Türkler, esirlerimizin istirahatım fevkalade temin ediyorlarmış, yaraklarımızı da imkanları nisbetinde tedavi ediyor ve onlara şefkat gösteriyorlarmış..."

İşte bu davranışlarının sebebini, saikini bir türlü anlayamıyorum."

Loyd GEORGE () (I): I.

Dünya Savaşında İngiliz Başbakanı

"...Mükemmel yetiştirilmişlerdi. Bu açıktı. Dikkatimi başka bir şey daha çekti. Türk askerleri savaş haline geçtikleri zaman adeta neşeleniyorlardı. Yüzlerinde başka bir ifade doğuyordu. Vatanlarını ve dinlerini müdafaa etmekteki celadetlerini yüz hatlarından okuyordum."

Pomiansky ()*

(*): *Avusturya Ateşemiliteri*

** •

"Ebedi cazibesi ve büyüyle arkasında emin ve müsterih yaşayan güzel İstanbul'u, salon ve içi rahat bir kudretle cehennemi hücumlara karşı vefalı ve cesur çocuklarıyla muhafaza etmişti.

İşte gündüzleri ateş ve yıldırım kasırgalarına ateşten laflarla cevap veren Çanakkale'nin mevcudiyetinde günler vardı ki, eski ulu bir ruh, yavaş yavaş asırların kaim perdesini geçmiş kıyamet günleriyle diiliyordu.

Halide Edip ADIVAR ()*

(*): *Romana.*

* * *

"Türk askeri kadar vatani için gözünü kırpmadan ölen, savaş anında müthiş cesaret ve fırtınalar yaratan, ateş kesüdüğü zaman onun kadar iyi yürekli, yumuşak kalpli, düşmanın yaralarını saran, sırtında taşıyarak onu ölümden kurtaran bir asker yeryüzünde görülmemiştir."

General BİRDWORD ()*

(*): *Çanakkale savaşlarına katılmış komutanlardan.*

"Ey Boğaz'ın hülyan suları!... Şimdi hürriyetin neşesiyle yeşil tepelerin eteklerine köpüklü dalgacıklarınızla dantelalar işliyorsunuz. Sizleri çiğnemeye gelen o çelik devlere karşı kükreyemez miydiniz? Bir millet, bir ümmet, bir medeniyet kaderini sizlere emanet etmişti. Yüzyıllardan beri canları pahasına sizleri koruyana sadakatini esirgememeniz için Cide'li Mehmet Çavuşun, Lapseki'li Ali'nin, Kilitbahir'li Yüzbaşı Ha-san'ın, Libya'n Üsteğmen Mevsuf'un kurban olmaları mı lazımdı?"

Siz ey Kanhsırt, Kocaçimen, Kabatepe, Alçıtepe!... Baharın şu günlerinde üzerinize bir gelinlik gibi düşen güneşin pırıltıları altında bahtiyar uyuyorsunuz. Pü-türgeli Bilal, Yozgat'h Kın ah Murat, Ezineli Yahya Çavuş, Konyak Mistik ve 253 bin vatan evladı kemiklerini size siper etmeseydiler, haliniz nice olurdu! Bedelinizin ağırliğini göstermek için mi alev saçan namlulara karşı lavlarınızı püskürtmediniz!...

Ve siz ey hayatlarının baharında şahadet mertebesine erenler! Alemlerin Rabbi sizler için "diridir" derken destanınızı fanilerin yazamayacağına da işaret ediyor. Biz yazamasak da kanlarınızla yoğurduğunuz tepelerde rüzgar ebediyete kadar çenginizi terennüm edecek, mahzun vadilerde sütun sütun fatihalarla yükselen mezar taşlarınızı gökler selamlayacak!..."

Mehmet Niyazi ÖZDEMİR ()*

(*): *Çanakkale Mahşeri ile birlikte bir çok eseri bulunan tanınmış Yazarlarımızdan.*

* * *

"Çanakkale üç kıta ve yedi deniz imparatorluğunun son kalesidir. Yedi iklim, yetmiş millet ve yedi yüz senelik korkunç bir medeniyet, bütün imkanlarıyla seferber edilmiş karşımızdadır. Anadolu yaylalarından vatan topraklarını müdafaa için koşup gelenler.

medeniyeti bütün çıplaklığıyla çıplak sinelerine çevrilen 42'İlk topların cehennemi karanlığında görmüşlerdir. Türk azmi ve Türk iradesi toplanış ve dayanışların en büyüğünü Çanakkale'de yapmıştır. Filozoflar ruhun varlığı, yokluğu hakkında münakaşalar yapsın, cilt cilt eserler veredursunlar; Çanakkale'de olup bitenler bizi ister istemez ruh denilen cevherin varlığına götürüyor.

Çanakkale'de mağlup olan şu veya bu devlet ve devletlerin donanmaları, orduları değildir. Çanakkale'de asırlardan beri, şark milletlerini köleleştiren, onları derisine kadar yüzen, bir türlü doymak nedir bilmeyen aç, haris, muhteris, bir siyaset, emperyalizmini meşru gösteren materyalist bir felsefe mağlup olmuştur. Tormopil müdafaası ve Truva muharebelerini medeni insanlar ve lisanlar şişiredursunlar, Çanakkale ve Anadolu'da Hakkın sesini yükseltmek için vuruşanlar, Homeros'u çoktan geçmişlerdir. Türk hamaset destanları hayal ve edebiyat mahsulü değildir."

Osman Yüksel Serdengeçti ()*

() Usta Hatiplerden, Gazeteci-Yazar*

* * *

Şimdi ıssız görünüşlü tepelerindeki uğultu, sadece rüzgar sanılmasın. Oralarda nöbet bekleyen yiğit tayfaları gülbank okuyor. Karası, ufku, göğü, gecesi, gündüzü alev, tayfun kesüen şu daracık yerlerde, kızgın demirlere ve delinmez zırhlara, canlı saldırış kalelerine karşı boğuşan adsız fedatter onlardı... Çelikleri büken, eriten ateş onların bedeniydi. Ateşten kanlan söndüren onların kanıydı.

Ruşen Eşref Ünaydın ()*

(): Gazeteci-Yazar*

"İngiltere olarak 1914 yılında dünyanın zirvesinde olduğumuzu zannediyorduk. Çanakkale savaşlarında Osmanlılar burnumuzu yere sürttü."

Michael Hickey ()*

() : İngiliz Yazar*

* * *

"Karaya çıkıp hastahane çadırımızı kurduktan ve üzerine Kızılhaç bayrağım çektikten sonra, karşımızdaki o mert düşmandan üstün bir dikkat görmüştük. Bütün ça-tışmalar süresince hastahanemiz yakınına sadece ~~üç~~ mermi düşmüştü ki, yanlışlık eseri olan bu durum için de, Türk komutanlığı derhal açıklama yapıp özür dilemekten geri kalmamıştı. Onlar isteselerdi, hastahanemizi bir anda havaya uçurabilirlerdi. Onlar üstün insanlardı.

Yıllardır her yerde herkese söylediğim gibi, size de bütün samimiyetimle söylüyorum ki, Türk askerleri yalnız dünyanın en cesur, en iyi savaşçıları değil, aynı zamanda en centilmen askerleridir."

E. H. Darby () (*)*

14. Sahra Hastanesinde Görevli bir İngiliz.